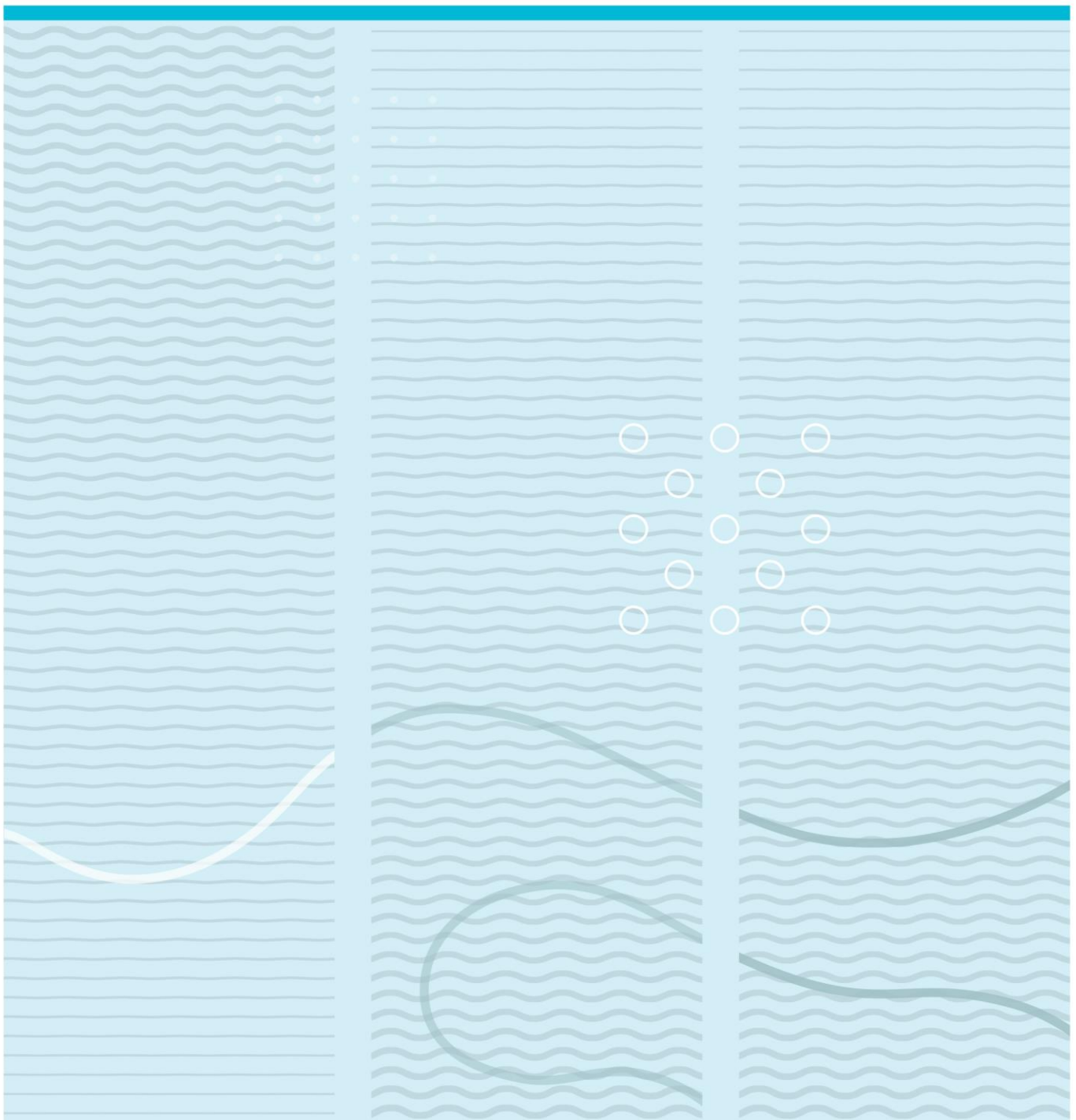

Finn-Åsmund Holst Sandnes

Vi mangler bare elever

En kvalitativ undersøkelse av suksessfaktorer for programfag Friluftsliv på Idrettsfag

Høgskolen i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for friluftsliv, idrett og kroppsøving
Gullbringvegen 36
3800 BØ

<http://www.usn.no>

© 2016 Finn-Åsmund Holst Sandnes

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

Forord

Ved forskningens slutt vil jeg gjerne takke:

- Trond for god veiledning i veiskillet mellom denne masteroppgaven og annen videreutdanning.
- Ledelsen ved Vest-Lofoten vgs. for å ha investert penger i denne oppgaven. Mine gode kollegaer ved Idrettsfag for en inspirerende hverdag, samt undervisningshjelp ved mine studieturer og skriveperioder.
- Kim for takknemlige vakter på heldagsprøver.
- Linda for gjennomlesing, nysgjerrighet og veiledning på tekst.
- Geir for gjennomlesing, veiledning og forløsende kommentarer.
- Kirsten og Christian for stort hjerterom og husrom.
- Terje for komplette reiseregninger.
- Mine samtalepartnere som velvillig stilte opp til intervju.
- Biblioteket i Bø.
- Biblioteket på Leknes, ved Ellen og Marina.
- Bjørn Tordsson for inspirerende samtaler og veiledning.
- Annette Bischoff for harde sleggeslag og varme klemmer.
- Hjemmetjenesten på Rønsvoll, ved Christel, for ferske brød.

Lofoten. Hjemmet. Turismagneten. Fjellene. Havet. Fjordene. Leken. Alvoret. Holmene. Havstrømmene. Fugl. Fisk. Stillhet. Rasende naturkrefter. Midnattssol og nordlys. Snø og bølger. Flo og fjære. Lofoten. Et av Norges beste klasserom for innføring og utvikling av friluftsliv. Idrettsfag. Programfag Friluftsliv. En verden av muligheter.

Det mangler bare en ting. Elever.

Vest-Lofoten, august 2016

Finn-Åsmund Holst Sandnes

Sammendrag

Denne undersøkelsen tar utgangspunkt i tre ulike videregående skoler med Idrettsfag i Nord-Norge. Ved å innhente data gjennom kvalitative intervju belyser oppgaven hvorfor to av disse skolene har suksess med friluftsliv som en del av sine valgfrie programfag, mens den tredje skolen ikke har det.

Med utgangspunkt i problemstillingen «*Hvilke indre og ytre suksessfaktorer er mest framtrødende ved videregående skoler med Friluftsliv, og er disse relevante for Idrettsfag ved Vest-Lofoten videregående skole?*» er det gjort kvalitative intervju med sentrale personer tilknyttet friluftslivsundervisningen. Resultatene er behandlet i fire temaer: suksessfaktorer, muligheter, utfordringer og frampek.

Funnene blir hovedsakelig diskutert opp mot Gunnar Bergs friomsmodell (1999) og ESI-prosjektets tre indre- og tre ytre sentrale *faktorer* for skoleutvikling (2007). Drøftingen kretser også rundt Andy Hargreaves fem *former for lærerkulturer* (1996), samt Peter M. Senges *systemtenkning*, også kalt «Den femte disiplin» (1991).

Hovedfunnene i oppgaven indikerer at skolene med suksess i friluftsliv innehar følgende indre suksessfaktorer:

- Enhetlig planlegging i faget og vilje til gjennomføring i avdelingen og organisasjonen
- Det er etablert tydelige mål med faget før det starter opp
- Innhold med spennende friluftslivsaktiviteter
- Bevisst fokus på et sosialt miljø og medbestemmelse for elevene
- Godt kvalifiserte pedagoger
- God tid til å utøve friluftsliv

Opgaven konkluderer med at programfag Friluftsliv bør planlegges grundig før det implementeres i skolens fagkrets. Mål, innhold, omfang, ressurser, rekruttering, tid og timeplan bør i så stor grad som mulig være avklart før tilbudet gis til elevene. Formål og kompetansemål i programfag Bredde og programfag Friluftsliv legger til rette for en allsidig undervisning innen friluftsliv på videregående skole. Det er opp til idrettsfagavdelingene å være bevisst på å utnytte mulighetene i programfag Bredde og Friluftslivfagene. Det anbefales å se videre på hvordan hver enkelt skole kan utnytte sine muligheter innenfor begge programfagene.

Innhold

Sammendrag.....	2
1.0 Innledning.....	7
1.1 Friluftsliv på Idrettsfag	7
1.1.1 Presentasjon av programfag Bredde	8
1.1.2 Presentasjon av programfag Friluftsliv	8
1.1.3 Det offentliges syn på friluftsliv	9
1.2 Friluftsliv på Idrettsfag	11
1.2.1 Forholdet mellom friluftsliv, risiko og ekstremспорт.....	14
1.3 Kan det finnes allmenne suksessfaktorer for friluftslivsundervisning?.....	17
1.4 Problemstilling.....	18
2.0 Metodevalg.....	20
2.1 Kvalitative intervju	20
2.2 Bakgrunn for valg av samtalepartnere	21
2.3 Nyere forskning	23
2.4 Fokusering av intervjuguidene	27
2.5 Forskers rolle til problemstillingen.....	31
2.6 Gjennomføring av intervjuene.....	33
2.7 Analyse av intervjuene	35
3.0 Funn ved skolene.....	37
3.1 Tromsdalen	37

3.1.1. Suksessfaktorer Tromsdalen	38
3.1.2. Muligheter Tromsdalen.....	42
3.1.3. Utfordringer Tromsdalen	43
3.1.4 Frampek Tromsdalen	45
3.2 Alta	46
3.2.1 Suksessfaktorer Alta	46
3.2.2 Muligheter Alta	49
3.2.3 Utfordringer Alta	50
3.2.4 Frampek Alta	52
3.3 Vest-Lofoten.....	53
3.3.1 Suksessfaktorer Vest-Lofoten.....	53
3.3.2 Muligheter Vest-Lofoten.....	55
3.3.3 Utfordringer Vest-Lofoten	57
3.3.4 Frampek Vest-Lofoten	59
4.0 Drøfting	65
4.1 Suksessfaktorer	65
4.1.1 Enighet og helhetlig planlegging, utnyttelse av handlingsrom	65
4.1.2 Tydelige mål	71
4.1.3 Spennende friluftslivsaktiviteter	75
4.1.4. Sosial læring.....	76
4.1.5 Medbestemmelse.....	79

4.1.6 Viktigheten av kvalifiserte pedagoger	80
4.1.7 God tid	81
4.1.8 Rekruttering	82
4.1.9 Samarbeidspartnere	84
4.2 Muligheter	87
4.2.1 Muligheter Tromsdalen.....	87
4.2.2 Muligheter Alta	88
4.2.3 Muligheter Vest-Lofoten.....	89
4.3 Utfordringer	89
4.3.1 Frigjøring av tid	89
4.3.2 Behov for timeplanfestede fagdager	92
4.3.3 Motstand fra andre fag	92
4.3.4 Rekruttering	94
4.4 Frampek	96
4.4.1 Regional utvikling.....	96
4.4.2 Rekruttering	101
4.5 Barrierer ved VLV	104
5.0 Oppsummering og konklusjon	110
5.1 Indre suksessfaktorer	110
5.2 Ytre suksessfaktorer	111
5.3 Muligheter i faget	111

5.3	Utfordringer i faget	111
5.4	Frampek	111
5.5	Konklusjon.....	112
6.0	Frampek/videre forskning	113
7.0	Litteraturliste	114
7.1	Skriftlige kilder.....	114
7.2	Nettsider.....	116
8.0	Vedlegg	118
8.1	Intervjuguider	118
	Intervjuguide for lærer ved suksesskole	119
	Intervjuguide for nøkkelperson egen skole.....	123
	Intervjuguide for elev suksesskole.....	127
	Intervjuguide elev egen skole	130
8.2	Tabeller.....	133
	Tabell 1: Elevtallsutvikling ved Vest-Lofoten vgs. 2012-2027	133
	Tabell 2: Utvikling i elevenes fremtidige utdanning og yrkesvalg 2012-2017.....	134

1.0 Innledning

Friluftsliv, opphold og ferdsel i natur har en sentral plass i den norske skoletradisjonen gjennom særlig kroppsøvingfaget. Friluftsliv som norsk kulturtradisjon videreføres ved at skoler bruker opphold i natur som en del av sin undervisning, eller som en pedagogisk arbeidsform for å jobbe med for eksempel problemstillinger av psykososial art (Bischoff & Odden, 2000).

Våre myndigheter har de siste årene vist stor interesse av at befolkningen utøver et aktivt friluftsliv (Folkehelsemeldingen, 2013, Nasjonal strategiplan for friluftsliv 2014-2020, Friluftslivets år 2015, Stortingsmeldingen nummer 18, 2015/2016). I den videregående skole følger blant annet Idrettsfag opp statens intensjoner og interesser av en aktiv befolkning gjennom de valgfrie programfagene Bredde og Friluftsliv¹. Den offentlige definisjonen av friluftsliv har siden stortingsmeldingen fra 1987 vært «*Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse*». Denne definisjonen ble videreført i 2001 og i 2016. Det er dermed konstruert et paradoks som viser at skolene ikke kan undervise i Friluftsliv all den tid utøvelsen av friluftsliv skal foregå *i fritiden*. Dette blir naturligvis en søkt konflikt og har ingen praktisk betydning.

1.1 Friluftsliv på Idrettsfag

Ved innføringen av Kunnskapsløftet i 2006 (heretter K 06) ble det via Idrettsfag gitt en mulighet til å tilby elevene i videregående skole fordypning i ulike Toppidretter, Breddeidretter og Friluftsliv. Landets ulike idrettsfagavdelinger står fritt til å tilby de fagene skolene ønsker ut fra lokale tradisjoner, særegenheter og etterspørsel.

K 06 viderefører den norske læreplantradisjonen tilbake til Normalplanen fra 1939, som ga Friluftsliv innpass i de norske lærerplanene. I dag finner vi Friluftsliv som eget emne i den gjennomgående planen for kroppsøving, men også som sentrale læreplanmål på Idrettsfag i Aktivitetslære 1, 2 & 3. Friluftsliv kan gjennom K 06 og Idrettsfag videre forankres som fag og aktivitet både innenfor programfag Bredde 1, 2 & 3 og selvfølgelig programfag Friluftsliv 1 & 2. Denne forankringen skal vi nå se nærmere på.

¹ Friluftsliv med stor forbokstav brukes der Friluftsliv opptrer som fag og utdanningsvalg. Friluftsliv med liten forbokstav opptrer der friluftsliv omtales som en generell aktivitet og fenomen.

1.1.1 Presentasjon av programfag Bredde

I formålene til programfag Bredde rettes det fokus mot ungdommenes stadige endringer i valg av idrett- og friluftslivsaktiviteter og at elevene skal speile tradisjonelle idretter opp mot moderne aktiviteter og idretter. Her ligger det en åpning for en tolkning av hva som er aktivitet. Med utgangspunkt i Nord-Norge ser vi at regionale aktiviteter som jakt og fiske, surfing, klatring og skikjøring kommer inn i denne allsidige kategorien. Den som har hatt gode opplevelser med brett, ski eller klatresko vil ikke ha problemer med å definere innbegreper som *naturopplevelser*, *naturvennlig*, *tradisjon*, *tur* og *avhengighet* inn i disse friluftslivsaktivitetene.

Begrepet naturopplevelse kan videre ses i sammenheng med Breddefagets formål om at kunnskap om allsidig og variert kroppsbruk skal utvikles, og sammenhenger mellom fysisk aktivitet og helse skal forstås. Andre elevers innsats skal også verdsettes. «*Aktivitetene skal gi utfordring, spenning, glede og mestring, og bidra til opplevelser og samhold i fellesskap med andre*»². Alle disse kjenner vi igjen som viktige elementer i det norske friluftslivet (Tordsson, 2010, kapittel 6).

1.1.2 Presentasjon av programfag Friluftsliv

Formålene til programfag Friluftsliv er mer spesifikt rettet mot nasjonal kultur og tradisjon³. Helse og livskvalitet knyttets opp mot aktiviteter i fri luft. Likevel legger både programfagene Friluftsliv og Bredde opp til at opplæringen skal utvikle evnen til omsorg og forpliktende samarbeid⁴. Dette står som forutsetninger for positive opplevelser sammen med andre. Personlig utvikling skal utvikles gjennom «*evnen til å mestre utfordringer og gi muligheter til å flytte grenser*»⁵.

Det naturvennlige friluftslivet skal gi kjennskap og forståelse til naturen, samtidig skal elevene kunne «*vurdere friluftslivsaktiviteter som utvikles i grenselandet mellom friluftsliv, reiseliv, idrett og motorisert ferdsel*» (Ibid.). Opplevelser gjennom læring er en sentral del i faget.

Programfagene Bredde og Friluftsliv er åpne og inviterer friluftslivsaktiviteter inn. Begge fagene fokuserer på helse og personlig utvikling. Begge fagene åpner for aktiviteter som er

2 www.udir.no/kl06/IDR6-01/Hele/Formaal/

3 www.udir.no/kl06/IDR7-01/Hele/Formaal/

4 www.udir.no/kl06/IDR7-01/Hele/Formaal/ og www.udir.no/kl06/IDR6-01/Hele/Formaal/

5 www.udir.no/kl06/IDR7-01/Hele/Formaal/

spennende og moderne. Både programfag Bredde og programfag Friluftsliv kan trygt brukes som base for å utvikle et lokalt fag med fokus og tilhørighet i lokale tradisjoner og trender.

Føringene i Bredde og Friluftsliv uttrykker videre det nasjonale behovet for identitet, tilhørighet og motivasjon Norge i moderne tid har hentet fra vår særegne natur og det friluftslivet som drives i den (Tordsson, 2010, s.160). Våre pionerer som utøvde friluftsliv og dro på spennende ekspedisjoner til fjerne himmelstrøk kom tilbake med nyvunnet erfaring og viste datidens befolkning de mulighetene en liten nasjon hadde. Gjennom bragder, mot og ekte eventyrhistorier fikk Norge sine egne nasjonale helter og ikoner og tro på egne ferdigheter (Huntford, 1980, s. 15-16, Drivenes & Jølle (red.) s. 65, 165/166). I vår tid fascineres- og inspireres vi fortsatt av de som fører et fritt naturliv. Den norske folkesjelen identifiserer seg med naturen og friluftslivet og henter energi og inspirasjon fra friluftslivet (Tordsson, 2010, s.218, og Breivik, 1979 i HIT kompendium, 2000).

1.1.3 Det offentliges syn på friluftsliv

I en tid som synes å stadig eskalere i travelhet og ulike tidsklemmer ser vi at det offentlige samfunnet mer og mer interesserer seg for, og har ambisjoner med, friluftslivet. Dette er tidligere synliggjort i blant annet flere stortingsmeldinger om friluftsliv (1987, 2001, 2016).

Friluftslivet er forankret på nasjonalt nivå som en viktig bidragsyter til folkehelsen - den fysiske så vel som den psykiske. Etter årtusenskiftet underbygger flere stortingsmeldinger og planer friluftslivets plass som en del av vår kulturarv og betydning for befolkningens helse (Folkehelsemeldingen 2013, Nasjonal strategiplan for friluftsliv 2014-2020 og Norsk Friluftsliv⁶).

Sensommeren 2013 kom Miljøverndepartementet ut med en «Nasjonal strategiplan for friluftsliv 2014-2020». Daværende miljøminister Bård Vegard Solhjell skrev blant annet i forordet at: «*Friluftsliv har stor helsefremmende betydning (...) Særlig viktig er det at barn og unge oppdager gleden ved friluftsliv og gis ferdigheter til å utøve friluftsliv*» (Strategiplan for friluftsliv, s. 2). Planen ønsker blant annet å legge til rette for, og stimulere, ungdommers bruk av naturen i sin hverdag.

Strategidokumentet trekker frem Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse for 2011 for å underbygge sine argumenter, og som jeg refererer her. Levekårsundersøkelsen viser at:

⁶ <http://www.norskfriluftsliv.no/>

Ni av ti nordmenn går på tur eller driver med andre former for friluftsliv en eller flere ganger i året. I gjennomsnitt driver disse personene med friluftsliv to ganger i uken. Undersøkelsen viser imidlertid en nedgang i interessen for friluftsliv blant ungdom. I 2001 deltok 97 prosent av ungdom mellom 16-24 år i friluftslivs-aktiviteter, mens tallet var 91 prosent i 2011.

Omtrent to tredjedeler av befolkningen, inkludert de lite aktive, trekker fram turer i naturen og nærmiljøet som det de foretrekker å gjøre mer av dersom de skulle bli mer fysisk aktive. Bare halvparten av dagens 15-åringer er fysisk aktive minst en time hver dag, slik myndighetene anbefaler for barn og unge. Andelen fysisk aktive synker med økende alder i barne- og ungdomsårene.

For å gjøre friluftaktiviteter mer attraktivt for unge, er det viktig å ivareta aktiviteter som ungdomsgenerasjonen foretrekker. Dette omfatter for eksempel klatring, frikjøring på ski og terrengsykling. Hvis ungdom får medvirke i steds- og nærmiljøutvikling kan dette bidra til mer aktivitet, jf. folkehelseloven og plan- og bygningsloven (Strategiplan for friluftsliv, s. 5).

En liten nedgang av unge friluftsfolk forteller at også Idrettsfag kan være en viktig institusjon for å eksponere ungdom for friluftslivets rike muligheter. Betydningen av friluftsliv forsterkes også i «Folkehelsemeldingen, Stortings melding nr. 34 2012 – 2013, God helse, felles ansvar». Helse- og omsorgsdepartementets trekker her fram friluftsliv i flere kapitler som en kilde til god fysisk- og psykisk helse. Regjeringen Stoltenberg rettet spesielt fokus mot de frivillige organisasjonene og deres betydning for folkehelsen, samt de nære og viktige friluftsområdene som skal prioriteres. Ut fra disse signalene bør Idrettsfag fortsatt kunne vise våre elever vår unike natur og stimulerer til en bred forståelse og bruk av friluftsliv.

Intensjonene vi ser i disse stortingsmeldingene er blant annet satt i system gjennom et konkret tiltak som «Friluftslivets År». For å skape varig interesse og oppmerksomhet rundt friluftsliv er det vedtatt at Friluftslivets År skal gjennomføres hvert 10. år. Gjennom Friluftslivets År 2015 ønsket sentrale myndigheter å øke interessen for friluftsliv, ulike aktiviteter i friluftsliv og bevisstheten rundt hvilke gode helsegevinster friluftsliv har⁷.

Sammen med frivillige organisasjoner har stat, fylkeskommune og kommune gjennomført en rekke arrangementer i 2015 med bred oppslutning over hele landet. Gjennom sin regelmessighet var det et mål at tiltaket skulle øke rekrutteringen til friluftsliv over tid (Ibid.).

⁷ <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Friluftsliv/Friluftslivets-ar-2015/>

Regjeringen Solberg la vinteren 2016 fram Stortingsmeldingen «Friluftsliv – natur som kilde til helse og livskvalitet»⁸. Overordnet målsetning for meldingen er at flere skal utøve friluftsliv jevnlig. Meldingen slår fast at familien spiller en stadig mindre rolle for rekruttering til friluftsliv enn tidligere (Ibid.).

I regi av Klima- og miljødepartementet jobbes det også med en målsetning om å bevare friluftsliv som en viktig del av norsk kulturarv og norsk nasjonal identitet (Ibid.). Andre målsetninger er å få inaktive grupper i aktivitet gjennom friluftsliv, samt å se på rekrutteringen til friluftsliv. Her er rekruttering av barn og unge til friluftsliv et viktig tema (Ibid.). Myndighetene fokuserer altså fortsatt på friluftsliv og trekker også fram friluftslivets pedagogiske muligheter (Ibid.).

Oppsummeringen av Friluftslivets År 2015 tyder på en økning av interessen for friluftsliv blant ungdom, noe som samsvarer med det ulike friluftslivsorganisasjoner opplever, eksempelvis Den Norske Turistforening⁹. De kan vise til rekordår for antall medlemmer, og økt interesse for friluftsliv fra ungdom. Videre tyder de siste undersøkelsene på at den synkende interessen for friluftsliv som kunne spores rundt 2011 blant ungdom har snudd og at ungdom igjen søker til naturen på fritiden¹⁰¹¹.

Rekruttering av ungdom til friluftsliv er imidlertid ikke noe som nå går av seg selv. For å lykkes med å holde oppe en vedvarende interesse blant ungdom krever det fortsatt fokus og stimulering, noe som blant annet framgår i rapportene etter Friluftslivets År 2015¹². Dette trekker linjene inn mot Idrettsfag og programfagene Bredde og Friluftsliv. Vi skal nå se på mulighetene som finnes i disse fagene til å oppfylle det offentliges mål for ungdom, helse og friluftsliv.

1.2 Friluftsliv på Idrettsfag

Vi ser at det er av stor nasjonal interesse at mange elever også på videregående nivå får tilbud om friluftsliv som en del av sin utdanning. I tråd med dette ønsker avdeling Idrettsfag på Vest-Lofoten videregående skole (heretter VLV) å tilby programfag Friluftsliv til skolens Idrettsfagelever. Siden Kunnskapsløftet ble innført i 2006 har VLV gjennomført Friluftsliv 1

⁸ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/?ch=1&q=>

⁹ <https://www.dnt.no/nyheter/279-rekordmange-medlemmer/>

¹⁰ <http://www.norskfriluftsliv.no/naer-en-million-mer-ute-i-2015/>

¹¹ www.vg.no/forbruker/reise/reiselivsnyheter/rekordinteresse-for-friluftsliv

¹² <http://www.norskfriluftsliv.no/friluftslivets-ar-2015-hva-na/>

som programfag i skoleårene 07/08, 09/10, 10/11 og 11/12, mens Friluftsliv 2 ble gjennomført parallelt med Friluftsliv 1 skoleåret 11/12.

Gruppestørrelsen har vært uforutsigbar og tidvis har antall elever som ønsker Friluftsliv vært så lavt at skolen ikke har tilbudt dette programfaget årlig. Dette fremstår som et stort paradoks all den tid skolen ligger der den gjør og Lofoten byr på et av Norges beste klasserom for et rikt og mangfoldig friluftsliv også på et videregående nivå.

Lofoten er populært og ettertraktet som friluftslivsdestinasjon, gjerne for å utøve friluftsliv av den spenstige typen (Webster, 1993). Lofoten har vært turistmagnet i over 100 år (Ibid.), hjem for fastboende i flere tusen. Lener vi oss på artikler i ulike populære nisjeblader og nettsider kan vi slå fast at en av verdens beste surfespoter ligger på Unstad, nord på Vestvågøy. Vi kan lese at vi vil kunne få vår livs padleopplevelse fra nesten hver en strand vi legger ut fra. En av verdens beste klatreruter finner vi ved Henningsvær. Vinterstid vil vi finne toppturer av høy kvalitet for ski og brett over hele Lofoten. Kiting kan vi gjøre året rundt i spektakulære omgivelser. Regulære fjellturer og toppturer på føttene gir utsikt hinsides enhver fornuft, og sannelig ble det ikke arrangert et 160 kilometer langt Ultraløp på tvers av Lofoten i 2016 også. Felles for disse eksponentene av friluftaktivitetene er at de trekker fram Lofoten som en perle eller «must» for nettopp deres særegne aktivitet¹³.

Lofoten er et innbydende landskap for mange tilreisende. Cirka 1 million besøkende overnatter årlig i Lofoten. Lofoten er en øygruppe mange lengter til, og lengter etter. Lofoten har natur som suger folk til seg fra alle verdens hjørner. Det er med turistene, så med skreien. De kommer til Lofoten for å nyte det gunstige klima og særegne landskap.

Men, der skreien søker langs Lofoten til gunstige gyteplasser med rett temperatur og saltinnhold for å øke eggens sjanse til å bli yngel, søker det menneskelige individet blant annet til Lofoten for å dyrke sine personlige interesser og drive et aktivt friluftsliv. Midt i Lofoten og 20 minutter unna en av landets beste surfe-spoter, ligger VLV med sine 650 elever. VLV er en middels stor videregående skole i norsk sammenheng, men en betydelig arbeidsgiver i lokal målestokk.

Tilgangen på elever er god, selv om elevgrunnetallet er minkende (se Tabell 1 og 2). Likevel har Idrettsfag de siste årene stabilisert seg og blitt et studieforberedende programområde det

¹³ <http://www.friflyt.no/Ski/Lofoten-paa-sitt-flotteste>

<http://www.padlesiden.no/eventyret-lofoten/>

<http://www.climbandmore.com/climbing%2C143%2C0%2C1%2Cregions.html>

<http://www.kondis.no/nytt-ultraloep-i-2016-the-arctic-triple-lofoten-ultratrail.5801796-127695.htm>

er konkurranse om å komme inn på. På bakgrunn av primær søker tallene kan vi konstatere at de 28¹⁴ som hvert år starter i 1. klasse har evne til å jobbe fram gode fagkarakterer. Interessen for friluftsliv er fortsatt stor i den norske befolkningen og det samme gjelder i Lofoten. Det lokale turlaget har stabil medlemsmasse og mange deltar på fellesturene Lofoten Turlag arrangerer gjennom hele året¹⁵.

Gjennom lokal media, sosiale medier og forskning ser vi en utvikling av et friluftsliv som dreier mer inn mot fartsfylte høyrisiko-aktiviteter og opplevelser¹⁶¹⁷. Mange av våre potensielle og reelle elever driver da også et aktivt friluftsliv på fritiden. Actionpregete lokale miljøer innen surfing, klatring, kiting, downhill-sykling er etablert og i vekst i kommunene skolen henter sine elever fra¹⁸.

Paradokset og utfordringen Idrettsfag står ovenfor er at programfaget Friluftsliv ved VLV ikke har en umiddelbar appell i disse gruppene selv om undervisningen i programfag Friluftsliv tidligere har favnet både havkajak, klatring, surfing, toppturer til ulike årstider, bålturer og «overlevelsesturer» uten medbrakt mat. Idrettsfag ved VLV har som organisasjon ikke klart å få til en stabil rekruttering av elever med en dedikert interesse for friluftsliv på samme nivå som vi får tak i fotballspilleren, håndballkasteren eller breddeeleven som liker dans, volleyball og basistrening.

Det er dermed en fare for at Idrettsfag som fagområde internt, og i oppfattelsen hos våre framtidige elever, smalner av inn mot selve idrettene, noe som er mot våre mål og intensjoner om «å utvikle framtidige og eksisterende utdanningstilbud og opprettholde den gode kvaliteten» (Mål- og strategidokument for VLV, 2010, s. 5). Skolen har et ønske om å gi et variert og godt tilbud også framover.

Tilgangen på elever på Idrettsfag har vært stabil over en syvårsperiode og på tross av en generell nedadgående befolkningsutvikling er elevtilgangen for linja god. Idrettsfag har sterke tradisjoner innen programfag Topp fotball, Topp håndball og Bredde, men vi ser over år at det er en tilstrekkelig elevgrunnlag og interesse stor nok til at vi kan ha gode tilbud innen Friluftsliv også. Erfaringen viser at flere av våre Topp Håndball-, Topp Fotball- og

¹⁴ Primær søker til 28 studieplasser, presentert som årstall – antall søkere: 2008 – 30stk., 2009 – 21stk., 2010 – 37stk., 2011 – 25 stk., 2012 – 31 stk., 2013 – 30 stk. (2014 – 36 stk., 2015 – 36, egne tall).

¹⁵ www.lofoten.turistforeningen.no/omturlaget

¹⁶ www.facebook.com/lofotenekstremstremportklubb

¹⁷ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/?ch=1&q=>

¹⁸ www.facebook.com/lofotenekstremstremportklubb og www.unstadarcticsurf.com

Breddeelever dyrker et aktivt friluftsliv etter videregående. Potensielle elever til programfag Friluftsliv ligger tilsynelatende latent i elevmassen uten at dette gir seg utslag de valgfrie programfagene.

En tilsynelatende stor interesse for friluftsliv i Lofoten gir seg altså ikke utslag i søkere til faget Friluftsliv ved VLV. Denne utfordringen opptrer lokalt, men er allmenn og interessant også utover Lofoten. Det er sannsynlig flere Idrettsfagavdelinger som jobber med å etablere et tilbud som det ut fra lokale og/eller regionale forhold bør være interesse for, men som skolene ikke lykkes å få nok søkere til.

Hva kommer det av at noen Idrettsfag lykkes med å etablerer og drive et programfag med fokus på Friluftsliv, mens andre skoler ikke får det til? Utfordringen er allmenn, men oppgaven tar utgangspunkt i tre videregående skoler i Nord-Norge. Alta videregående skole har suksess med programfag Friluftsliv. Tromsdalen Videregående har suksess med Friluftsliv gjennom programfag Bredde. Vest-Lofoten videregående har forsøkt å etablere programfag Friluftsliv uten å lykkes.

Ved Tromsdalen videregående skole har det siden 2005 vært et tilbud innen Friluftsliv. Riktignok er faget *Ekstremsport* en del av et Breddeidrettskonsept, men elevene fordyper seg i friluftslivsaktiviteter. Gjennom ulike emnekurs får elevene også utviklet basisferdigheter i Friluftsliv. Til sammen trettifem Idrettsfagelever fordelt over 1., 2. og 3. klasse har valgt Ekstremsport.

Lengre nord finner vi Alta videregående skole. Her finnes det et tilbud i programfag Friluftsliv med god oppslutning fra elevene. De fire siste årene har elever både fra Idrettsfag og Studiespesialiserende kunne velge ett år med Friluftsliv i Alta. Friluftsliv er godt etablert som fag og er populært blant elevene. Årlig gjennomfører mellom elleve og tjuefem elever undervisningen. Opplæringen i faget gis gjennom tradisjonelle aktiviteter som kano, isfiske, overnatting under åpen himmel og snøhuleturer.

1.2.1 Forholdet mellom friluftsliv, risiko og ekstremsport

I denne forbindelse skal vi se litt på forholdet mellom friluftsliv og ekstremsport. I store deler av vår moderne befolkning gir det status å kunne vise til opplevelser og opphold i naturen¹⁹. Det offentlige Norge oppfordrer og stimulerer gjennom bevilgninger, tilskudd, lover og regler

¹⁹ <http://www.norskfriluftsliv.no/friluftinteressentopp-blant-de-unge/>

Norges befolkning til å bruke naturen aktivt (Folkehelsemeldingen, 2013). Med bakgrunn i forskning vet vi at opphold- og aktivitet i natur gjør godt for fysisk og psykisk helse (Ibid.).

Tilbake til 2005 presenterte forsker Alf Odden foredraget *Endringer i ungdoms friluftslivsutførelse 1970 – 2004* under konferansen *Forskning i Friluft på Røros*. (Kompendium 2, Natur, opplevelse og mening, Bø 2013). Endringene Odden fant viste en dreining fra det enkle og naturnære friluftslivet (fottur, skitur, fisketur, bading, sopp- og bærplukking, båtturer og sykkelturner) til et friluftsliv som er mer aktivitetsbasert og utstyrskrevenne. Friluftslivsaktivitetene som er i framvekst krever utpregete tekniske ferdigheter, god fysikk og dyrt og spesialtilpasset utstyr (Ibid.). Som eksempler på slike aktiviteter står frikjøring på ski og brett, fjellklatring og terrengsykling (Ibid.) For egen del kan kiting på snø eller vann, bølgesurfing, isklatring og SUP (Stand Up Padling) legges til som nye populære, men utstyrskrevenne og dyre friluftslivsaktiviteter.

Odden finner videre syv tydelige endringer av aktivitetsmønsteret innen friluftsliv fra 1970 til 2004. Den første endringen er økt mangfold i friluftslivsaktiviteter som drives. Videre har spesialisering og fornyelsen av aktivitetene økt. Dette ser vi ved at dagsturer på fot eller ski har blitt til overnattingsturer, eller ved at sykkelturner blir til terrengsykkelturner. Utviklingen peker også på et mer makelig friluftsliv der turen som helhet vektlegges mindre til fordel for fokus på bevegelser utført med naturen som kulisse. Odden bruker jibbing på ski i alpinanlegg og ferdigsikrede klatrefelt som noen eksempel på et mer makelig friluftsliv.

Den femte endringen Odden peker på er økt selvsentrering. Med dette mener Odden at utøveren av friluftsliv velger seg aktiviteter med økt fokus på egne prestasjoner og ferdigheter. Prestasjonene skal helst premieres gjennom «sterke opplevelser, gjerne beskrevet som «kick» eller «rush» (Ibid., s. 12). I videreføringen av dette finner Odden at tradisjonsbærere i norsk friluftsliv, slik som skiturer, har minkende oppslutning. Til sist finner Odden at de nevnte endringer og trender i friluftslivet etablerer nye sosiale skillelinjer i aktivitetsmønsteret mellom kjønn og bosetning (Ibid., s.13).

Endringen i aktivitetsmønsteret med et stadig større fokus på «kick» og «rush» faller inn i diskusjonen knyttet til friluftsliv, idrett og risikosport (ekstremспорт) og likheten og forskjellene på disse. Grensene mellom friluftsliv, idrett og risikosport kan være vanskelige å definere. Som vi skal se senere i oppgaven vil begrepene «friluftsliv» og «ekstremспорт» bli brukt om valgfrie programfag på Idrettsfag uten at innholdet står i skarp kontrast til hverandre.

Viljen til å ta risiko ved utførelse av friluftsliv blir behandlet av blant annet Bjørn Tordsson som skriver i Sandell et al. (2011): «*Det ligger i själva begreppet att natur är något som människan inte fullt ut kontrollerar*» (Risktagare och teori om friluftsliv, Kompendium 2, Natur, opplevelse og mening, Bø 2013). Tordsson følger dette opp ved å si at friluftsliv ofte handler om det som ikke helt kan beregnes eller planlegges (Ibid.). Ut fra dette er de fleste som driver friluftsliv risikotakere, ifølge Tordsson (Ibid.). Han legger til grunn at vi med risiko forstår situasjoner som kan gi overraskelser og der vi ikke kan være sikre på at handlingene vi utfører gir de konsekvensene vi ønsker. Hva vi vurderer som risiko vil i tillegg være individuelt (Ibid.).

Ved å trekke kulturelle linjer bakover til midten av 1200-tallet og Kongespeilet, via polarheltene Nansen og Amundsen viser Tordsson (Ibid.) at viljen til å ta risiko er forbundet med de vi tradisjonelt løfter fram som inspirasjonskilder til tradisjonelt, norsk friluftsliv. Her refererer Tordsson i sin presentasjon til Waagbø (1993) som gjengir en undersøkelse som viser at den norske friluftslivstradisjonen er preget av «*meditative verdier: naturens stillhet, storhet, ro och rum för kontemplation*» (Ibid.). Denne definisjonen står i kontrast til de bragder våre gamle polarhelter og moderne eventyrere som for eksempel Børge Ousland, Cecilie Skog og Lars Monsen er kjent for.

Dette leder oss inn mot den andre siden av risikodebatten som sier at viljen til å ta risiko ikke er typisk for det norske friluftslivet (Ibid.). Et argument for dette er at risikotakerne gjør naturen til en sparringspartner, en å måle krefter mot. De som tar bevisste risikoer gjør dette samtidig som de søker visse prestasjoner. Denne sportifiseringen (vinne eller tape) av friluftslivet har flyttet idrettens regler ut av konstruerte idrettsarenaer og inn i naturen. Dette bildet harmonerer ikke med det nasjonalromantiske bildet som tegner et vennskapet mellom folk og natur, og der menneskene hører hjemme i naturen og lever i pakt med den (Ibid.).

Tordsson (Ibid.) skriver videre at friluftsliv er en kulturell konstruksjon og dermed vil endre seg ut fra sosiale og kulturelle forhold, fra samfunn til samfunn og mellom ulike grupper (Ibid.). Det samme finner vi hos Annette Bischoff som skriver at «*meningsinnholdet og de konkrete handlinger som inngår i friluftslivs fenomenet vil variere etter hvem vi er, hvilke livsfase og sammenheng vi inngår i*» (Naturopplevelse og friluftsliv, Kompendium 2, Natur, opplevelse og mening, Bø 2013). Bischoff skriver videre at det er forskjell på frikjørerens – og bærplukkerens friluftsliv, på samme måte som det er forskjell på pedagogisk bruk av friluftsliv og turer med familien. Bischoff hevder likevel det er «*noe som kjennetegner friluftsliv og det er at det alltid omhandler en kroppslig og mental relasjon til natur og at vi er*

i bevegelse fysisk og mentalt» (Ibid.) Det moderne samfunnet vi lever i reiser krav til den enkelte fra flere sider. Ved å oppsøke aktiviteter i naturen velger vi selv utfordringene vi vil ha, og opplever direkte om vi lykkes i å nå våre mål.

Den personlige identiteten må aktivt bygges og formes av oss selv, hevder Tordsson (i Sandell et al. 2011). Friluftsliv anses som en viktig identitetsutvikler. Til dette vil jeg anføre at jeg opplever at mange mennesker, og spesielt ungdom, i dag bygger og får bekreftet sin identitet på facebook, instagram og snapchat. Her er det antall «likes» som gjelder. Med disse mediene som kommunikasjonskanal får, og når, ungdom et publikum som bekrefter og forsterker bildet av dem gjennom å gi oppmerksomhet (likes og kommentarer).

Hva som blir friluftsliv og hva som blir stående som ekstremспорт er ikke avgjort. En vintertur i rolig tempo og kjente omgivelser kan bli like ekstrem og farlig som å hoppe fallskjerm. Det samme kan kanopadling i hvit elv. Hva vi skal definere som ekstremt er mye opp til den enkelte og den enkeltes erfaring, ferdigheter og kunnskap. Som vi skal se senere i kapitlet *3.0 Funn ved skolene*, legger i utgangspunktet ikke Tromsdalen mer risiko inn i sine turer enn det VLV eller Alta gjør, selv om Tromsdalen kaller sitt programfag for Ekstremспорт.

1.3 Kan det finnes allmenne suksessfaktorer for friluftslivsundervisning?

Disse tre skolene; Vest-Lofoten, Tromsdalen og Alta har alle sine særegenheter innen lokale friluftslivstradisjoner. Det er rimelig å anta at elevkulturen er annerledes. Det er likevel tenkelig at kulturen på Idrettsfagavdelingene kan ha likhetstrekk, men også sterke forskjeller. Det samme gjelder elevtilgang, økonomi, verdigrunnlag og nærhet til ulike naturkvaliteter.

Det er derfor interessant å se på hvorfor det er en utfordring for noen skoler å etablere et programfag med undervisning i Friluftsliv, mens det for andre har blitt en kontinuerlig suksess fra første dag. Kanskje ligger svarene i skolekultur, sosiale forhold, lokale tradisjoner, økonomi, strukturelle løsninger eller blant personalet? De ulike utfordringene knyttet til temaet krever en åpen tilnærming til problemstillingen. Spørsmålene som blir stilt til samtalepartnerne må gi dem anledning til å selv reflektere rundt egen virksomhet.

Dette betyr videre at hvis det er mulig å finne noen felles faktorer i Tromsdalen og Alta, er det spennende og se om de i så fall kan være av betydning også for andre Idrettsfag. I dette ligger det et spørsmål om suksessfaktorene kan være allmenne og dermed ha overføringsverdi også for Idrettsfagsavdelinger som ønsker å etablere programfag Friluftsliv.

Oppsummert står vi ved spørsmålet om andre Idrettsfags avdelinger kan lære noe av Tromsdalen og Alta? Ved å ta utgangspunkt i VLV, der skolen ikke har lykket med en etablering kan det gjøres refleksjoner rundt muligheter og begrensninger for å få etablert Friluftsliv som fag. Når det kommer til drøfting av funnene tror det er viktig å fokusere på det skolene legger fram som sine suksessfaktorer. Gjennom suksessfaktorene kan andre skoler se hva som har lykket og hva eventuelt egen organisasjon bør jobbe med.

Som vi har sett er det en offentlig interesse og et tydelig mål å få Norges befolkning til å drive aktivt friluftsliv. Gjennom K 06 har Idrettsfag fått en mulighet til etablere de valgfrie programfagene Bredde og Friluftsliv. Via disse fagene kan Idrettsfag påvirke allerede aktive ungdommer til å bruke naturen og dermed oppfylle offentlige målsetninger. Det finnes i dag Idrettsfag som har suksess med disse fagene, og andre Idrettsfagavdelinger, som til tross for gunstige plasseringer nært kvalitativ natur, ikke lykkes med å etablere valgfrie programfag innen Friluftsliv. Det er derfor nyttig å prøve å finne ut hva som skal til for at flere elever på videregående nivå kan få tilbud om Friluftsliv i sin utdanning. På bakgrunn av dette er følgende problemstilling etablert:

1.4 Problemstilling

- *Hvilke indre og ytre suksessfaktorer er mest framtrædende ved videregående skoler med Friluftsliv, og er disse relevante for Idrettsfag ved Vest-Lofoten videregående skole?*

Ved å studere hvordan de suksessrike skolene Tromsdalen og Alta kan vi lære hvordan disse skolene har lagt til rette for utvikling og organisering av faget. Det er ønskelig å fokusere på suksessfaktorene fordi det er her jeg tror den allmenne nøkkelen og overføringsverdien fra andre skoler ligger. Med suksessfaktorer menes her hva skolene selv opplever skal til for å lykkes med å etablere, og gjennomføre undervisning i Friluftsliv over flere år²⁰. I dette ligger videre å undersøke hva de har gjort i forkant, og hvordan skolene gikk til verks før etableringen og hva de gjør i dag for å utvikle/vedlikeholde interessen fra sine elever.

²⁰ Oppgavens definisjon på suksessfaktor er hentet fra en forelesing fra tidligere Professor Svein Arne Jessen ved BI: «Suksessfaktorer = Forhold som må ligge til rette for at et prosjekt skal bli suksess, og faktorer som vi kan observere og påvirke under gjennomføringen av prosjektet».

(https://www.bi.no/LederutdanningFiles/_nedlastingsfiler/Presentasjon%20Svein%20Arne%20Jessen.pdf)

I tillegg er det ønskelig å forstå om suksessfaktorene ligger innad i organisasjonen, eller utenfor. Til slutt er det et håp at undersøkelsen kan avdekke om faktorer for suksess er særegne ved hver skole, eller generelle og sammenlignbare mellom skolene.

Dette betyr at det er ønskelig å avdekke hvilke suksessfaktorer som fremstår som generelle ved begge skolene. Når faktorene som angir lokale forutsetninger og særegenheter er tatt bort er det et håp at det kan stå igjen noen faktorer som er generelle og overførbare til andre skoler. Ved å sammenstille empirien fra Tromsdalen og Alta kan dette øke forståelsen av hvordan en kan bygge opp programfag Friluftsliv med lokal og regional forankring. I dette ligger at hvis Vest-Lofoten kan oppfylle faktorene Tromsdalen og Alta trekker fram, kan disse faktorene bidra positivt til å få suksess med eget programfag. Det kan dermed være nyttig å lære av de som allerede er flinke.

Hvis suksessfaktorene fra Tromsdalen og Alta er sammenlignbare er det videre interessant å vurdere om faktorene er gjenkjennbare i etablert teori. Videre ønsker undersøkelsen å se hvilke framtidige muligheter som ligger for VLV i spennet mellom tendensene i empirien fra suksesskolene og Vest-Lofoten videregående skoles ståsted.

Jeg ønsker å gjøre forskningsprosjektet til noe som kan peke framover og gi kunnskap for videre drift og utvikling av faget og avdelingen ved VLV. Pedagogen står sammen med forskeren i meg når de sammen ønsker at dette prosjektet skal generere positiv energi og skaffe til veie ny kunnskap. Kunnskap som forhåpentligvis kan bidra til å finne mulige løsninger på allmenne utfordringer innen Friluftsliv på Idrettsfag, diskutert ut fra det lokale perspektivet til Vest-Lofoten videregående skole. Forskerens nærhet til oppgaven blir problematisert i punkt *1.5 Forskers rolle til problemstillingen*. Denne tilnærmingen til problemstillingen plasserer oppgavens vitenskapsteoretiske ståsted i det hermeneutisk landskapet (Patel og Davidson, 1991). Gjennom samtaler med pedagoger, elever og ledere på de ulike skolene skapes grunnlaget for å belyse problemstillingen fra ulike vinkler. Jeg vil på bakgrunn av de funn jeg gjør knytte relevant teori til oppgaven. Det er på det rene at jeg som forsker innehar et ståsted i forhold til forskningen, både gjennom tema og problemstilling.

2.0 Metodevalg

I dette kapitlet følger en redegjøring for valg av forskningsmetode. Metoden tar utgangspunkt i prosjektets tema og valgte problemstilling:

- *Hvilke indre og ytre suksessfaktorer er mest fremtredende ved videregående skoler med Friluftsliv, og er disse relevante for Idrettsfag ved Vest-Lofoten videregående skole?*

Metodevalget styrer i stor grad hvilke type data som vil bli samlet. Metoden tilfører eller årelater derfor forskningsprosjektet i større og mindre grad for nyanser og kvaliteter på dataene som kommer inn. Risikoen for å miste vesentlig informasjon kan grunnstøte hele prosjektet hvis metoden som er valgt ikke harmonerer med tema og problemstilling, hevder Fog, 1979, i Holme og Solvang, 1996: «*Det er naturlig å se valget av metode som et spørsmål om hvilken metode som er best egna til å kaste lys over problemfeltet vi ønsker å ta opp*» (Ibid., s. 73). Feil metode kan gi manglende dybde på resultatene, og bredden i informasjonen som innhentes kan bli for smal om feil metode blir valgt (Holme og Solvang, 1996).

2.1 Kvalitative intervju

Forskningsprosjektet bygger på et ønske om å finne fremtredende suksessfaktorer ved to Idrettsfagsavdelinger som driver friluftslivsundervisning. Jeg tror faktorene lettest kan avdekkes gjennom kvalitative intervjuer med samtalepartnere som har inngående kunnskaper til de aktuelle avdelingene og driften av friluftslivsundervisningen.

Videre er en kvalitativ undersøkelse relevant fordi jeg ikke ønsker stiller spørsmål med ja/nei svar, men heller ønsker å gå inn i mere komplekse sammenhenger for å forstå mer av hvorfor noen skoler lykkes med å rekruttere elever og andre ikke. Ved å stille relativt åpne spørsmål åpner dette for å få tak på nyanser og innspill fra mine samtalepartnere som jeg ellers ikke ville ha avdekket. For å belyse problemstillingen så godt som mulig, er det dermed hensiktsmessig å bruke kvalitative intervju. Dette samsvarer med Holme og Solvang som sier at de kvalitative metodene «*har primært et siktemål om å skape forståelse*» (Holme og Solvang, 1996, s. 15) og med det gir videre forskningen mulighet til å finne data på et dypt plan.

Gjennom kvalitative intervju kan jeg underveis også følge opp det jeg oppfatter som interessante moment og jeg kan gå tilbake for å få tydeliggjort utsagn (Holme og Solvang,

1996). Ved å bruke et semistrukturert intervju gir jeg samtalepartnerne mulighet til å reflektere selv rundt åpne spørsmål og dermed gi svar som i mindre grad farges av den forforståelse jeg har (Holme og Solvang, 1996). Den fremste fordelen med de kvalitative intervjuene er at jeg som forsker «*har minst styring med tankegangen til undersøkelsesenheterne*» (Holme og Solvang, 1996, s. 94). Dette øker sjansen for å få valide og reliable svar. Mye av resultatene til forskningen vugger i metodikkens fang.

2.2 Bakgrunn for valg av samtalepartnere

Utvalget av samtalepartnere framstår som et avgjørende element i undersøkelsen. Det ble foretatt et systematisk og bevisst utvalg ut fra «*strategisk og teoretisk definerte valg*» (Holme og Solvang, 1996, s. 99). Ut fra problemstillingen er det ønskelig med uensartete data. Med dette ligger det et ønske om å belyse temaet godt, og fra ulike sider for å få et pålitelig resultat. Dette kan oppnås ved å velge samtalepartnere som ikke er ensartet i posisjon, alder, bakgrunn, kjønn og tilhørende skole. Før jeg fikk etablert kontakt med potensielle samtalepartnere satte jeg med utgangspunkt i analysen opp en liste over hvilke kriterier jeg ønsket samtalepartnerne skulle oppfylle for å få et bredt og dypt datagrunnlag.

- A) Studieleder VLV.
- B) Egen elev som driver et aktivt friluftsliv på fritiden, men valgte annet programfag.
- C) Både gutter og jenter.
- D) Elev ved en annen videregående skole som har suksess med Friluftsliv programfag.
- E) Pedagog ved en annen videregående skole som har suksess med Friluftsliv programfag.

Med utgangspunkt i denne listen tok jeg kontakt med avdelingslederen på Idrettsfag ved Tromsdalen videregående skole. Avdelingslederen formidlet kontakt med en pedagog og en elev. Både pedagog og elev sa seg villige til å delta i forskningen. Ved Vest-Lofoten videregående tok jeg selv kontakt med studieleder og to aktuelle elever. Alle disse takket umiddelbart ja til å stille opp.

I utgangspunktet vurderte jeg nå antall og bredden på samtalepartnere som tilstrekkelige. I mellomtiden ble jeg klar over tilbudet i Alta og anså at dette kunne bidra til enda bedre empiri. Jeg tok direkte kontakt med hovedansvarlig pedagog og vedkommende sa ja til å delta. Dessverre ble jeg klar over tilbudet i Alta noe sent i prosessen og valgte på bakgrunn av

tidspress å ikke involvere elever ved tilbudet i forskningen. Dette er noe jeg er kritisk til i ettertid og ville gjort mer grundig.

Denne runden førte meg altså langs de veiene jeg hadde sett meg ut, men også inn på et par sideveier. Jeg endte dermed opp med følgende samtalepartnere:

- A) Studieleder (mann 40 år) VLV, tidligere avdelingsleder på Idrettsfag. Vedkommende sitter med inngående kunnskap om timeplantekniske utfordringer, personell, økonomi, skolepolitikk, trender, lover og regler. Studieleder kan også si noe om visjoner, helhetlig tankegang, markedsføring og kulturer ved VLV.
- B) Elev (jente 17 år) VLV (Idrettsfag) med aktivt friluftsliv på fritiden (fjellturer, telt, lengre skiturer, toppturer sommer). Eleven valgte Bredde i mangel av alternativer og kan også si noe markedsføring, forventninger og elevkultur ved VLV.
- C) Elev (gutt 17 år) VLV (Idrettsfag) med aktivt friluftsliv på fritiden (bålturer, skating, snowboard, toppturer vinter og sommer). Eleven valgte Bredde i mangel av alternativer og kan også si noe markedsføring forventninger og elevkultur ved VLV.
- D) Pedagog (mann 43 år) ved Tromsdalen vgs. (Idrettsfag) med suksess innen Bredde med fokus på «ekstreme» friluftslivsaktiviteter over et tre-årig løp. Samtalepartneren kan også si noe markedsføring, forventninger, handlingsrom, skolekultur, helhetlig tankegang og suksessfaktorer.
- E) Elev (gutt 19 år) ved Tromsdalen vgs. (Idrettsfag) som går et tre-årig breddetilbud med fokus på «ekstreme» friluftslivsaktiviteter og realfag. Samtalepartneren kan også si noe markedsføring, forventninger, handlingsrom, skolekultur og elevkultur.
- F) Pedagog (kvinne 40) ved Alta vgs. med suksess innen Friluftsliv 1, et ett-årig tilbud med fokus på tradisjonelt friluftsliv som er etablert ved siden av, men med støtte fra, Idrettsfag. Samtalepartneren kan også si noe markedsføring, forventninger, handlingsrom, skolekultur, helhetlig tankegang og suksessfaktorer.

Utvalget som jeg fikk tilgang på samsvarte i stor grad med det jeg ønsket og samtalepartnerne kunne til sammen være med på «å øke informasjonsverdien og skape grunnlag for en dypere og mer fullstendig forståelse av fenomenet en studerer» (Holme & Solvang, 1996, s. 99). Til sammen utgjorde disse samtalepartnerne et sammensatt utvalg av begge kjønn med rike og sprikende erfaringer. Samtalepartnerne hadde et alderssprang fra 17 til 43 år.

2.3 Nyere forskning

Før intervjuguidene ble utarbeidet var det naturlig å se på forskning som rettet seg inn mot Friluftsliv på Idrettsfag. Jeg har ikke funnet nyere forskning som direkte går inn i samme problemområde som jeg befinner meg, men det finnes masteroppgaver som smyer seg langs problemområdet og er relevante:

Therese Thue Hvattums masteroppgave «*Friluftsliv som valgfag i videregående skole*» (2012) undersøker gjennom kvalitative intervjuer hvilke motiver elever har for å velge Friluftslivsfag på videregående skole. «Friluftslivsfag» betyr i denne sammenhengen et valgfag over to år som elever på studiespesialiserende kunne velge. Valgfaget kunne på tidspunktet undersøkelsen ble gjennomført, også gi 30 studiepoeng knyttet til Høgskolen i Bodø (i dag Universitetet i Nordland). Blant samtalepartnerne finnes de som ikke har en utpreget bakgrunn innen friluftsliv, til de som er glødende opptatt av friluftsliv.

Motivene, og samtalepartnernes vektning av motivene, var ikke ensartet og varierte dessuten med bakgrunn og erfaringsgrunnlag (Hvattum, 2012). Motivene ble kategorisert opp i samhold, kontemplasjon, identitetsutvikling, læring og studiepoeng. Et skille mellom selvrealisering og det formålstjenlige kunne leses. Det kunne også ses en sammenheng der samtalepartnerne som hadde vært aktive i friluftslivet i barndommen valgte friluftsliv som en selvrealiserende handling (Hvattum, 2012). Dataene blir diskutert i spennet mellom sosiologene Max Weber, Pierre Bourdieu og Anthony Giddens. Ut fra denne forskningen kan vi se viktigheten av at elever blir eksponert for friluftsliv tidlig for senere rekruttering til Friluftsliv.

Bernt-Andre Nygårds «*To fluer i en smekk*» (2012) er også en kvalitativ masterstudie av samme skole. Med inspirasjon i skoleutviklingsforsker Per Dalin ser Nygård på hvilken effekt etableringen har i et skoleutviklings- og samfunnsperspektiv. Motivasjonen til elevene for å velge Friluftsliv med 30 studiepoeng som bonus, diskuterer han ut fra Pierre Bourdieus teori. Også i denne undersøkelsen ble det avdekket at den største motivasjonen elevene har for å velge Friluftsliv ligger i gleden og interessen for friluftsliv. Videre pekes det på at denne interessen for friluftsliv er tilegnet gjennom oppvekst og familie (Nygård, 2012).

Utdanningsvalget inngår, ifølge studien, som en videreføring og bekreftelse av en dannelsesprosess innenfor friluftsliv. Elevene hadde et ønske om å tilegne seg praktiske kunnskaper og ferdigheter som de kunne ta med seg resten av livet. Friluftslivet framstod som naturlig og en sentral del av familie og venners kultur. Dette ble sett på som en motivasjonsfaktor for at elevene søkte seg til studiet. Nygård ser tendenser til etablering av

Friluftsliv som linjefag kan gi økt elevgrunnlag ved skolen og bidra til skoleutvikling. Studiepoengene ble sett på som bonus.

Elisabeth Knappen Naustdals «*Hvorfor skal jeg reise så langt bare for å få tre?*» (2012) er en masteroppgave som bruker en kvalitativ analyse for å se på minoritetsungdoms livserfaringer i møte med Friluftsliv på Idrettsfag. Med liten friluftslivserfaring, og familiens betydning for identitetsdannelsen, opplever disse ungdommene at egenverdien med friluftslivet går over til mer instrumentelle sider av faget. Når minoritetsungdommene møter Friluftsliv på Idrettsfag forbinder de dette møtet med karakterjag (Naustdal, 2012). Dermed mister Friluftslivet sitt fokus på naturopplevelsen og det sosiale aspektet. Disse ungdommene så ikke hensikten og verdien med Friluftsliv på Idrettsfag, og heller ikke hvorfor vurdering var viktig. Funnene diskuteres i lys av teorien fra Anthony Giddens, Peter Berger & Thomas Luckmann og Pierre Bourdieu.

Lars Stian Åvangen ser i sin masteroppgave «*Friluftsliv på idrettsfag i en videregående skole*» (2008) gjennom kvalitative intervju på fire elevers opplevelse, erfaring og læringsutbytte av friluftslivsundervisningen på Idrettsfag. Undersøkelsen er gjort med utgangspunkt i friluftslivsundervisningen som lå forankret i Reform 94. Åvangen (2008) konkluderer med at friluftslivsundervisningen på Idrettsfag gir elevene mulighet til å utvikle seg, og at elevene har fått mulighet til mestring og utfordringer. Mange forskjellige turer, opphold, aktiviteter og opplevelser i naturen har videre gitt gode muligheter for positive opplevelser. Åvangen konkluderer videre med at elevene har et helhetlig, positivt inntrykk av undervisningen som er gitt i Friluftsliv (Åvangen, 2008).

Videre pekes det på at elevene på enkelte områder savner å få være med på utvikle egne ferdigheter og kunnskaper knyttet til Friluftsliv. Motivasjonen til å drive Friluftsliv på Idrettsfag begrunnes ut fra å lære seg praktisk kompetanse og ferdigheter. I opplevelsen av turene trekkes det positive fram. Elevene ønsker utfordringer og mestring ut fra nivået de befinner seg på for lettere å nå etterspurt kompetanse (Åvangen, 2008). Turene som trekkes fram med spesiell entusiasme er turer som har vært fysisk utfordrende, spennende og som har vært sosiale (Ibid.).

Følger vi Åvangen videre trekkes det fram at elevene savner muligheter til å få ta enda større ansvar og delaktighet i undervisningen både i forkant av tur, men også underveis. (Åvangen 2008). Åvangen konkluderer også med at positive, dyktige, engasjerte og medmenneskelige lærere som er aktive på veiledning underveis, har betydning for elevenes trivsel og trygghet

på tur. Funnene diskuteres blant annet på bakgrunn av læreplanmålene i Reform '94 og Deci & Ryans motivasjonsteori (1985).

Sturla Myklebust Aakre tar i sin masteroppgave «*Friluftsliv i videregående skule*» (2012) for seg friluftsliv i kroppsøvningsfaget på videregående nivå i Hordaland. Gjennom en kvantitativ undersøkelse prøver Aakre å avdekke om det er samsvar mellom gjennomført undervisning, intensjoner og mål for friluftsliv i videregående. Som bakgrunn for denne spørreundersøkelsen har Aakre gjennomført en kvalitativ tekstundersøkelse for å finne sitat som berører friluftsliv fra alle lærerplaner fra 1922 og fram til 2012. Videre har Aakre samlet og satt sammen utdrag fra offentlige styringsdokument fra Friluftsløven i 1954 og fram til 2012, for å finne føringene det offentlige legger på skolen i forhold til friluftslivsundervisningen (Aakre, 2012). Som hovedkonklusjon finner Aakre (2012) tydelige tegn på at samtalepartnerne i undersøkelsen ikke oppfyller den formelle lærerplanen i sin undervisning. Videre ser Aakre at det gjennomføres for lite friluftslivsundervisning og at den undervisningen som gjennomføres er mye av den samme på alle trinn, selv med ulike kompetansemål (Aakre, 2012).

Ved å oppsummere disse oppgavene ser vi at Therese Thue Hvattum (2012) og Bernt-Andre Nygård (2012) i sine undersøkelsene først og fremst fokuserer på motivasjonen til elevene som har valgt et spesialisert, forøvrig enestående, tilbud i Norge. Begge finner at blant elevene som har valgt dette tilbudet finnes det en erfaringsbasert- og kulturell forankring til friluftsliv gitt gjennom familie og venner. Begge finner at tidlig eksponering for friluftsliv i barneårene er av betydning for å velge Friluftsliv på videregående nivå og begrunner dette ut fra sosiologiske teorier. Dette viser at jeg bør spørre samtalepartnerne om rekruttering og markedsføring.

Sosial tilhørighet ble løftet som en viktig moment for trivsel på Friluftsliv (Hvattum, 2012). Nygård (2012) finner også at Friluftsliv kan bidra til økt elevtilgang og regional utvikling hvis det legges nok ressurser inn i faget og forankrer sine funn i skoleutviklingsteori. Det er derfor et poeng å undersøke hvordan samtalepartnerne ser tilbudet i en større regional sammenheng. Naustdal (2012) viser gjennom sin forskning at kulturell bakgrunn og familiens interesser kan ha stor betydning for i hvor stor grad minoritets elever på videregående nivå føler seg hjemme i friluftslivet. Også dette peker på rekruttering som et viktig moment i et intervju.

Naustdal (2012), Hvattum (2012) og Nygård (2012) peker altså alle på at tidlig rekruttering til friluftsliv har betydningen for utdanningsvalg innen Friluftsliv på videregående nivå. Disse tendensene har betydning for denne oppgavens problemområde og hvordan en

Idrettsfagavdeling strategisk skal gå til verks for å bygge opp egen virksomhet. Det som i hovedsak skiller disse undersøkelsene fra denne oppgavens problemområde er formålet med undersøkelsene.

Der jeg ønsker å finne noen allmenne suksessfaktorer som er sentrale for å etablere programfag Friluftsliv på et så stødig fundament at det kan bli forutsigbart og attraktivt for fremtidige friluftslivselever, har Nygård (2012) og Hvattum (2012) intervjuet elever på et *eksisterende* Friluftslivstilbud og sett på sosiologiske grunner til deres valg. Der jeg ønsker å finne suksessfaktorer, har Nygård sett etter en begrunnelse for å opprette et tilbud som gir elever i videregående skole mulighet til å studere 30 studiepoeng i Friluftsliv på universitetsnivå. Der Naustdal (2012) ønsker en bedre forståelse for minoritetsungdoms forhold og erfaringer til friluftsliv, kan jeg bruke Naustdals funn for å spørre referanseskolene om de har etter strategier for tilpasset markedsføring, eller om de anser tidlig påvirkning innen friluftsliv som en sentral suksessfaktor for rekrutteringen til et faglig basert Friluftsliv på videregående nivå.

Åvangens (2008) resultater viser en tendens til at Idrettsfagelever som blir undervist i Friluftsliv opplever det sosiale som en viktig del av friluftslivsopplevelsen. Videre finner Åvanger tendenser som peker på at elevene på Idrettsfag savner mulighet til å kunne påvirke læringen av egne kunnskaper og ferdigheter (Åvanger, 2008). Det er også verdt å ta med seg at turer som har spenning og fysiske utfordringer omtales med entusiasme, og at en engasjert, dyktig, positiv og medmenneskelig friluftslivsveileder har betydning for elevenes trivsel og trygghet (Ibid.). Disse funnene blir viktige å følge opp. Det er interessant å se om dette kan forsterkes eller blir stående i kontrast til de funn jeg håper å gjøre.

Sturla Myklebust Aakre (2012) viser gjennom sin tverrsnittundersøkelse en tendens til at undervisning på videregående ikke alltid samsvarer med føringer fra myndighetene (Aakre, 2012). Riktignok dekker denne undersøkelsen friluftslivsundervisning i kroppsøving og ikke på Idrettsfag, men Aakre poengterer i sin undersøkelse viktigheten av at Friluftsliv bør være i fokus også på et videregående nivå. Aakres forskning underbygger i så måte relevansen til min oppgave.

Forskningsfronten som her er presentert gir et bilde av elevenes ulike motivasjon for å velge Friluftsliv som programfag på videregående (Hvattum, 2012, og Nygård, 2012). Det pekes på at tidlig eksponering for friluftsliv kan øke mulighetene til at elever vil velge Friluftsliv på videregående nivå (Naustdal, 2012, Hvattum, 2012, og Nygård, 2012). Friluftsliv som

programfag kan gi økt elevtilgang og regional utvikling (Nygård, 2012). Aakre (2012) peker på et behov for et kvalitativt tilbud innen Friluftsliv på videregående nivå. Idrettsfagelever opplever også at det sosiale er en viktig del av friluftslivsopplevelsen (Åvangen, 2008).

Videre pekes det på viktige tendenser som at læring og kompetanse innen Friluftsliv kan forsterkes hvis eleven kan få være med å bestemme nivået lærings situasjonene skal foregå på (Åvangen, 2008). En aktiv veiledning på tur av lærer med gode menneskelige kunnskaper og kompetanse, vil kunne øke elevenes trivsel og trygghet (Ibid.). Dette er nyttige funn sett i lys av eget forskningsprosjekt, der jeg ønsker å finne suksessfaktorer som kan være til hjelp for å etablere et forutsigbart programfagstilbud innen Friluftsliv. Tendensene og funnene i disse oppgavene er viktige å integrere i intervjuguidene.

2.4 Fokusering av intervjuguidene

Mye av prosjektets datagrunnlag står og faller på utarbeidingen av intervjuguidene. En streng intervjuguide kan låse av dører som er på gløtt, heller enn å åpne dem og undersøke rommet de fører inn i. En streng intervjuguide kan også legge bånd på kvaliteten av data og hemme egenskapene til selve dataene som kommer inn (Holme og Solvang, 1996). Det var derfor viktig å utvikle en intervjuguide som er semistrukturert og ikke for pågående i spørsmålsformuleringene, men heller ikke for avgrensede (Johannesen m.fl., s. 136). Jeg ønsker å etterstrebe åpne spørsmål som gir samtalepartnerne mulighet til å reflektere og svare det som ligger dem nærmest uten innblanding fra meg.

I det følgende ønsker jeg å redegjøre for utformingen av forskerspørsmålene og intervjuguidene. Med bakgrunn i problemområdet og problemstillingen er det flere forskerspørsmål som er ønskelig å ta opp i intervjuguidene. Noen forskerspørsmål bygger på den empiri avdeling Idrettsfag ved Vest-Lofoten har bygget opp gjennom flere forsøk med undervisning i programfag Friluftsliv. Undervisningen regnes ved VLV ikke som en suksess fordi programfaget ikke har etablert seg med stabile søkertall over flere år.

Empirien fra Vest-Lofoten er sammensatt. Skolens erfaring rundt det som fungerte og det som var utfordrende ved de siste års forsøk på å undervise i Friluftsliv ved skolen, er et viktig bakteppe for å utforme guidene. Empirien rører ved innovative tanker og strukturelle utfordringer. Andre spørsmål er utviklet på bakgrunn av nyere forskning og relevante momenter som denne har løftet fram.

På bakgrunn av dette er innholdet i forskerspørsmålene innledningsvis delt i fem hovedgrupper. En enkel redegjørelse for disse hovedgruppene følger etter denne punktvis oppsummeringen:

- 1) Skolens praktiske gjennomføring av friluftslivsundervisningen/filosofi.
- 2) Skolens vurdering av egne suksessfaktorer.
- 3) Skolens vurdering av mulighetene for faget.
- 4) Skolens utfordringer ved å etablere og gjennomføre undervisning i programfag Friluftsliv.
- 5) Skolens vurderinger av programfaget i et framtidsperspektiv.

1) Hvordan driver skolene sin friluftslivsundervisning? For å skaffe en bred empiri å drøfte problemstillingen på, er det ønskelig å finne ut hva er skolene faktisk gjør, hvilke friluftslivsemner de underviser i, og hvordan de fordeler tiden på de ulike emnene. Altså hvordan det faktiske friluftslivstilbudet på linja er? Her kan det være mulig å avdekke noe av årsaken til at elevene er motiverte til å velge Friluftsliv i Tromsdalen og Alta.

Videre, finnes det en innarbeidet filosofi på avdelingen, og hva går den i så fall ut på, og hvordan har avdelingen kommet fram til denne filosofien? Hvilke ressurser bruker avdelingene for å drifte tilbudet og hvordan er undervisningen organisert rent praktisk? Den praktiske gjennomføringen kan også knyttes til andre avdelinger og faggrupper på skolen enn selve Idrettsfagavdelingen. Et programfag med Friluftsliv må sannsynligvis involvere andre for å få kunne drive undervisning utenfor skolen. I dette ligger det også at det sannsynligvis eksisterer en viss goodwill i organisasjonen som gjør undervisningen mulig. Det er interessant å avdekke hvordan goodwill kommer til uttrykk og hvor den finnes i organisasjonen.

2) Hva opplever skolene som sine suksessfaktorer? I dette ligger hva samtalepartnerne i Tromsdalen og Alta selv trekker fram som sentralt for at fagtilbudet kunne bli etablert og fortatt kan fungere. Forklares suksessen ut fra nøkkelpersoner ved avdelingen eller andre steder i organisasjonen? Er det ledelsen ved skolen som legger til rette og støtter tilbudet eller er det organiseringen av tilbudet som er utslagsgivende? Kan suksessfaktorene forklares ut fra en indre eller ytre motivasjon ved avdelingen, eller er det en kombinasjon? Er det andre faktorer som spiller inn for fagets suksess?

3) Hvilke muligheter finnes for programfaget? Ligger det muligheter innen egen organisasjon, innen friluftslivstrender eller ved å samarbeide med andre aktører? Hva tenker samtalepartnerne ligger latent i nærområdet og i organisasjonen? Dette spørsmålet kan løfte

programfag Friluftsliv utover det sjiktet faget har i dag ved sine respektive skoler og være til inspirasjon og motivasjon for andre idrettsfag.

4) Hvilke utfordringer kan en vente å møte? I utviklingen av tilbudene i Tromsdalen og Alta er det rimelig å anta at avdelingen og personene som står sentralt i fagtilbudet har møtt utfordringer og problemer av ulik art. Det betyr i så fall at de innehar en oversikt over utfordringer som kan være allmenne for flere skoler. Hva opplever Vest-Lofoten som sine begrensninger? Videre kan samtalepartnerne si noe om hva en skole som ønsker å bygge opp programfag Friluftsliv bør unngå, og også hvordan problemer og krevende utfordringer kan unngås. I dette ligger også hvor i organisasjonen programfaget møter motstand og hvordan denne motstanden kommer til uttrykk.

5) Programfag Friluftsliv i et framtidsperspektiv. Med bakgrunn i de erfaringene samtalepartnerne har gjort seg så langt, er det interessant å se hvilke betraktninger de gjør rundt fremtiden for faget og trendene som råder innen friluftsliv i dag. Hvordan kan programfag Friluftsliv framstå om fem til ti år? Hva tenker samtalepartnerne vil være konstant, hva vil, eller må endres og hvorfor?

For å oppsummere og forenkle intervjuguiden er det valgt å sette sammen punkt én og to som omhandler den faktiske undervisningen, de eventuelle filosofiske grunntankene som er knyttet til undervisningen og de punktene skolene selv løfter som sine suksessfaktorer. Det er nærliggende å anta at disse emnene har en direkte sammenheng og kan stå samlet under hovedområdet suksessfaktorer. Det betyr at det er fire hovedområder det blir satt fokus på i intervjuguidene:

1) Suksessfaktorer

- I. Hva trekker referanseskolene fram som suksess?
- II. Er disse suksessfaktorer relevante for en skole som ikke har suksess?
- III. Kan disse faktorene generaliseres og forankres i utvalgt teori?

2) Muligheter

- I. Hva trekker referanseskolene fram som sine særegne muligheter de har benyttet for å etablere attraktive tilbud, og hvilke muligheter ligger latent?
- II. Kan disse mulighetene ses som relevante for en skole som ikke har suksess?
Kan det finnes særegne muligheter for en skole som ikke har suksess?
- III. Kan mulighetene generaliseres og forankres i utvalgt teori?

3) Utfordringer

- I. Hva trekker referanseskolene fram som utfordringer i etableringsfasen av tilbudet? Hva opplever referanseskolene som utfordringer i det daglige?
 - II. Er disse utfordringene relevante for en skole som ikke har suksess? Hvilke utfordringer vil kunne oppstå, og i hvilken grad kan disse utfordringene omgås og/eller gjøres så overkommelige som mulig for en skole som ikke har suksess?
 - III. Kan utfordringene generaliseres og forankres i utvalgt teori?
- 4) Frampek
- I. Hvilke betraktninger om fremtiden gjør referanseskolene, og hvilke trender ser de for seg at et tilbud innen Friluftsliv kan møte i fremtiden? Hvordan vil *friluftsliv* som begrep utvikle seg i skole- og fritidssammenheng?
 - II. Er disse utfordringene relevante for en skole som ikke har suksess?
 - III. Kan frampekene generaliseres og forankres i utvalgt teori?

Ved å fokusere på hovedområdene *suksessfaktorer*, *muligheter*, *utfordringer* og *frampek* håper jeg at dette skal hjelpe med å svare på problemstillingen. Forhåpentligvis vil referanseskolenes indre- og ytre suksessfaktorer bli avdekket og at faktorenes relevans dermed kan diskuteres opp mot VLV. Se for øvrig i vedleggene for komplette intervjuguider.

Med bakgrunn i forskerspørsmålene kunne jeg videreutvikle guiden og tilpasse den til de ulike samtalepartnerne uten at guidene mistet sammenheng med hverandre.

Forskerspørsmålene var også gode å ha for å kunne justere eller fokusere spørsmålene der det var nødvendig. Guiden åpnet dermed for å få et bredt empirisk material der de ulike skolene fikk legge fram hvordan de har gjort sine valg, og hvilke erfaringer de har, ut fra deres forutsetninger og begrensninger. Hver skoles egenart fikk komme fram og deres skoleutvikling fikk stå for seg selv.

Oppbyggingen av guiden går over fem faser og er grovt bygget på Johannesen m.fl., s. 141:

- 1) Løst prat (for å skape en uformell tone).
- 2) Rammesetting (ved å informere om temaet og bakgrunn og formålet med intervjuet).
- 3) Erfaringer (der samtalepartnerne forteller om seg selv, jobb og fritid, friluftslivserfaringer).
- 4) Fokusering (dypere spørsmål om suksessfaktorer, muligheter, utfordringer og frampek).
- 5) Tilbakeblikk (oppsummering av hovedpunkter, klargjøringer og eventuelle momenter).

Hovedtyngden av spørsmålene ble lagt i punkt 4) *Fokusering*. Dette punktet var igjen delt opp i de fire hovedbolkene, med *suksessfaktorer* – inkludert mål og pedagogiske visjoner som den

første, *muligheter* innen faget var den andre, *utfordringer* med å drive Friluftsliv som den tredje og til slutt *frampek* inn i framtiden som den fjerde. Med samtalepartnere, forskerspørsmål og intervjuguiden klare er da på sin plass å plassere forskeren inn i bildet.

2.5 Forskers rolle til problemstillingen

For å kunne forstå mitt forskersyn bedre mener jeg det er riktig å plassere meg selv inn i empirien. Jeg er 1974-modell, oppvokst i Lofoten og gikk selv Idrettsfag på Vest-Lofoten videregående. Jeg driver et bredt, sesongorientert friluftsliv. Vinter og vår spenner det fra toppturer med telemarkski til rolige skiturer i behagelig landskap. Vår, sommer og tidlig høst er det sesong for sportsklatring, kajakkpadling, fiske, toppturer, terrengløping og vandreturer. Høst og tidlig vinter går til småviltjakt, bærsanking. Fotojakt foregår hele året.

De siste ni årene har jeg jobbet på Idrettsfag ved VLV og har årlig hatt ansvaret for én eller flere av friluftslivsturene i Aktivitetslære. Tre av disse årene har jeg også vært hovedlærer i programfag Friluftsliv. Min undervisningsstilling innbefatter nå kroppsøving på Studiespesialiserende og Yrkesfag, samt historie, idrett og samfunn, treningsledelse, treningslære, bredde og aktivitetslære på Idrettsfag. Jeg er kontaktlærer på Idrettsfag og underviser på alle trinn. Tidligere har jeg jobbet fire år på folkehøgskole med ansvar for en Friluftslivslinje med bred profil. I bunnen av mitt yrkesliv ligger flere år som lærer på barne- og ungdomsskole. Jeg har også jobbet heltid som skuespiller og deltid som frilanser for lokale media. Min høyere utdanning er idrett og historie grunnfag, Friluftsliv mellomfag og PPU innen idrett og kroppsøving.

Min bakgrunn og nærhet til problemstillingen gjør at jeg har sterkt ønske om å finne gode svar. Dette kan gjøre at jeg kan være mindre kritisk der resultater står i kontrast til forskningens mål, og/eller jeg kan tolke usikre resultat tendensiøst av samme grunn. Meg selv som forsker innehar verdifull førstehåndsinformasjon som brukes aktivt for å finne samtalepartnere med den variasjon undersøkelsen søker. Her måtte jeg også se på min egen rolle som forsker linket opp til min virkelige jobb. Én samtalepartner var min tidligere avdelingsleder og nåværende studieleder, to samtalepartnere var elever jeg underviste i det daglige.

I skoleårene 09/10, 10/11 og 11/12 hadde jeg ansvaret for programfaget Friluftsliv. Et klatrekurs høsten 2014, tenkt som inspirasjon til programfag Friluftsliv, var jeg delansvarlig for. Disse årene fikk jeg sett og kjent på utfordringer og gleder knyttet til dette faget. Ved å

forske så nær egen praksis er det en viss risiko til at årsaksforhold som ble avdekket i intervjuene kunne bli knyttet til egen person. Med et slikt utgangspunkt var det viktig at forskeren fikk regjere grunnen, ikke pedagogen.

Denne utfordringen kan ses også fra enkelte av samtalepartners side. Nærheten og kjennskapen til forskeren fra rollen som pedagog kunne både skygge for viktige data, men også virke positivt inn fordi relasjonene gjør det lettere å få en uformell tone under intervjuene og dermed komme inn på kritiske fakta. Saksforholdet ligger en felles forståelse av som *selvfølgeligheter* kan nettopp av den grunn, ikke bli diskutert og problematisert. Otto Laurits Fuglestad kommer i sin bok «*Samspel og motspel. Kultur, kommunikasjon, og relasjonar i skulen*» med flere gode poenger knyttet til forskning i egen skole, blant annet:

Det kan vera vanskeleg å oppdaga og forstå forhold i vår eigen kultur nettopp fordi dei er sjølsagde for oss. Å studera fenomen i eigen kultur inneber også visse fordelar. Me kan språket, og det er praktisk lettare på mange andre måtar. Det at me delar mykje av den kulturelle kunnskapen med aktørane, gjer at me slepp å finna ut alt frå grunnen av (Fuglestad, 1993, s. 42).

Jeg føler denne felles kulturforståelsen som Fuglestad (1993) peker på, i hovedsak har vært til stor hjelp ved intervjuene med de andre pedagogene, elever fra andre skoler og med egen studieleder. Vi hadde felles forståelse av friluftsliv i Nord-Norge, av Idrettsfag, av utfordringer og goder. Det var også gunstig når egne elever ble intervjuet. Det var lett å få en uformell tone i intervjusituasjonen og samtidig lett i komme inn på, og forstå viktige temaer.

Jeg kjente likevel på utfordringene ved å intervjuer egne elever. Selv om den uformelle samtalen kom lett i gang og vi brukte få ord på å kalibrere hva vi forstod ut fra tema og emner, måtte jeg jobbe med rollene til meg selv og elevene. I enkelte tilfeller måtte jeg lirke fram utsagn som innebærer en kritikk av Idrettsfag, men som det var viktig å få rede på ut fra det store bildet. Jeg mener likevel det har vært mer positivt enn negativt å kjenne disse samtalepartnerne på forhånd og at dette har løftet forskningsprosjektet.

Jeg er enig med Patel og Davidson når de påstår at «*de tanker, inntrykk, og følelser og den kunnskap forskeren har, er et aktivum og ikke til hindring og for å tolke og forstå*» (Patel og Davidson, 1991, s. 26). De hevder videre at forskeren kan pendle mellom samtalepartners og forskernes synsvinkel for å få en så god forståelse som mulig av problemet (Ibid.) noe jeg oppfatter som en fordel i denne oppgaven.

Denne vitenskapsteoretiske plasseringen betyr også en del for oppgavens metodevalg og oppbygging. Oppgaven søker en dypere forståelse av temaet. Det er derfor naturlig å innhente empirien gjennom kvalitative intervju. Etter å ha presentert de ulike funnene fra skolene vil jeg drøfte empirien opp mot relevant teori før jeg trekker mine konklusjoner og gir frampek til videre forskning. Denne tilnærmingen vil også være gjenkjennelig i oppgavens struktur.

2.6 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene med samtalepartnerne fra Tromsdalen og Alta ble avtalt og utført over telefon av økonomiske hensyn. Samtalepartnerne valgte selv tidspunkt for samtale slik at de hadde minst mulige forstyrrelser rundt seg. De samme valgene fikk samtalepartnerne ved VLV. Disse intervjuene ble gjennomført på tomannshånd på nøytralt sted og på tidspunkt samtalepartnerne var komfortable med. Studieleder ble intervjuet på sitt kontor og elevene ble intervjuet på et møterom de var godt kjent med.

Ved Tromsdalen var det ønskelig å få intervjuet en pedagog som hadde vært med fra oppstarten av Ekstremsportlinja og som også var reflektert over de utfordringene linja stod overfor i dag, og framover. For å få et bredere bilde var det ønskelig å få intervjuet en elev som var reflektert og som hadde gjort et bevisst valg av fordypning. For å få hjelp til dette tok jeg kontakt med avdelingsleder.

Avdelingsleder var positiv og formidlet kontakt til to personer som begge var villige til å la seg intervjuet og som var relevante ut fra problemstillingen. Pedagogen hadde vært med siden Ekstremsportlinja ble etablert og jobbet fortsatt med den i sitt daglige virke. Eleven gikk i tredje klasse og hadde valgt realfag kombinert med skifordypning innenfor Ekstremsport. Ved Alta vgs. tok jeg selv direkte kontakt med samtalepartner basert på informasjon om Friluftslivslinja jeg fant på nett. Vedkommende hadde hovedansvaret for linja og sa umiddelbart ja til å delta og var svært imøtekommende.

Ved VLV sitter mye av tankegodset rundt organiseringen av Idrettsfag, og mulighetene til programfag Friluftsliv, hos den tidligere avdelingslederen (nåværende studieleder). Vedkommende hadde da intervjuet ble gjennomført vært avdelingsleder på Idrettsfag i åtte, til dels, utfordrende år. Dagens jobb som studieleder gir samtalepartneren et godt blikk inn i økonomi, pedagogiske valg, utfordringer ved organisering og tendenser i fagvalg og elevutvikling.

For å balansere bildet var det ønskelig å få i tale to elever som er friluftslivsinteressert, men som ikke har valgt, eller ikke har fått mulighet til å velge, programfag Friluftsliv.

Forespørselen ble rettet til en gutt og en jente, begge elever i andre klasse på Idrettsfag og med et aktivt friluftsliv på fritiden. Begge hadde fått prøvd åtte uker med klatring organisert gjennom breddefaget. Hensikten med klatringen var å skape interesse for Friluftsliv programfag. Disse elevene hadde derfor en del empiri knyttet til valg av fordypning, tilbud og etterspørsel og kunne supplere kunnskapen fra studieleder.

Ved alle seks intervjuer brukte jeg en digital opptaker. Under telefonintervjuene stod min telefon på høyttaler. Intervjuene ble gjennomført som en hverdagssamtale og gav rom for å vandre fritt innenfor rammen som var gitt av meg. Friheten i samtalen/intervjuet ble forsiktig guidet slik at de ulike spørsmålene gjennomgående ble belyst. Som forsker var det viktig at jeg «*i størst mulig grad skal (...) la intervjupersonen få forme sine tanker og holdninger slik det er naturlig for ham*» (Holmen og Solvang, 1993, s. 103). For å få frihet underveis gjorde jeg kun korte stikkordsnotater og transkriberte lydopptakene i ettertid.

Ingen av samtalepartnerne gav inntrykk av *mikrofonskrekk* og jeg behøvde ikke gjøre tillempinger på dette feltet. Den ene eleven ved VLV var derimot mindre utdypende enn jeg hadde regnet med og spørsmålene måtte spisses for å få gode svar. Dette var også det første intervjuet jeg gjorde og jeg må ta høyde for at jeg kanskje ikke var tålmodig nok til å vente på svar og at dette påvirket samtalepartneren negativt.

Jeg vurderte gruppeintervju som et godt alternativ til én-til-én intervjuene med egne elever. Fordelen med gruppeintervju er at «*en her vil få en diskusjon mellom mennesker som i et sosialt samspill med likesinnede utvikler og former meninger og holdninger*» (Holmen og Solvang, 1996, s. 103). Bakdelen med dette er at «*minoritetssynspunkt gjerne vil bli undertrykt ved denne intervjuformen*» (Ibid.). Det kan være det føles tryggere for unge mennesker å få sitte sammen med jevnaldrende hvis de har tanker som de føler kan opponerer til en forsker, som i alder og rolle framstår som autoritær, i denne gitte situasjonen.

Én-til-én intervju med egne elever ble likevel valgt fordi jeg mener jeg kunne skape en lett og uformell tone. Elevene er i tillegg sterke personligheter og trygge på seg selv. Jeg trodde videre at de eventuelle ulike meningene elevene hadde var lettere å få fram på to manns hånd, enn hvis de skulle vært sammen. Det ville da vært en fare for at de forsterket eller lot seg påvirke av hverandres utsagn (Holme og Solvang).

Intervjuguiden var tilpasset de ulike samtalepartnerne og ble fulgt i alle intervjuene. Guiden viste seg å fungere ut fra hensikt. Noen ganger kom i samtalepartnerne selv innom ulike emner guiden la opp til, om enn i en annen rekkefølge. Det var derfor fint å kunne bruke guiden som ledesnor slik at jeg fikk spurt om alt det jeg ønsket å få vite noe om, samtidig var den ikke så streng og avgrenset at ikke nye punkter kunne komme til. Jeg opplevde det som viktig at jeg som forsker ikke var pågående og utålmodig etter å få svarene jeg søker. Denne utålmodigheten kunne smittet over på samtalepartnerne (Holme og Solvang, 1996).

Som forsker hadde jeg mulighet til, og benyttet meg av sjansen, til å gå tilbake til samtalepartnerne for å få en presisering eller utdyping hvis noe framstod uklart underveis i intervjuet. En slik tilnærming plasserer prosjektet i den hermeneutiske sirkel, der tolkning og analyser beveger seg mellom helheten og delene av det som skal tolkes, sammenhengene det tolkes i og forskers forståelse (Johannessen m.fl., 2010). Det var også nyttig å ha med et åpent spørsmål på slutten. Flere ganger kom det opp nye momenter som ikke kom fram under spørsmålene jeg stilte, men som belyste problemstillingen enda bedre.

2.7 Analyse av intervjuene

Bearbeiding av data fra intervjuene var et tidkrevende og møysommelig arbeid, men ikke minst spennende. Det var jo her resultatet av forskning skred fram i lyset! Lydopptakene ble transkribert. Dialekt ble «oversatt» til bokmål under transkriberingen. Jeg har ikke tatt med sukk og lignende. Der samtalepartnerne har byttet retning midt i setningen har jeg merket dette som (...). For øvrig er alle «og» med. I den videre bearbeidingen av dataene fulgte jeg malen til Johannessen m.fl. (2010):

Analyse; der jeg delte intervjuene opp i mindre elementer for å avdekke budskap, mening og mønster. Jeg skrev ut alle intervjuene i papirformat og som utgangspunkt kodet jeg alle intervjuene inn i fire bolker: *Suksessfaktorer, muligheter, utfordringer og frampek*. Noen utsagn var av en slik art at de kunne plasseres i flere bolker. Bolkene ble lagt til grunn for den videre tolkningen.

Tolkning; her jeg har forsøkt å sette data inn i en større kontekst med bakgrunn i teori og empiri. Fortolkning dreier her seg om «å få tak i den mening som ikke ligger i dagen» (Johannessen m.fl., 2010, s. 164). Jeg har sett etter de utsagn og meninger som kan spisse og tydeliggjøre oppgavens problemområde.

Jeg skrev ut intervjuene på papir og gav de ulike emnene fargekoder, hvilket jeg opplevde som mer oversiktlig enn å skulle sammenligne, sammenfatte og veksle mellom ulike dokumenter på en skjerm.

Samtidig har det vært en interessant tankeprosess å skulle forske på egen skolekultur der jeg i det daglige er en vesentlig del av denne kulturen. Sensitiv og kritisk informasjon kunne komme for dagen. For som Fuglestad skriver videre: «*Å gjere feltarbeid i eigen kultur representerer ei spesiell utfordring også fordi me som forskarar deler vesentlige forestillingar med dei me studerar*» (1993, s. 42).

For å styrke reliabiliteten i oppgaven er det nå gjort rede for hvordan jeg har tenkt underveis i prosessen og hvilke grep jeg har gjort for å finne det datagrunnlaget jeg mener er vesentlig for å kunne svare på problemstilling (Johannesen m.fl., 2010). I den videre gangen i oppgaven vil funnene fra intervjuene bli satt opp mot utvalgte nasjonale føringer, planer og retningslinjer. Funnene som blir gjort vil styre valg av teori. På bakgrunn av funn i empiri blir drøftingen foretatt opp mot aktuell teori og konklusjonen trukket.

3.0 Funn ved skolene

Hverken Tromsdalen vgs. eller Alta vgs. er for VLV direkte sammenlignbare skoler ut fra ytre rammer som elevtilgang og beliggenhet, eller indre rammer som organisering. Begge skolene har funnet løsninger, ut fra sine rammer, for å implementere Friluftsliv som et satsningsområde og en del av sin profil. Skolenes særpreget og ivaretagelse av egne muligheter er sentralt.

Ivaretagelsen av egne muligheter gir seg utslag også i navnevalget på programfaget. Alta følger formålene og kompetansemålene i programfag Friluftsliv og markedsfører faget under Friluftsliv. Tromsdalen har utgangspunkt i programfaget Bredde, men har flere undervalg innenfor faget, herav Ekstremsport.

Presentasjonen av skolene er organisert i fire hovedkategorier som samsvarer med inndelingen i intervjuguidene:

Suksessfaktorer: Hvilke faktorer trekker referanseskolene selv frem som grunnlag for deres suksess?

Muligheter: Hva anser referanseskolene selv som sine særegne muligheter de har benyttet i etableringen av sine tilbud?

Utfordringer: Hva trekker referanseskolene fram som utfordringer i etableringsfasen og den daglige driften av tilbudet?

Frampek: Hvilke faktorer trekker referanseskolene fram for at et tilbud innen Friluftsliv skal fungere i framtiden?

3.1 Tromsdalen

Tromsdalen videregående skole ligger på fastlandet, ikke langt fra Ishavskatedralen og Tromsø-brua. Skolen har cirka 650 elever, hvorav 350 er Idrettsfagelever. Skolen har rundt 85 ansatte. Elevene på Tromsdalen videregående skole har enten valgt Idrettsfag, Studiespesialiserende eller et tilbud som krysser Idrettsfag og realfag. Innenfor Idrettsfag kan elevene velge Toppidrett (innenfor et bredt utvalg av individuelle- og lagidretter), eller Breddeidrett med undervalgene Fitness, Allsidig ballidrett eller Ekstremsport.

Bakgrunnen for oppstarten av ekstremsporttilbudet var at en del av skolens egne lærere hadde interesse innenfor friluftsliv og hadde lyst til å gjøre noe mer ut av det. Det var også et ledd i å

endre avdelingens profil og tenke nytt rundt organiseringen av Idrettsfag. Fra 2005 ble tilbudet ved Idrettsfag i Tromsdalen rettet mot Toppidrett og Breddeidrett, og Ekstremsport ble en del av et Breddeidrettskonsept med mer fokus på fordypning, enn det allsidige. I dag er ekstremsporttilbudet spredt over tre klasser med 10-12 stykker i hver klasse. Til sammen 35 elever av Idrettsfagelevne ved Tromsdalen videregående skole har Ekstremsport. Tre lærere er tilknyttet undervisningen.

3.1.1. Suksessfaktorer Tromsdalen

Omorganiseringen ble initiert både fra avdelingsleder og øvrig ledelse, samt fra aktuelle pedagoger. Dette framheves som en av de viktigste grunnene til at organisering og planleggingen rundt tilbudet ble gjennomført skikkelig. I skolekatalogen fikk Ekstremsport en egen søkekode slik at elevene søkte rett på ekstremsportlinja. Denne gjennomgående viljen til endring i organisasjonen ga gode premisser for å få til en grundig planlegging av det kommende tilbudet *før* det ble iverksatt.

Ekstremsportlinja er i tillegg bygget på flere tydelige visjoner. Ved oppstarten var det en visjon om at ekstremsportlinja skulle fremme interesse, og skape erfaringer og mestring, innenfor friluftaktiviteter. Denne visjonen skulle nås ved at elevene fikk prøvd seg i ulike friluftaktiviteter. Opplæring i basiskunnskaper i friluftsliv for å takle vær og vind, og dermed kunne føle mestring ved å være på tur, skulle også gis. Det var videre et mål at elevene skulle bli kjent med naturområdene i nærheten.

Fengende aktiviteter i Tromsdalen fanger ungdommer. Skolen har et mål om å fange opp de ungdommene som er veldig ivrige og dyrker interesser innenfor friluftslivsaktiviteter som ski, jibbing, klatring, jakt og fiske. Gjennom å fokusere på friluftslivsaktiviteter som fenger ungdom, når skolen aktive ungdommer som ikke nødvendigvis driver med konkurranseidrett eller toppidrett. *«Ikke alle ungdom er trigget av konkurranse, men faget innbyr samtidig til en aktiv livsstil»*. (Pedagog, Tromsdalen).

I målgruppen framstår også Ekstremsport som et kult og annerledes skolefag. I Tromsdalen ligger friluftslivet skjult under kompetansemålene i Breddefaget og blir kalt for «Xtremsport». Navnet Xtremsport ble valgt for å selge inn et kult og annerledes fag og appellerer til annerledes tenkende ungdom.

Tromsdalen er fleksible i sitt faglige tilbud og gir elevene medbestemmelse. De første årene gjorde alle elevene alt, mens pedagogene nå har delt opp emnene mer systematisk over tre år. Første året har faget et omfattende klatrekurs som hovedbolk, mens kajakk ligger på vg2, kiting, dykking, eller seiling finnes på vg3. Det finnes rom for at vg1 enkelte ganger har mye kajakk, og vg2 og vg3 følger opp klatringa gjennom alle årene. Innholdet på hvert år er i utgangspunktet lagt, men ut fra interessen hos elevene kan dette endres. Er det stor interesse for jakt, kan det legges inn. Tilbudet har noen faste emnekurs, men åpner for å endre på innholdet ut fra elevenes interesse. Medbestemmelsen styrker tilbudet, og elevenes påvirkningsmulighet trekkes fram positivt. «*Opplegget er fleksibelt sånn sett og elevene får være med å forme det selv. Jeg synes egentlig det er veldig bra*» (Elev Tromsdalen).

Aktivitetene på Ekstremsport oppleves videre som allsidige og spennende av elevene. Det trekkes fram at aktivitetene elevene møter over tre år, har vært ganske allsidig og at det er spennende for ungdom å prøve ut nye forskjellige ting. Elevene finner gjennom sine tre år på Ekstremsport aktiviteter de behersker, men de blir også utfordret på aktiviteter de ikke har prøvd så mye på egenhånd.

Det meste av undervisningen på Ekstremsport foregår utendørs. Fagets egenart flytter undervisningen ut av skolebygget. Det at elevene og lærerne forlater skolebygningen og er ute gir i seg selv en frihetsfølelse for elevene fordi de kjente skolerammene og tidsintervallene brytes. Å være ute er i seg selv er viktig, sammen med at det følger en del frihet i selve aktivitetene. Med frihet i aktivitetene menes at det for eksempel i jibbing ikke finnes standard svar på hvordan triks skal utføres. Det samme kan sies om klatring. Bevegelsene skapes og oppleves helt individuelt.

Videre pekes det på at kontinuitet av dyktige pedagoger over tid er en styrke for tilbudet. De samme lærerne som var med å starte opp fagtilbudet underviser fortsatt på skolen. Disse lærerne har vært dedikerte og er ivrige på å skape litt spennende ting. Denne kontinuiteten er viktig for fagets utvikling og forankring innad i skolen, men også rekruttering utad. Eleven framholder godt kvalifiserte lærere som en suksessfaktor for Ekstremsport. Elevene vet at lærerne som tar dem på tur er dyktige og har gode kunnskaper innen det de driver med. Dette viderebringer de nåværende elevene til kommende elever. Potensielle søkere blir dermed oppmerksom på at faglærerne har vært lenge ved linja og at elevene før dem er fornøyde. Dette er positivt for rekrutteringen.

Samarbeid med private aktører oppleves som vinn-vinn for linja og de private aktørene. I de tilfeller linja ser at de kan rekruttere ungdom inn mot ulike aktiviteter er ofte de private

aktørene interessert i et samarbeid. Det er tre hovedpunkter som trekkes fram rundt dette samarbeidet:

For det første er aktivitetene dyre med tanke på utstyr. De private har det utstyr som trengs og kapasitet til å drive vedlikehold på utstyret. For det andre kompletterer private aktører pedagogenes kompetanse. I de tilfelle Ekstremспорт benytter seg av private aktører, er det gjerne innenfor aktiviteter som kiting, seiling og dykking der pedagogenes egen kompetanse ikke er tilstrekkelig. Samarbeidet oppleves svært positivt av eleven:

Jeg syns jo det har vært veldig flott og en gulrot på siste året. Og jeg vet at mange av kompisene mine synes dykking eller kiting eller noe sånn utenom skoletida har vært ekstra eksklusivt, og dratt i positiv retning når de skulle ta valget og om de skulle begynne på linja eller ikke. Det er jo sånn jeg har opplevd det også, at det har vært litt kult.

For det tredje oppleves sertifisering gjennom ulike kurs eksklusivt. Å kunne komme ut fra videregående med jegerprøven, dykkersertifikat eller en brattkort-sertifisering i hånden er eksklusivt og slike sertifiseringer er ikke vanlig å få i skolen. Ekstremспорт skiller seg da ekstra ut ved å tilby noe mer.

Videre gir fagets egenart økonomisk handlingsrom. Siden linja ikke har så store utgifter til halleie og transport, ser ledelsen som regel positivt på søknader som involverer utgifter til for eksempel nevnte kurs med private aktører. Størrelsen på disse midlene varierer fra år til år:

Det kan nok bli en førti –femti tusen, men det varierer fra tjue til femti tusen i året. Og så hender det jo vi ikke får gjort noe fordi skolens økonomi varierer fra år til år. Men, i utgangspunktet er vi en stor skole, med fulle klasser og stort elevtall så det er litt å rutte med. Men det går som sagt i perioder. Det har jo også med innkjøp av utstyr. I perioder får vi tilgang på midler til kjøp av utstyr, mens andre ganger er det null og niks (Pedagog Tromsdalen).

Det er understrekes videre viktigheten av å få god tid til aktivitetene. Både pedagog og elev opplever en glidende overgang mellom skole og friluftsliv, dess lengre turene er. Friluftslivet blir framtreddende og visker ut skoleperspektivet, jo lengre turene er.

Når vi er på tur med klassen på heldagsturer er det veldig avslappa stemning og lite som minner om skole. Slik var det på jaktturene i høst. Det var ikke sånn at jeg gikk og tenkte på at det var i regi av skolen, egentlig (Elev Tromsdalen).

Dette betyr at både elev og pedagog ønsker å tilbringe så mye tid som mulig på tur og begge parter ser det som positivt å kunne få jobbe over tid med de ulike aktivitetene. Dette visker igjen ut følelsen av skole, samtidig som følelsen av friluftsliv vokser sterkere. Det betyr også at de kjenner ekstra på en negativ følelse av å ha hastverk ute på tur når de må rekke hjem til skolen for å få gjennomført annen undervisning.

Den faglige statusen linja har fått i nærmiljøet, har hatt en selvforsterkende effekt. Det oppleves som status for faget at elevene på Ekstremsport kan bli trukket ut i praktisk-muntlig eksamen i for eksempel ski, klatring eller kajakk. Ved eksamen med ski har skolen framskyndet eksamen til april sånn at eksamen har gått på snø. Egne vurderingskriterier er utarbeidet i de forskjellige aktivitetene slik at vurderingsarbeidet skal være mer forståelig.

Den viktigste markedsføringen er det elevene selv som bidrar med. Tromsdalen bruker ikke ekstra ressurser på markedsføring, men benytter bevisst internett og legger ut reportasjer og bilder på sin hjemmeside. «*Den viktigste markedsføringen er egentlig den som går fra elev til elev. Det har vist seg at det er den som veier tyngst*» (Pedagog Tromsdalen).

Hvis vi nå oppsummer Tromsdalens suksessfaktorer ser vi at linjas suksess ble lagt til rette med en gjennomgående vilje til endring i organisasjonen på flere nivå; pedagogisk, avdelingsleder og øvrig ledelse. Denne viljen ga gode premisser for å få til en grundig planlegging av det kommende tilbudet før det ble iverksatt. Gjennom god planlegging ble innholdet på ekstremsportlinja bygget på flere tydelige visjoner. Aktivitetene som tilbys i Tromsdalen tiltrekker i dag ungdommer som oppfatter Ekstremsport som et kult og annerledes skolefag.

Tromsdalen er fleksible i sitt faglige tilbud og elevene har medbestemmelse. Aktivitetene på Ekstremsport oppleves av elevene som allsidige og spennende. Undervisning utendørs gir en frihetsfølelse i seg selv. Det understrekes av pedagog og elev at god tid under aktivitetene øker følelsen av å drive friluftsliv. Kontinuitet på lærersiden over tid trekkes fram som en styrke. Private aktører kompletterer pedagogenes kompetanse og gir sertifisering til elevene gjennom ulike kurs. Denne sertifiseringen oppleves eksklusivt. Samarbeid med private aktører gir også en vinn-vinn situasjon. Ekstremsportlinja har et delvis økonomisk handlingsrom og kan bruke midler på utstyr og kursing. Statusen linja har fått i nærmiljøet, har hatt en selvforsterkende effekt på rekrutteringen. Det er elevene selv som framsnakker linja og rekrutterer nye elever.

3.1.2. Muligheter Tromsdalen

Organiseringen av aktivitetsfagene i Tromsdalen gir rom til faglig fordypning. Aktivitetslære går parallelt med Ekstremsport alle tre årene. På den måten kan undervisningen ligge i bolker, og timene kan i perioder brukes til fordypning. Aktivitetslære og Ekstremsport ses altså litt i ett over en uke, men samtidig også over lengre perioder, slik at elevene får dekket opp det riktige timeantallet i begge fag. Den ukentlige organiseringa kretser rundt følgende mal: Tre timer Aktivitetslære på mandager, tre timer onsdag der det timeplanmessig er halvt om halvt med Aktivitetslære og Ekstremsport. Her legges gjerne ressurstrening som går inn i begge fagene. Torsdag har gruppen tre timer Ekstremsport på timeplanen.

Studietimer lagt i tilknytting til ekstremsporttimen torsdager gir ekstra undervisningstid. En studietime er lagt etter programfagstimen torsdager. Med en time som ikke er timeplanlagt til andre fag, men som på timeplanen står som studietime (fritime) i etterkant av ekstremsporttimene, er elver og pedagoger frigjort. Gruppen kan dermed være ute helt fram til lunsj.

Treningsleir utenlands gir ytterligere mulighet til faglig fordypning. En treningsleir er kort fortalt en begrenset periode der elever og lærere er dedikert til å trene, spise og hvile. Denne perioden er i dette tilfellet gjerne 7-10 dager. All annen undervisning legges bort og fokus rettes mot ferdighetsutvikling, og/eller utvikling av fysisk kapasitet. En treningsleir inneholder gjerne to økter om dagen og er lagt til hotell eller leilighetskomplekser som også serverer all mat. De siste fem årene har hele Idrettsfag hatt tilbud om å dra på en programfagsuke (treningsleir) i Tyrkia. Det har imidlertid vært frivillig for elevene om de ville reise, og elevene har betalt dette selv. For Ekstremsport har dette fungert fint, med fine forhold til klatring og vannsportaktiviteter. Tilbudet har vært mest populært for 1. og 2. klassingene. De elevene som ikke har reist på treningsleir, har i utgangspunktet hatt ordinær undervisning, med ulike modifiseringer for eksempel ved at de bruker mer tid på å fordype seg i det stoffet de har vært gjennom. De som reiser går da ikke skal gå glipp av så mye, og timene hjemme i Tromsdalen går stort sett som normalt, men med mindre klasser. Ekstremsport vurderer en ekstra egen tur for å gjøre det enda mer optimal for egne elever, men ser en egen tur opp mot mye fravær fra annen undervisning.

To-lærersystem frigir elever og lærer til undervisning. Av og til kan to lærere være satt i klassen samtidig. Da utnyttes dette for å få ekstra undervisningstid ute: *«Det hender, hvis vi*

har to-lærersystem, så kan jeg ha halve klassen ute og så kan den andre læreren ha de som er igjen» (Pedagog Tromsdalen).

Oppsummerer vi mulighetene i Tromsdalen, ser vi at et helhetlig blikk på fagene Aktivitetslære og Ekstremsport gir mulighet til fordypning. Studietimer som ligger i etterkant av praktisk undervisning frigjør dermed ekstra tid til faget, uten at andre fag og lærere må involveres. Det påpekes at en treningsleir gir mulighet til faglig fordypning, men dette må ses opp mot fravær i andre fag, og den enkelte elevs betalingsevne. Til sist ser vi at Tromsdalen gjennom et to-lærer system, tidvis legger til rette for å kunne ta deler av elevene ut.

3.1.3. utfordringer Tromsdalen

Frigjøring av pedagog og elever fra andre timer er en organisatorisk utfordring. Foruten å undervise på ekstremsportlinja er pedagogen i Tromsdalen kroppsøvlingslærer i flere klasser. Han underviser også i andre idrettsfag og er kontaktlærer. Han opplever det utfordrende å få frigjort seg selv fra disse timene for å få undervist hele- og halve dager på Ekstremsport. Timene som frafaller, må tas igjen.

Sammensatte klasser med felles fag kompliserer frigjøring av ekstremsportelevene. Det oppleves som en utfordring at breddeklassene ikke er homogene til idrettene. I klassen ekstremsportelevene tilhører, har den andre halvparten elever fordypning Fitness. Denne delingen kommer i tillegg til klassens fellesfag og elevenes ulike fordypninger innen språk og matematikk. Dette forsterker utfordringene med inn- og ut timer.

Det er vanskelig å planlegge langt fram i tid og å følge disse planene i praksis. Linja har en rutine der de legger en grov plan på hva de ønsker å gå gjennom på høsten, med en konkret plan som følger grovplanen gjennom året. Likevel er det nødvendig å legge ut meldinger til elevene på fronter fra uke til uke, avhengig av blant annet hvilken arbeidsperiode de har og været. Dette oppfatter pedagogen som:

Litt krevende i forhold til at du må jobbe litt fra uke til uke, eller kortere perioder (...) utfordringen er hele tida å klare å informere og gi gode beskjeder til andre faglærere i god tid i forkant. Men, det er ikke alltid, når vi har det uke til uke, at ting ikke blir klart i så god tid i forkant og da kan det bli litt småkrasjer i forhold til andre faglærere (Pedagog, Tromsdalen).

På grunn av mange timeplantekniske utfordringer i løpet av skoleåret står elevene selv ansvarlig for å ta igjen tapt undervisning. Selv om pedagogen føler at linja er blitt en naturlig

del av tilbudet innenfor Idrettsfag og skolen totalt sett, knyttes det fortsatt utfordringer til elevenes tapte undervisning i andre fag og hvordan denne undervisningen skal tas tilbake. Prosedyren er at Ekstremsport informerer om hva som skal skje framover på klasselærerråd, og lager så forutsigbare planer som mulig. Når ekstremsportelevene blir tatt ut av enkelte fag for å ha hele fagdager, går undervisningen i fellesfagene videre. Det er da elevenes ansvar å holde seg a jour og få tatt igjen tapt undervisning. Utfordringen med inn-timer ønskes løst med fagdager.

I år så har vi kjørt det sånn at du samler opp en time i uka, sånn at hver femte uke har du en fagdag på fem timer. Dette er jo gjerne i fem-timers fagene som norsk, matematikk, treningslære. Men der så vi jo ... hvis vi hadde klart å få satt av en fast fagdag i Ekstremsport, et par ganger i semesteret da hadde det jo løst mye av de her gnissingene kanskje (Pedagog Tromsdalen).

Fagdager linja organiseres selv, oppleves utfordrende å få til. De gangene ekstremsportlinja selv skal frigjøre hele dager til undervisning, oppleves dette som en kamp med andre faglærere om timene. Dette kan ha sammenheng med at Bredde egentlig er et femtimers fag, og at de andre faglærerne synes faget tar for mye tid.

Men samtidig er det jo når vi er ute og når vi har tid, vi får gjort ting. Det er jo det elevene etterspør og er ivrige på også, og vi som lærerne er jo for så vidt også ivrige på det. Vi bruker sikker mer timer enn akkurat den ramma hvis en skulle regne på det. Det er jo litt idealistisk både fra lærere og elever i perioder. Det er en egen kamp med andre faglærer og det å frigjøre tid blir jo da en utfordring i dette da, siden det strengt tatt er bare et femtimers fag (Pedagog Tromsdalen).

Ettermiddager og helger brukes nå og da til undervisning. Løsningen på å få nok tid til god undervisning har vært å ta i bruk enkelte ettermiddager og helger. Dette gjør at ekstremsportelevene får noe mer undervisning enn 140-timersrammen på faget, «men vi prøver å avspasere litt slik at elevene nødvendigvis ikke skal bruke så mange flere timer» (Pedagog Tromsdalen).

Ved å oppsummere de største utfordringene til Tromsdalen, ser vi at utfordringene i første hånd kretser rundt timeplanen. Sammensatte klasser med felles fag kompliserer frigjøring av ekstremsportelevene til aktiviteter som krever tid. Det oppleves også som vanskelig å planlegge aktiviteter langt fram i tid, og å følge disse planene i praksis. Elevene er selv ansvarlig for å ta igjen tapt undervisning. Det kan oppstå gnissing med andre faglærere når

EkstremSPORT forsøker å organisere egne fagdager. For å få ro og tid i faget brukes av og til ettermiddager og helger til undervisning.

3.1.4 Frampek Tromsdalen

EkstremSPORT ser seg selv som en naturlig del av regional utvikling. Ved å være en døråpner til friluftslivets muligheter i regionen ønsker EkstremSPORT å være det første leddet elevene møter, som fremmer interesser for aktivitetsbasert eller naturbasert reiseliv.

Hvert fall her i Nord-Norge har (det) kommet de siste årene og er mer og mer i skuddet. Og så er det det med den ekstra foten – kanskje vi må se enda mer mot reiseliv og guiding. Der har vi jo tenkt en del tanker rundt det å kanskje ha ei retning som går mot det å være turistguide i det aktivitetsbaserte friluftslivet. At det kan være ei framtid litt den veien og samfunnet rundt oss og at vi forankrer det litt den veien at det ikke bare blir lek og moro (Pedagog Tromsdalen).

EkstremSPORT ser her en mulig sammenheng mellom regional utvikling og fagets eksistens. Denne tanken tar utgangspunkt i en alltid overhengende fare for at tilbudet kan bli lagt ned hvis søkertallene svikter. EkstremSPORT ser dermed en trekantsammenheng mellom regional utvikling, de som deler ut penger og fagets eksistens. «Hvis de (skoleeier, næringsliv, andre)²¹ kan se at vi bidrar til regional utvikling, og våre elever bidrar direkte til lokalsamfunnet ... Dess flere slike linker en kan vise til, jo lettere er det nok å være offensiv på pengebruken også» (Pedagog Tromsdalen). Dette utsagnet ses i sammenheng med det faktum at tilbudet anses som nyttig så lenge det er interesse knyttet til det.

For at faget fortsatt skal være interessant fra elevens side, bør det lokkes med fart og spenning:

Jeg tror jo at ungdom nå til dags, når det gjelder friluftsliv, har fokus rettet mer og mer mot fart og spenning. At en beveger seg mer bort fra det tradisjonelle friluftslivet og at folk er generelt mer gira på å kjøre ski og klatre ... Jeg tror en må ha en slik vinkling og rette fokus mot det som ungdom synes er kult og holde på med for at en skal ha nok søkere til å opprettholde et tilbud (Elev Tromsdalen).

Som vi ser har Tromsdalen noen framtidstanker knyttet til regional utvikling og turisme. Dette kan gi linja flere ben å stå på. Det pekes på at linjas egenart bør dyrkes rundt fartsfylte og

²¹ Mine klargjøringer

spennende aktiviteter. I Tromsdalen har spennende aktiviteter i friluft hovedfokus, selv om de finner plass til det tradisjonelle høstingsfriluftslivet som jakt og fiske også. Lengre nord ligger Alta videregående skole som har valgt en annen løsning på friluftslivsundervisningen.

3.2 Alta

Alta videregående skole ligger i gamle Alta sentrum og har rundt 1000 elever og cirka 200 ansatte fordelt på studieforbereende og yrkesfag. Idrettsfag har tre klasser på én parallell, med inntil 85 elever. Idrettsfagelevne kan gjennom sitt valgfrie programfag velge mellom Toppidrett (håndball, fotball, skiskyting og langrenn) eller Friluftsliv. Idrettsfag kan også tilrettelegge for andre idretter hvis det søkes om det. Idrettsfagelevne har i tillegg tilbud om å velge et programfag fra studiespesialiserende hvis det er ønskelig. Tilbudet i Friluftsliv har eksistert i fire år og driftes av to friluftslivslærerne tilknyttet kroppsøvingssesjonen. Dette vil si at friluftslivsfaget nærmest ligger som en egen avdeling ved siden av Idrettsfag. Faget hører inn under Idrettsfag, men pedagogene som underviser i faget er ikke tilknyttet Idrettsfag, men underviser i kroppsøving og annet. Det er verdt å merke seg at det er flest elever fra studiespesialiserende som velger Friluftsliv. Friluftsliv er godt etablert som fag og er populært blant elevene.

3.2.1 Suksessfaktorer Alta

En suksessfaktor som trekkes tidlig fram, er at Alta fokuserer på gode turopplevelser. Det overordna målet med opplæringa er at elevene skal ønske å drive friluftsliv når de er ferdige på videregående. For å motivere til dette, fokuserer pedagogene på å gi elevene positive opplevelser gjennom hele året. Sammen med god faglig opplæring legges det vekt på det sosiale. *«Det tror jeg er en stor drivkraft for de fleste elevene her, å ha det sosialt og greit»* (Pedagog Alta).

Sikkerhet på tur gjennom lærertetthet, vurderes også som en suksessfaktor. God lærertetthet på tur bidrar til trygghet blant elever og lærere. I utgangspunktet er tilbudet organisert slik at de bruker fire av fem undervisningstimer ute på tur. Når Friluftsliv er på tur, følger det med to lærere. Dette vil si at Alta har åtte lærertimer på fire elevtimer. Fagets omfang tilsier 140 undervisningstimer på et skoleår. Alta bruker 138 timer på tur. Dette kommer i tillegg til én time teori i uka, og den tiden som brukes på for eksempel øving i forkant av kanoturen.

Jeg tror vi er oppe i hvert fall 180 timer på tur. Og i de timene er vi jo to lærere. Så lærerressursen er jo ganske betydelig» (Pedagog Alta).

Friluftslivsundervisningen dreier rundt det tradisjonelle friluftslivet i regionen. En veldig stor del av befolkningen rundt Alta driver et tradisjonelt friluftsliv. Dette speiler faget. Opplæring i Friluftsliv gis gjennom aktiviteter som kano, isfiske, overnatting under åpen himmel og snøhuleturer. Snøscooter brukes ikke.

Elevene får gjennom faget utfordret og testet, egne grenser på spennende turer. Gjennom det løpet som er lagt, får elevene prøvd seg på ting som de aldri har fått gjort før og kanskje aldri skal gjøre igjen. Elevene opplever turene som spennende. Utfordrende turer sees på som en suksessfaktor, og også et viktig sosialpedagogisk læringsmoment.

Det er jo ikke de store tingene, vi hopper jo ikke fallskjerm, men for elevene er det stort nok. Det er ingen annen type undervisning som er i nærheten, foruten litt i kroppsøving, der du blir så avkledd. Du må ut og praktisere, ut og kjenne på sult, du får et helt annet møte med deg selv. Jeg tror at det å tørre å være sårbar og mestre de tingene der, tar du med deg inn i skolehverdagen. Du blir kjent med dine klassekamerater på en helt annen måte, det tror jeg er veldig positiv (Pedagog Alta).

Elevpåvirkning anses også som en viktig faktor for fagets suksess. Lærerne spør alltid elevene i starten av året om deres ønsker og hvilke forventninger de har til faget, og legger turene litt forskjellig for på den måten å imøtekomme elevene. Typisk nok ønsker elevene å gjennomføre det som har vært gjort tidligere. Men, ved å ta elevene med på turplanleggingen «*får de følelsen av at de har vært med å bestemme, og det tror jeg er viktig*» (Pedagog Alta). I oppstartet av året har pedagogene region, læreplanmål blir diskutert, kart blir studert og det diskuteres hva som kan gjøres. Dette er bevisste pedagogiske valg, og «*det er vi som har store deler av regionen. Og så er det jo tidlig på året så vi må bruke litt tid på å bli kjent med disse elevene. På vinterstid har de litt større påvirkning og de har litt større del i planlegginga selv*» (Ibid.).

En kontinuerlig evaluering av tilbudet og nærhet til elevenes forventning løftes fram som viktig. Pedagogen i Alta opplever at så lenge innholdet i undervisningen harmonerer med forventningene til elevene, er presentasjonen og måten det legges fram på av mindre betydning.

Alta har god kompetanse innen friluftsliv på skolen. Kompetanse innen friluftsliv trekkes også fram som en viktig faktor til suksess. Skolen har lang erfaring med å tilby friluftsliv (gjennom

Aktivitetslære på Idrettsfag). Dermed er mange lærere med stor kompetanse innen friluftsliv tilknyttet skolemiljøet. *«Det tror jeg er en faktor som gjør at det er suksess, fordi de turene vi tilbyr i Friluftsliv har vært gjort på Idrettsfag og (elevene) vet at de er bra»* (Pedagog Alta).

Skolens nærhet til naturen framheves som viktig. Skolens beliggenhet gjør at flere turer kan starte og ende opp på skolen. Det brukes liten tid til transport for å komme på seg tur. *«Vi bor jo midt i, vi tar jo bare på oss skiene og går herfra»* (Pedagog Alta). Nærhet til naturen er inspirerende for elevene, som ser hvor enkelt friluftslivet kan være.

Gode ambassadører for Friluftslivfaget trekkes fram som en faktor for å forstå hvorfor Friluftsliv er populært i Alta. Dette forklares tilbake til erfaringene fra det første året Friluftsliv ble gjennomført. Grunnstammen i elevgruppen var en stor kompisgjeng av *«ambisiøse, sporty, fremadstormende gutter»* (Pedagog Alta) som var svært inkluderende. Dette var med å bidra til et år med gode opplevelser for alle elevene i gruppa og satte i gang en trend Friluftsliv har nytt godt av siden. Det var lov å være skoleflink og samtidig ta Friluftsliv! (Pedagog, Alta).

Pedagogene er idealister med et bredt menneskesyn som er bevisst elevenes totalbelastning. Det framheves at pedagogene som underviser på Friluftsliv tror at fagets egenart, med mye tid ute og sammen med andre likesinnede, er en viktig ventil for unge mennesker som lever i en stresset skolehverdagen, og som daglig møter utfordringer fra mange sider i livet: *«Vi er jo idealister alle vi som holder på med Friluftsliv, og ønsker å videreformidle våre følelser med å være på tur. Friluftsliv er kjempeviktig bidrag til disse unge kroppene som lever i det presset som de har i skolehverdagen»* (Pedagog Alta).

Gjennom en oppsummering vi ser at Alta trekker fram flere ulike suksessfaktorer. For det første er Alta bevisst på å gi elevene gode turopplevelser, der det sosiale også står i fokus. Videre rettes det fokus på sikkerhet. Ved alltid å ha to pedagoger på tur bidrar dette til trygghet blant elever og lærere. Linjas pedagoger er i tillegg idealister og jobber mer enn fagets ramme tilsier. Rent faglig dreier friluftslivsundervisningen rundt det tradisjonelle friluftslivet i regionen. Gjennom spennende aktiviteter som isfiske, snøhuleturn, kanopadling og overnatting under åpen himmel, får elevene utfordret og testet egne grenser. Alta opplever også at skolen har god kompetanse innen Friluftsliv. Videre anses skolens nærhet til naturen som viktig. Alta har også opplevd at det er viktig med elever som framstår som gode ambassadører for Friluftsliv. Det kan også anses som en viktig suksessfaktor at pedagogene har et bredt menneskesyn som er bevisst elevenes totalbelastning. Pedagogene ser sin

undervisning på Friluftsliv i kontekst med elevenes behov for å få fri fra egen og andres forventning til å prestere.

3.2.2 Muligheter Alta

I Alta kan Friluftsliv bevisstgjøre elevene viktigheten av regional utvikling. Elevene på Friluftsliv har enkelte år vært tilknyttet Finnmarksløpet som sledevakter. Dette knytter bånd mellom friluftslivseleven og turistnæringen og kan være en døråpner for regionalt utviklingsarbeid.

Faget sees videre i sammenheng med elevenes senere utdanning og egenaktivitet innen friluftsliv. Pedagogen i Alta er bevisst på at Friluftsliv slik det gjennomføres som skolefag, er første steg på veien, et nivå én innen friluftsliv. Elevene skal videre på andre institusjoner, eller få andre opplevelser gjennom sine egne valg innen friluftsliv senere. Dette er også noe av årsaken til at Alta ikke har valgt å bruke kompetanse utenfor videregående; elevene skal ha noe å se fram til.

Gjennom skoleåret ansvarliggjøres elevene faglig. Utover skoleåret får elevene mer og mer ansvar for ulike tema de skal forberede seg på, og legge fram for de andre elevene. Av dette følger to muligheter. For det første bidrar dette til å selvstendiggjøre elevene til å tro på egne ferdigheter. For det andre rigges det til et eventuelt løp med Friluftsliv 2. *«Vi har lagt opp løpet som om det kunne være Friluftsliv 2 og da skal de planlegge og bruke den turplanleggingsmalen som vi har brukt første året»* (Pedagog Alta).

Fagets egenart og organisering gir elevene mulighet til gode karakterer. Elevene rekrutteres først og fremst fra studiespesialiserende klasser, med innslag av noen idrettsfagelever av og til. Spesielt realfags elever får da en mulighet til å ta et tilleggsfag med gode muligheter til å få gode karakterer, samtidig som de i store deler av året kan jobbe med andre fag i frigjort tid.

En oppsummering av mulighetene i Alta peker på at faget kan være en døråpner for regional utvikling. Det tenkes også at Friluftsliv 1 skal fungerer som en rekrutteringsarena innenfor friluftsliv og at elevenes nysgjerrighet til andre muligheter og høyere utdanningsnivå skal åpnes. Videre har elevene i faget mulighet til å øve seg på å ta ansvar for seg selv og andre. Denne øvingsarenaen brukes også for å klargjøre elevene inn mot Friluftsliv 2. Til slutt ser vi at fagets egenart og organisering gir elever mulighet til gode karakterer.

3.2.3 utfordringer Alta

Det oppleves som en utfordring i Alta at elevene kan bare velge Friluftsliv i ett av tre år på videregående, og da først fra og med 2. klasse. I Alta bygger tilbudet på kompetansemålene i Friluftsliv 1. Det er ønskelig fra faglærerne å også ha Friluftsliv 2, men dette holdes foreløpig igjen av ledelsen ut fra økonomiske argumenter.

Idrettsfagselever opplever liten variasjon i turene når de velger Friluftsliv. De gangene det har vært Idrettsfagselever i gruppen har dette fungert fint. Det som imidlertid blir utfordrende for Idrettsfagselevne, er at turene på Friluftsliv og i Aktivitetslære ligner på hverandre. Som vi husker tar Friluftsliv utgangspunkt i turene som Idrettsfag gjennomfører over tre år i Aktivitetslære. *«Det er jo en opplæring, og de fikk dobbelt opp i deler av opplæringen»* (Pedagog Alta).

Pedagogene bruker mer timer på undervisning enn formålet til faget legger opp til. Som vi så i avsnittet om suksessfaktorer forvaltes den praktiske undervisningen av to lærere med fire timer hver, tilsammen åtte lærertimer på fire elevtimer. Denne doblingen prioriteres ute på tur og kan også ses på som en utfordring for faget. For å få gjort alt de ønsker av undervisning godt nok, brukes altså 138 timer på tur. I dette regnestykket ligger en avtale med arbeidsgiver som sier at hvert døgn på tur er 18 undervisningstimer: *«Før kanoturen er vi ute og øver og der går det ganske mange timer. Ja, jeg tror vi er oppe i hvert fall 180 timer til sammen. Og i de timene er vi jo to lærere, så lærerressursen er jo ganske betydelig»* (Pedagog Alta). I tillegg kommer klasseromsundervisning av én time av 38 skoleuker. Noe av denne overproduksjonen av undervisningstimer forklares med *«vi er jo idealister alle vi som holder på med friluftsliv»* (Ibid.).

For å gjennomføre undervisningen må en betydelig organisering av elever og lærere iverksettes. Elevene som har valgt Friluftsliv må frigjøres fra andre fag når de skal på tur. Pedagogene må også frigjøres fra egen undervisning i andre fag gjennom enten få flyttet sine klasseromstimer, eller at det settes inn vikar. Eksempelvis blir pedagogens undervisningstimer i biologi flyttet til senere, slik at biologigruppen har sine årstimer uten at friluftslivsturene berører dem. I kroppsøving derimot, blir det satt inn vikarer som har underdekning. Her ser vi at utfordringen løses, men byttene må likevel organiseres og dette tar tid og energi. Friluftslivselevne må på sin side jobbe dobbelt. For det første ved å delta på Friluftsliv, og for det andre når de senere skal ta igjen det de mistet i de andre fagene. Som vi

husker løses dette ved at Alta bare har én time i uka med timeplanfestet Friluftsliv, noe som frigjør rom i timeplanen store deler av året. Det er da planlagt at elevene skal kunne ta igjen det de går glipp av når de er på tur.

Det er videre en utfordring at faget møter intern motstand fra andre faglærere. I Alta kommer det frem at flere kollegaer ikke er begeistret for faget. Det oppleves som en utfordring at det er mange av kollegaene som ikke ser på det å dra på tur som undervisning. Noen av disse kollegaene problematiserer ting og skyver ansvaret ned på dem som underviser i Friluftsliv. «*De fleste synes at vi er en pest, som tar elever ut av ordinær undervisning*» (Pedagog Alta). Administrasjonen jobber med å løse disse utfordringene ved å flytte elevenes fag rundt på timeplanen. Problem med fravær fra annen undervisning knyttes imidlertid også til flere fag, siden elevene ikke bare er borte når de er med Friluftsliv, men også er på språktur eller geofag-tur.

Fraværet av egne fagdager i Friluftsliv er en utfordring og kan ses i sammenheng med utfordringen nevnt over. Inntil dette skoleåret har skolen hatt fagdager i Friluftsliv. Elevene ble frigjort to eller tre ganger per termin og fagdagene ble brukt eksempelvis til nærturer, skøyter eller til å ha praktisk kursing på ski en hel dag «*... det har vært veldig fint, da er elevene frigjort to eller tre ganger per termin men, fagdagene har blitt borte, så de savner vi litt*» (Pedagog Alta).

De fleste av elevene som ønsker Friluftsliv, får ikke faget. Blokkvalg, der språkfagene og Friluftsliv ligger samtidig på timeplanen, og i konkurranse med hverandre, påvirker sterkt differansen mellom de som ønsker Friluftsliv og de som får det. Søkertallene viser enkelte år opp mot 40 og 50 søkere. «*Vi tar det vi får og i år har vi 25 og i fjor elleve. (...) vi har drevet og bytta litt på blokkene så får vi se hvordan det går*» (Pedagog Alta).

Variierende elevtall gir utfordringer i planleggingen av faget. Med 25 elever det ene året, og elleve det andre, gir variierende elevtall utfordringer i planleggingen av undervisning. Det er stor forskjell på å ha elleve i kano, mot 25. Sikkerhet, tilgang på utstyr og turens tempo er blant de faktorene som endrer seg.

Elevenes bekymring for å få dårlig karakter kan bidra til farlige situasjoner. De fleste elevene på Friluftsliv er elever på studiespesialiserende. En del av disse elevene er opptatt av vurdering og å få en gode karakterer. Det har gitt seg utslag i situasjoner på vinterturer der «*flinke*» elever har vært redde for å si fra om at de ikke hadde det bra, eller var kalde, fordi de var redd for å få en dårlig vurdering.

Ved å oppsummere utfordringene i Alta ser vi at det oppleves som en utfordring at elevene kan bare velge Friluftsliv i ett av tre år på videregående. Vi ser også at idrettsfagselever som har hatt Friluftsliv, opplever liten variasjon i turene mellom Idrettsfag og Friluftsliv. For å gjennomføre faget slik pedagogene ønsker, bruker de mer timer på undervisning enn undervisningsrammen til faget legger opp til. Videre oppleves det utfordrende med den betydelige organiseringen av elever og lærere som må iverksettes i forkant av turene. Det ses også som en utfordring at faget møter intern motstand fra andre faglærere. Fraværet av egne fagdager i Friluftsliv er en utfordring. De tre siste utfordringene kan ses i sammenheng. Selv om faget er populært får de færreste av elevene som Friluftsliv faget når skoleåret starter. Varierende elevtall gir utfordringer i planleggingen. Det oppleves også utfordrende at noen av elevene er så bekymret for å få dårlig karakter på tur, at de ikke informerer om potensielt farlige situasjoner.

3.2.4 Frampek Alta

Alta har lagt opp undervisningen slik at det skal være et naturlig løp fra Friluftsliv 1 til Friluftsliv 2. Selv om faget er populært, har ikke administrasjonen ønsket å gi klarsignal til å starte opp Friluftsliv 2 på grunn av økonomi.

Friluftsliv er avhengig av dedikerte lærere. Med tanke på at pedagogene som underviser på Friluftsliv bruker betydelig flere timer på undervisning enn fagets offisielle omfang, uttrykkes en framtidig bekymring over at det ikke er så attraktivt for andre lærere å ha faget i framtida. Det synliggjøres også betydningen av å ha et idealistisk og kjærlig forhold til friluftsliv og jobbe langsiktig med elevenes motivasjon: «*En må være litt idealist for omvendte elevene. Den autentiske gleden – kanskje den kommer gjennom skoleåret – hvis motivasjonen har vært ytre til å begynne med, kanskje den blir indre etter hvert?*» (Pedagog Alta).

En bekymring, og samtidig en faktor for å kunne gi et tilbud innen Friluftsliv i framtiden, er viktigheten av å imøtekomme forventningene til elevene som til enhver tid har Friluftsliv.

Jeg tror det viktigste er at vi får elever ut herfra som er kjempefornøyde og kan spre det videre. Vi må være synlige og fordre en positiv opplevelse for alle. Det må til. Friluftsliv er tidløst. Jeg tror så absolutt av innpakningen kan vi gjøre hva vi vil med, for til slutt er det innholdet som kommer fram (Pedagog Alta).

En oppsummering av frampekene i Alta viser et ønske om å få på plass Friluftsliv 2 også. Videre løftes en bekymring om hvor attraktivt det vil være å skulle undervise i faget slik omfanget og organiseringen er nå. Idealistiske lærere anses som sentrale for å få til en god drift av Friluftsliv. Den idealistiske lærer kan ses sammen med den motiverte eleven. Det blir viktig å imøtekomme forventningene fra elevene, og samtidig være bevisst og jobb godt for fagets eksistens.

Alta gjennomfører en modell som i stor grad baserer seg på tradisjonelt friluftsliv. Selv om elevene bare kan velge Friluftsliv for ett år, opplever Alta gode søkertall. Noe annet utgangspunkt finner vi på Idrettsfag ved Vest-Lofoten videregående skole, der det meste tilsynelatende ligger til rette for å kunne gjennomføre programfag Friluftsliv, mens det mest elementære – elever – likevel mangler.

3.3 Vest-Lofoten

VLV har to hovedavdelinger, én på Leknes og én på Gravdal, med til sammen 650 elever. Idrettsfag ligger sammen med studiespesialiserende på Leknes. Disse to avdelingene har cirka 330 elever til sammen, som blir undervist av om lag 40 lærere. Av disse elevene er rundt 84 fordelt på 1. 2. og 3. klasse på Idrettsfag. Elevene på Idrettsfag kan i dag velge mellom Toppidrett fotball, Toppidrett Håndball og Bredde. Det er åpnet opp for at elever fra studiespesialiserende kan velge Toppidrett og Breddeidrett fra og med 2. klasse. Det er ingen elever som har programfag Friluftsliv i dag. Siden Friluftsliv ikke er etablert som valgfritt programfag, vil suksessfaktorene knyttes til det som fungerer skolen synes fungerer og det er friluftslivsundervisningen i Aktivitetslære.

3.3.1 Suksessfaktorer Vest-Lofoten

Siden Friluftsliv ikke er etablert som valgfritt programfag må diskusjonen om suksessfaktorer knyttes til det som fungerer, og «*det er friluftslivsundervisningen i Aktivitetslære*» (Studieleder, VLV). Vest-Lofoten opplever at Friluftsliv gjennom Aktivitetslærefaget er en suksess. Friluftslivsundervisningen i Aktivitetslære kan regnes som en suksess av flere årsaker. Vi ser nærmere på tre hovedfaktorer:

For det første refererer de fleste av elevene til turene som høydepunkter når de oppsummerer sine tre år på Idrettsfag. De begrunner dem som høydepunkter blant annet fordi turene har

vært utfordrende, artige, spennende og lærerike. Videre blir elevene eksponert for store deler av naturen i sine hjemkommuner Moskenes, Flakstad og Vestvågøy. De opplever gjennom denne eksponeringen stolthet over egen natur og knytter med det enda tettere bånd til Lofoten.

For det andre får elevene en bred erfaringsbakgrunn. Elevene høster erfaring med ulike overnattingsformer som lavvo, telt, selvbygd gapahuk, snøhule og hytter. Videre benyttes ulike framkomstmidler som sykkel, kajakk og ski, sammen med rene vandreturer. Variasjonen i overnattingsfasiliteter og framkomstmidler fremmer ulike måter å tenke friluftsliv på. På turene introduseres og læres elevene opp til å lage mat fra bunnen av på bål og stormkjøkken (primus), og til ulike årstider. En bred erfaringsbakgrunn med ulike varmekilder, overnattingsformer og framkomstmidler høst, vinter og vår er viktige for senere å kunne gjøre gode valg på egen hånd. Erfaringene elevene tilegner seg over tre år kan bidra til å senke terskelen for å overnatte i naturen på egenhånd, og kan også virke inspirerende til å benytte seg av turmulighetene som finnes i regionen.

For det tredje oppleves friluftsliv som lagbygging på høyt nivå. De erfaringene elevene opparbeider seg på tur, har stor betydning for klasse miljøene i det daglige. Friluftsliv som pedagogisk verktøy brukes bevisst ved Vest-Lofoten:

Det er en fantastisk måte å oppdra unge menn og kvinner på. Hvis vi tenker på den generelle delen av lærerplanen, der vi skal oppdra elevene til å bli «gangs menneske», så tror jeg ikke det finnes noen bedre måte å gjøre det på, enn gjennom friluftsliv (Studieleder, VLV).

Det hevdes videre at det er en enorm styrke for en klasse å ha vært gjennom ulike turer og utfordringer sammen. Turene oppleves samlende og elevene møter hverandre på en annen måte enn i et klasserommet. De blir utfordret på grenser de ikke har vært nær før. «*Elevene blir nakne for hverandre i forhold til disse utfordringene, jeg mener det er en styrke for klassen og hver enkelt elev*» (Studieleder, VLV). Studielederen mener videre at elevene ville fått et dårligere tilbud om Idrettsfag hadde fjernet midlet de bruker for å nå disse sosialpedagogiske målene.

Oppsummerer vi Friluftsliv gjennom Aktivitetslære på Vest-Lofoten ser vi tre tydelige suksessfaktorer. Elevene refererer til disse turene som høydepunkter etter tre år på Idrettsfag blant annet fordi turene er utfordrende, artige, spennende og lærerike. Videre får elevene en allsidig erfaringsbakgrunn som kan senke terskelen til å utforske eget friluftsliv. Til sist ser vi

at Vest-Lofoten opplever suksess med å Friluftsliv som et sosialpedagogisk virkemiddel på individ- og klassenivå.

3.3.2 Muligheter Vest-Lofoten

Lofoten som merkevare står sammen med begrepet friluftsliv sterkt. «*Jeg har ikke hørt noen som ikke synes Lofoten er vakkert*» (Studieleder, VLV). Mulighetene som leder ut av disse to ordene – Lofoten og Friluftsliv – virker ubegrenset. For å gjøre mulighetene ved VLV mer oversiktlige er de kategorisert i tre emner: Muligheter i natur, muligheter innen kunnskap og utstyr, muligheter innen regionalt utviklingsarbeid.

Muligheter i natur: Lofoten byr på gode, varierte og lett tilgjengelige naturområder der elevene har mulighet for å drive tradisjonelt friluftsliv som jakt og fiske til lands og til vanns, på høyfjell som i lune skoglier, i skjærgård som ved fjellvann. Videre finnes det et mangfold av muligheter innen mer moderne friluftslivsaktiviteter. Fjellklatring og alpin tinderangling, toppturer og vandreturer – sommer som vinter, kajakkpadling, bølgesurfing, windsurfing, kiting til lands og til vanns, seiling, fridykking, dykking, SUP-padling og sykling er noen aktiviteter som kan nevnes. Alle disse aktivitetene kan utøves innen akseptable reiseavstander til skolen.

Muligheter for stordriftsfordeler innen kunnskap og utstyr: Ved å ta utgangspunkt i de ulike friluftslivsaktivitetene som er nevnt finnes det på avdelingen pedagoger med kunnskap og ferdigheter til å undervise i flere av disse emnene allerede. Videre er det mulig for interesserte pedagoger å tilegne seg nødvendig kompetanse gjennom lokal kurs. Nødvendig kompetanse kan også leies lokalt. Det samme gjelder tilgang til utstyr. Det utstyret som avdelingen har kan komplementeres ved samkjøp med lokale bedrifter, klubber eller foreninger. Mange av disse aktivitetene er ressurskrevende i forhold til utstyr, hvert fall på kort sikt. Gjennom et slikt samarbeid kan Idrettsfag være i stand til å drive den aktiviteten avdelingen ønsker, og samtidig få tilført kompetanse av å være i kontakt med andre. Det pekes på at et utstrakt samarbeid med eksempelvis klatreklubb, kajakk-klubb og Røde Kors også kan være en vei å gå. Det finnes stordriftsfordeler gjennom å låne, eller ressursbesparelser gjennom å være delaktig i, andres fasiliteter og utstyr.

Muligheter innen regionalt utviklingsarbeid: Denne kategorien kan igjen deles i fire kategorier: Samarbeid med turistnæringen, samarbeid med lokale bedrifter, klubber og foreninger, samarbeid knyttet til sertifisering og samarbeid knyttet til rekruttering.

Turistnæringen i Lofoten merker økt etterspørsel på aktivitetsferier og guidende turer²². Ved å knytte aktiviteten på Friluftsliv opp mot turistnæringen og deres behov, har Friluftsliv og Idrettsfag mulighet til å etablere seg som regional utviklingsaktør. Gjennom for eksempel sertifisering kan Friluftsliv bidra til å rekruttere lokale guider med en viss kompetanse til turistnæring.

Jeg tror at gjennom sertifisering kan vi være en regional utviklingsaktør. Der vi kan utdanne turledere, eller skredfolk eller folk som er med i Røde Kors eller Turistforeningen. Vi kan være en regional utviklingsaktør rundt den biten. Lofoten som turistdestinasjon er kanskje bare i sin spedede bebyggelse. Det kommer til å vokse i framtiden. Mange tror det er nok som det er, men jeg tror vi har sett en bitte-liten begynnelse (Studieleder, VLV).

Studielederen poengterer at sertifisering gjennom programfag Friluftsliv kan bryte med en oppfatning av hva friluftsliv er, men hevder videre at som utdanningsinstitusjon er dette en naturlig tanke å vurdere. Denne tankegangen får studieleder støtte fra en av elevene: «Jeg er sånn at hvis jeg hører jeg kan få en kompetanse i noe så er det en ekstra utfordring og med et stort konkurranseinstinkt så er det sånn at jeg tenker da må jeg prøve å nå det målet» (Gutt, VLV).

Videre pekes det på at samarbeid med grunnskolene kan være en mulighet for å stimulere rekrutteringen. Flere av Idrettsfags kommende elever holder på med ulike former for friluftsliv i ungdomsskolen via ulike valgfag. Dette åpner en dør for å kunne utvikle et samarbeid med grunnskolene i Vest-Lofoten. Friluftsliv på Idrettsfag har mulighet til å videreføre friluftslivsmomenter elevene får kjennskap til på ungdomsskolen. Videre har grunnskoleelever på sin side, gjennom valgfagene eller friluftsliv i kroppsøving, mulighet til å bli introdusert for en del av aktivitetene Friluftsliv på Idrettsfag jobber med. Kiting, bølgesurfing, klatring, kajakk og toppturer vinterstid kan være friluftslivsaktiviteter elevene blir eksponert for og kan videreutvikle kompetanse i.

Rekruttering av elever til Friluftsliv kan også øke ved å fokusere fagets innhold rundt aktiviteter med en X-faktor (det lille ekstra). For å skape entusiasme og nysgjerrighet hos kommende elever, ligger det en mulighet til å rette innholdet i Friluftsliv mot aktiviteter som har en X-faktor i seg. Eksempler på aktiviteter med X-faktor kan være kiting, bølgesurfing,

²²<http://www.kbnn.no/article/arena/opplevelser-i-verdensklasse>, og <http://www.lofotposten.no/reiseliv/destination-lofoten/lofoten/vinter-lofoten-tiltrekker-seg-flere-turister/s/5-29-96352>

klatring, toppturen vinterstid og dykking. Dette støttes av også av elevene. Tankene om å kunne gjøre det lille ekstra er det: «... *veldig mange som er begeistret for. Det er jo ting vi ikke gjør til vanlig, og veldig mange har lyst til å klatre og surfe* (Gutt, VLV).

Som vi ser ligger det mange muligheter knyttet til Friluftsliv i Vest-Lofoten. En oppsummering peker på muligheter ved å utnytte Lofoten som merkevare sammen med begrepet friluftsliv. Videre finnes det rike muligheter ved å utnytte mangfoldet i naturen. I dette ligger det også muligheter til å koble Friluftsliv med lokale aktører for å få stordriftsfordeler for eksempel innen kunnskap og utstyr. Samarbeid med lokale aktører gir videre muligheter innen regionalt utviklingsarbeid. Regionalt utviklingsarbeid kan også være en mulig faktor til økt rekruttering til Friluftsliv på VLV. Rekruttering er et sentralt punkt som også vil bli belyst i avsnittet som omhandler utfordringene Vest-Lofoten har.

3.3.3 Utfordringer Vest-Lofoten

Samtalepartnerne peker på sammensatte utfordringer for å etablere programfag Friluftsliv ved Vest-Lofoten. Utfordringen relateres til ulike nivåer i og rundt VLV, til sammen fire hovedpunkter.

For det første er det uoversiktlig og utfordrende for elever og pedagoger at programfag Friluftsliv til nå har vært preget av ad hoc løsninger. Så langt har ikke tilbudet vært bygd opp med gode strategiplaner i bunnen. Studieleder frykter at Friluftsliv kan bli stående som et sovende fag, et fag som tilsynelatende er et tilbud, men som aldri blir godt nok, eller ferdig planlagt i forhold til bruken av ressurser. Friluftsliv vil da framstå som en rekke av:

Påfølgende ad hoc-løsninger som blir kvalt i disse timeplantekniske tingene som kommer til å oppstå fordi vi ikke har klare nok tanker – fordi vi ikke har rigget det godt nok. Vi begynner ikke å ta tak i faget før vi plutselig ser at oi, her er det fem stykker som vil ha Friluftsliv! Hvordan skal vi greie det? Og så blir det bare halvgode løsninger (Studieleder, VLV).

For det andre synliggjør denne utfordringen at programfag Friluftsliv må bli initiert, og framdriften i prosjektet planlagt grundig, før faget kan realiseres. I dette ligger det at fagets hovedlinjer, oppbygging, mål, innhold og struktur må planlegges i detaljer før det begynner en eneste elev. Her er studieleder entydig på at ansvaret for prosjektet må plasseres hos avdelingsleder på Idrettsfag. Det pekes på at avdelingsleder sammen med utvalgte pedagoger

må jobbe med dette som en del av sitt pedagogiske utviklingsarbeid. Utviklingsarbeidet vil sannsynligvis føre til ulike endringer på flere nivå i organisasjonen. Studieleder poengterer:

Endringer må komme som en følge av at noen hopper opp på en stol og sier høyr her: «Vi kjører i gang et prosjekt!» Et forprosjekt må til. Det må lages en prosjektskisse, noen må starte med å lage noen skisser på hvor vi skal begynne. Det er helt nødvendig at det startes et prosjektarbeid som har en tidslinje og som sier noe om milepæler og struktur på det det kommende faget (Studieleder, VLV).

Det er videre en utfordring at Friluftsliv står i et krysspress mellom lovpålagt timetall (fem timer per uke, 140 per år) og inn-timer i andre fag. Alle samtalepartnerne fra VLV løfter utfordringer knyttet til hvordan undervisningen skal organiseres med tanke på timene. Det meste av timene har så langt blitt brukt på tur, med noen teoritimer på skolen.

Friluftslivsfagets egenart gjør at det er et mye større forbruk av timer på tur, enn det som er realistisk å kunne klare å tilbakebetale til andre fag via programfagets fem undervisningstimer per uke. Dette fører til at elever som går Friluftsliv opplever at fordi de har valgt Friluftsliv vil de få det tøffere enn andre elever. Ved å gjenta en slik organisering er det en fare for at det ikke tar lang tid før Friluftsliv som fag ved VLV dør ut igjen.

For det tredje er det i dag vanskelig å vite hvor stor vilje skolen har til å gå inn med rene penger for å finansiere et friluftslivstilbud. Studieleder antar at lysten til at Idrettsfag skal jobbe fram et tilbud innen Friluftsliv finnes oppover i systemet: *«Og da er det bare to mennesker som er over meg, og det er Rektor og Assisterende Rektor. Men viljen, når regnestykket ligger der, er jeg litt usikker på. Samtalepartneren har ikke regnet på tallene, men med et forholdstall der én uketime er lik 25.000 kroner over et år, reiser det spørsmål om skolen er villig til å bruke 100.000 kroner på et år for å drive programfag Friluftsliv. «Men, jeg tror det er det som er nødvendig for å få det til å gå (Ibid.).»*

En fjerde og siste sentral utfordring ligger i hvordan VLV skal kunne rekruttere elever til faget. Tidlige har Friluftsliv bestått av små grupper i størrelsesorden fem til åtte elever, men tilbudet har pulveriserte etter hvert. Små grupper har vist seg sårbare. Utfordringen ligger her i hvordan tilbudet skal klare å vokse med tanke på antall elever. *«Da må en ha noen gulrøtter tenker jeg. Og gulrøtter koster penger. Utfordringen blir å få aksept for å bruke penger. Det er høna og egget» (Studieleder, VLV).* I dette legger studielederen at skal skolen satse på Friluftsliv må skolen ha råd til å tape litt penger i starten og ha *«guts til følge den strategien» (Ibid.).*

Det er altså en utfordring å få synliggjort faget. Hvis mange nok elever allerede hadde valgt Friluftsliv, hadde ikke pengespørsmålet blitt reist, siden behovet for faget allerede ville vært der (Studieleder, VLV). Dette rører ved kjernen av oppgavens problemstilling: Hvis det ikke eksisterer elever på Friluftsliv i utgangspunktet, hvordan skal skolen skaffe disse elevene?

Oppsummert kretser Vest-Lofoten sine utfordringer rundt spørsmålet: Hvor er VLV nå, hvor skal skolen gå med Friluftsliv og hvordan kommer den seg dit? Dette illustreres av at det tilsynelatende ikke er så mange ungdommer som begynner på Idrettsfag, som ikke er mer interessert i Fotball, Håndball og Breddeidrett enn i Friluftsliv. Og de som starter på Idrettsfag i dag vet ikke om at det er et sovende tilbud innen Friluftsliv: «*Jeg tror ikke det var så mange som visste det var Friluftsliv når jeg begynte her*» (Jente, VLV). Denne siste utfordringen rører også ved viktigheten av å kunne informere, reklamere og synliggjøre tilbudet for kommende elever. Det er utfordrende å gjøre dette uten å allerede ha elever og et tilbud å vise til (Jente, VLV, Gutt, VLV, Studieleder, VLV). Hva som eventuelt kan forandre dagens situasjon, kan neste punkt si noe om.

3.3.4 Frampek Vest-Lofoten

Når det kommer til dette avsnittet, er det naturlig å låne stemmen til studieleder. Som en del av toppledelsen ved skolen er han med på å legge strategiske planer og ser sammenhenger mellom Idrettsfag og skolens andre programfag. Studieleder sitter på inngående informasjon knyttet til nåværende og framtidig bemanningssituasjon og økonomi. Posisjonen som studieleder innebærer også jevnlig strategisk kontakt med utdanningsavdelingen i Nordland Fylke. Studieleder får tidlig kjennskap til regionale tendenser og kan se disse opp mot lokale utfordringer og behov. Den nåværende rollen er koblet sammen med hans tidligere erfaring som avdelingsleder ved Idrettsfag. Dette gir studieleder en unik posisjon i organisasjonen. Med sitt innblikk og erfaringsbakgrunn er han i en unik posisjon til å gi ulike frampek for programfag Friluftsliv ved Idrettsfag. De to andre samtalepartnerne får dermed en bi-rolle i dette avsnittet, men er likevel viktige stemmer for å tegne et så godt bilde som mulig.

Gjennom samtalepartnerne kommer det frem to hovedretninger av frampek. Den ene retningen følger tanken om et femtimers programfag med Friluftsliv og tar for seg faktorer knyttet til dette. Den andre retningen ser for seg å etablere en friluftslivsutdanning parallelt med Idrettsfag. Det vil da bli til sammen to løp av tre år, med seks klasser under fagparaplyen til Idrettsfag. Et løp og tre klasser følger tilnærmet dagens innhold, det andre fagløpet

rendyrker friluftsliv. Først vil jeg legge fram faktorene knyttet til et femtimers programfag for Friluftsliv, før faktorer til en friluftslivslinje blir presentert.

For å få et femtimers programfag Friluftsliv til å fungere peker samtalepartnerne på viktigheten av å engasjere elevene. Elevene bør få mulighet til å være med å forme undervisningens innhold. Samtidig blir det framhevet at deler av undervisningen bør være fastsatt, slik at elevene også opplever forutsigbarhet. «*Det kan være lurt å ha en plan og heller være åpen for forandring*» (Gutt, VLV). Samtalepartnerne er samstemte på at Friluftslivsfaget må være endringsvillig, samtidig som elevene kan foreta enkelte valg. I dette ligger en kobling mellom en tydelig utvikling av fagets egenart, og samtidig være vår for elevenes forventninger.

Dette ses i sammenheng med at tilbudet hele tiden må kunne tilpasse seg potensielle søkere: «*Vi er markedsutsatt og klarer vi ikke å tilpasse oss markedet tror jeg vi sliter*» (Studieleder, VLV). Muligheten for å kunne knytte til seg eksterne aktører i enkelte aktiviteter anser samtalepartnerne som positivt, men ikke som nødvendig for å skape et eksklusivt preg over tilbudet.

Idéen rundt en rendyrket friluftslivslinje har mange spennende faktorer i seg. Skal Friluftsliv som programfag gjennomføres, må skolen være villig til å sette seg høye mål og følge dem (Studieleder, VLV). Et slikt mål kan være å etablere en parallell med Friluftsliv på Idrettsfag. Da vil det være et løp med idrettsfagselever og et med friluftslivselver. For å få nok elever til Friluftsliv må kanskje skolen markedsføre seg og hente elever utenfor Vest-Lofoten som geografisk område. Skal dette oppnås må organisasjonen være villig til å bruke ressurser ut over det budsjettet gir, før en slik parallell kommer opp og går.

Som en forlengelse av dette påpekes det at det må bli brukt penger, for å få penger. Studieleder understreker dette ved å si: «*Vi i Lofoten er skrudd sammen og tenker: «nei, det får vi nå aldri til!» Hadde vi bodd et annet sted og vært klar over hvor vi bor og våre muligheter, så hadde vi tenkt «nei, dæven ta, det tilbudet skal vi ha!»*» (Studieleder, VLV).

Det blir videre viktig at skolens verdier og det markedet ønsker, tilpasser seg. I dette ligger at skolen er nødt til å tilby noe som markedet vil ha. Det er likevel viktig at avdelingens friluftslivsverdier ikke mistes på veien mot å skaffe seg et marked. Tilbudet må være særegent for Lofoten og samtidig noe potensielle søkere kan identifisere med Lofoten og friluftsliv.

Hvis målet for skolen er å tiltrekke ungdom fra hele landet for å få studiekompetanse hos oss, men samtidig la dem drive med friluftsliv i Lofoten, så må vi ikke skape noe som ikke er særegent for Lofoten. Faktor X må være tilstede (Studieleder, VLV).

I en forlengelse av dette ser studieleder at det bør utarbeides en prosjektskisse som definerer inn hvilken type friluftsliv Lofoten allerede har og kjennetegnes av. Ulike grener av friluftslivet har etablert seg med et marked i Lofoten. Det kan være å naturlig å fokusere innholdet rundt emner som bølgesurfing, toppturer vinterstid, kiting og klatring. Kajakker er allerede en del av Idrettsfag gjennom Aktivitetslære og bør stå sterkt. Fjellklatring har en faktor X i seg, men er innenfor det lokale- og tradisjonelle friluftslivet. En bør være oppmerksom på å ikke gjøre programfag Friluftsliv til en ekstremsportlinje. Det tradisjonelle friluftslivet må være en del av tilbudet. «Jeg vet ikke om ekstremспорт og friluftsliv er det samme, men det er jo også et definisjonsspørsmål. Ekstremспорт i friluftsliv, er det friluftsliv?» (Studieleder, VLV).

Når innhold er definert bør programfag Friluftsliv organiseres som et spleiselag for lettere å kunne få gjennomslag hos ledelsen. Ved å etablere et prosjekt som tilfører midler til skolen øker mulighetene til å få vilje og aksept for Friluftsliv oppover i systemet²³. Det kan da åpnes for å bruke mer av skolens egne ressurser på Friluftsliv. Det er per dags dato en manglende vilje til å bruke ekstra ressurser på Idrettsfag og Friluftsliv, men den må ses i sammenheng med at skolen har andre programområder som sliter betraktelig mer med søkertall enn Idrettsfag.

Idrettsfag sliter ikke i det hele tatt på grunn av oversøking. Spørsmålet blir da hvorfor Idrettsfag skal prioriteres og brukes ressurser på, når det går så det suser. Jeg tror ikke vi klarer å finansiere Friluftsliv uten ekstern finansiering fordi det vil se ut som skolen bruker mye penger på noe som ikke er her (Studieleder, VLV).

Tilbudet som blir definert må videre bli markedsført og eksponert for framtidige søkere før det starter opp. Det pekes på at en ferdig skisse må være klar før programfaget får søkere. Denne skissen bør blant annet si noe om hvordan skolen skal bygge opp tilbudet. Videre bør markedsføringen over tid rettes mot framtidige søkere. Disse bør bli eksponert for mulighetene i tilbudet. Studieleder finner det altså naturlig å søke etter elever utenfor det ordinære nedslagsfeltet til Vest-Lofoten:

²³ Rektor og Assisterende Rektor

Jeg har ikke hørt noen som ikke synes Lofoten er vakkert. Hvis vi fanger sunne ungdommer, eller får ungdommer til å bedrive friluftsliv så tenker jeg det er, ja for meg ville det vært nirvana. Rett og slett. Jeg tror det kunne gitt mye til skolens omdømme: Det er sunt, det er bra, skolen og Friluftsliv samler ungdommer med sunne interesser (Studieleder, VLV).

Studieleder påstår videre at Vest-Lofoten kan bli best på Friluftsliv gjennom en egen Friluftslivsklasse. Her ligger det et frampek om å etablere et unikt tilbud i landet med en friluftslivsparell ved siden av eksisterende Idrettsfagklasser. Det vil si til sammen seks klasser som ligger under Idrettsfag. Ved å ha gitt faget innhold gjennom nevnte prosjektskisse, blir det også definert hvor mange elever det er hensiktsmessig å ha. Ved eksempelvis tallet tjue, kan klassens deles opp etter aktivitet i ti pluss ti. Studieleder hevder videre at tjue er et akseptabelt tall med tanke på hva Fylkeskommunen vil akseptere og hva dette utløser i økonomiske ressurser. «*Vi er en mellomstor skole og vi må ha en sytten-atten elever i hver klasse for å kunne drive økonomisk. Vi kan bli god på fotball, vi kan bli god på håndball, men vi kan bli best på Friluftsliv. Og det står jeg inne for* (Studieleder, VLV).

Etablerers tre nye klasser på Idrettsfag kan det bidra til at skolen får flere bein å stå på, og at omdømmet til Nordland Fylkeskommune øker. Dette begrunnes med at et friluftslivstilbud kan bidra positivt til den regionale utviklingen. Videre kan et godt omdømme for skolen også gi et spesielt godt omdømme for Idrettsfag. Erfaring viser at det ofte har vært misforståelser og kritiske spørsmål til i hvor stor grad Idrettsfag greier å utdanne toppidrettsutøvere. Ved å få på plass Friluftslivsfaget ville: «*... vi hugd av den tanken der, for da er det ubestridt at vi utdanner friluftsfolk, uten at vi har en tankegang om at vi skal komme øverst på seierspallen. Det vil da være et ønske fra Nordland fylkeskommune om å verne tilbudet, fordi det vil gi et godt omdømme*» (Studieleder, VLV).

Et nytt skolebygg kan på sikt gi bedre økonomiske muligheter for å etablere en Friluftslivsklasse. Når den nye skolen til Vest-Lofoten er ferdig i 2018 kan organisasjonen få bedre råd. I dag drives skolen urasjonelt. Femten forskjellige undervisningssteder krever enormt med vedlikehold og enormt med organisering i forhold til driftstjenester. For å ha råd til denne driften er det ingen programområder som får utnytte den pedagogiske overføringen fra fylket fullt ut.

I dag driftes Idrettsfag slik en kan forvente ut fra pedagogiske overføringer. Om vi fikk en hel klasse med Friluftsliv²⁴, der vi fikk pedagogiske overføringer kun til den klassen, hadde vi hatt nok ressurser. Med alle avdelinger samlet på en skole tror jeg vi kan bruke den pedagogiske overføringen fullt ut. Da har vi penger til Friluftsliv. Det er en framtidstanke (Studieleder, VLV).

For begge de to skisserte løsningene; et femtimers valgfritt programfag eller en nyetablert Friluftslivslinje, pekes det på at Friluftsliv kan være en faktor som på lang sikt kan stabilisere, eller øke folketallet i Lofoten. Terskelen til selv å dra på tur kan bli lavere når elevene er blitt eksponert for mulighetene i nærområdet. Med røtter i Lofoten og positiv eksponering av et variert friluftsliv over flere år, kan dette bidra til å få elevene tilbake til sitt hjemsted etter endt utdanning. For som en elev sier: «Jeg har tenkt å flytte dit jeg kan drive med aktivitetene jeg liker, som skateboard og surfing» (Gutt, VLV). Denne samtalepartneren peker også på mulighetene som finnes i at elever som flytter til Vest-Lofoten får å gå på en framtidig friluftslivslinje vil kunne bygge relasjoner til øyriket, som igjen kan påvirke deres valg om framtidig bosted. Han følger opp med:

Jeg tror at impulser fra skolen til forskjellige aktiviteter, og å drive på med dem, kan påvirke hvor en skal bosette seg. Så lenge jeg har mulighet til å drive aktivitetene jeg liker, vil interessene mine påvirker meg på hvor jeg skal bosette meg senere (Gutt, VLV).

Som vi ser er det mange offensive tanker samtalepartnerne trekker fram. Det skisseres to hovedveier for Friluftsliv på Vest-Lofoten. Den ene veien følger dagens organisering med et valgfritt programfag. Den andre veien reder grunnen for å virkelig satse på Friluftsliv gjennom en etablering av en Friluftslivslinje som en selvstendig parallell til dagens Idrettsfag. Begge disse veiene påpeker viktigheten av å engasjere elevene for å utvikle faget best mulig. Da kan tilbudet tilpasse seg potensielle søkere og etablere seg. For å få dette til hevdes det at for å få penger tilført, må det også bli brukt penger. Summen av denne satsingen kan bidra til at skolen får flere bein å stå på. For å klargjøre hvordan det skal satses og hvilke verdier som skal ligge til grunn, fremheves det at en prosjektskisse bør utarbeides. Denne skissen kan også avklare hvem som kan inngå i et spleiselag. Et spleiselag av ulike interessenter og skolen kan gjøre det lettere å få gjennomslag hos ledelsen til å gå i gang med satsningen. Det pekes også

²⁴ To tenkte paralleller på Idrettsfag, én med Idrett, én med Friluftsliv.

på at et nytt planlagt skolebygg på sikt kan bedre avdelingens økonomiske muligheter. Til slutt hevdes det at et tilbud innen Friluftsliv, uavhengig av de to skisserte alternativene, kan bidra til å stabilisere, eller øke folketallet i Lofoten.

Etter denne gjennomgangen av de ulike funnene ved Tromsdalen, Alta og Vest-Lofoten skal jeg drøfte funnene med relevant teori.

4.0 Drøfting

I dette kapitlet ønsker jeg å drøfte funnene mine i lyset av relevant teori. Det er ønskelig å drøfte funnene fra Tromsdalen og Alta, samt se om disse er relevante for en skole som ikke har suksess med Friluftsliv (Vest-Lofoten vgs.). Videre vil jeg la min egen stemme og erfaring komme fram der jeg finner det naturlig for å forsterke drøftingens momenter. Til slutt løfter jeg fram noen barrierer jeg mener Vest-Lofoten vgs. står ovenfor. Dette gjør jeg for best mulig kunne svare på oppgavens problemstilling:

- *Hvilke indre og ytre suksessfaktorer er mest framtrødende ved videregående skoler med Friluftsliv, og er disse relevante for Idrettsfag ved Vest-Lofoten videregående skole?*

4.1 Suksessfaktorer

Jeg begynner drøftingen med suksessfaktorene som kommer til syne i empirien før jeg tar for meg mulighetene, utfordringene og frampekene. Med indre suksessfaktorer mener jeg de faktorer som avdelingen- og/eller organisasjonen kan påvirke selv. Med ytre suksessfaktorer mener jeg de faktorer som avdelingen og/eller organisasjonen ikke kan påvirke selv. Jeg følger dermed tankegangen til den svenske pedagogen Gunnar Berg som i «*Skolekultur – Nøkkelen til skolens utvikling*» (1999) viser oss sin *friromsmodell*. En skoles frirom kan også leses som handlingsrom.

Bergs friromsmodell (1999) sier at mulighetene for skoleutvikling vil foregå mellom de indre grensene – styringen *i* skolen, og de ytre grensene – styringen *av* skolen. De indre grensene kjennes igjen gjennom de kulturer som uformelt styrer skolen (Berg, 1999). Mens de ytre grensene kjennes igjen som læreplaner og andre offentlige dokumenter og styres formelt av offentlige myndigheter (Ibid.). For å kunne drive lokal skoleutvikling er det, ifølge Berg, helt essensielt å oppfatte hvor de indre og ytre grensene går på hver enkelt skole. Svarene på hvordan og hvorfor skolen drives slik den gjør i det daglige, vil finnes og forstås mellom de indre og de ytre grensene (Berg, 1999). Jeg skal nå drøfte enkeltfunnene fra de ulike skolene.

4.1.1 Enighet og helhetlig planlegging, utnyttelse av handlingsrom

Den sterkeste suksessfaktoren som trekkes fram fra pedagogen i Tromsdalen er *enighet*. Ved omlegging til ny profil på Idrettsfag i Tromsdalen ble ekstremsportlinja initiert både fra avdelingslederen på Idrettsfag, fra øvrig ledelse ved skolen og fra flere pedagoger med en

genuin interesse i aktivitetene skulle tilby. Sammen iverksatte de et lokalt utviklingsarbeid som utnyttet skolens handlingsrom. Berg (1999) definerer lokalt utviklingsarbeid «*som en virksomhet som på elevenes og pedagogikkens vilkår*

- *går ut på å forandre den tradisjonelle virksomheten generelt (= de indre grensene)*
- *ligger innenfor rammene av den virksomhet som er godkjent av det offentlige (= de ytre grensene)*
- *har som mål å utnytte det tilgjengelige handlingsrommet» (Ibid., s. 29).*

Utviklingsarbeidet i Tromsdalen var altså initiert og forankret både i ledelsen og blant sentrale pedagoger og ble gjort i ly av K06. Avdelingen ønsket å utvikle de valgfrie programfagene ved skolen. Ser vi dette ut fra friromsmodellen definerte K06 den formelle ytre styringen av Idrettsfag i Tromsdalen, mens ledelsen, avdelingsleder på Idrettsfag og pedagogene satte de indre grensene. Ledelse og pedagoger var alle enige om at Ekstremsport var en god idé å utvikle. Alle så mulighetene i markedet og faget Ekstremsport ble utviklet innenfor avdelingen- og skolens handlingsrom. I Alta ble tilbudet i Friluftsliv 1 også forankret i ledelsen og hos pedagogene før det ble gjort tilgjengelig for elevene.

Idrettsfag i Tromsdalen tar med dette også tak i det den engelske sosiologen Andy Hargreaves mener er enhver skoles utfordring, nemlig å konstant være i endring (Hargreaves 1996). I boken «*Lærerarbeid og skolekultur*» (1996) fokuserer Hargreaves på de indre kreftene i skoleorganisasjonen og vurderer hvordan disse kan bidra til skolens suksess, eller være til hinder for at skolen når sine utviklingsmål. Hargreaves (1996) påpeker at det er naturlig at både skolen og samfunnet er i endring. Det er også like naturlig at det er ulike faktorer innen skolene som begrenser eller fremmer endringene (Hargreaves 1996).

Hargreaves (1996) er spesielt interessant å se på når han retter fokus på samhandling, eller mangel på samhandling, mellom kollegaer, nære som perifere. To hovedtrekk ved lærernes yrkeskultur er dominerende, mener Hargreaves (1996), og det er innhold og form. Innholdet består av verdier, handlingsmønstre og holdninger en gruppe lærere har til felles. Formen ved lærerkulturen er relasjoner og samspeillet lærere har imellom hverandre. Her trekker Hargreaves (1996) fram fem former for lærerkulturer han mener har ulike implikasjoner for lærerarbeidet og endringer i skolen og som jeg kommer tilbake til, nemlig:

- Individualisme
- Samarbeid
- Påtvunget kollegialitet
- Balkanisering²⁵
- Bevegelig mosaikk

(Hargreaves, 1996, s. 174)

Det siste punktet først: For å beskrive lærerkulturen bevegelig mosaikk kan vi se for oss lærere som tilhører flere grupper og fagseksjoner der samarbeid oppstår etter behov. Slike kulturer kan være fleksible og dynamiske, men også utfordrende og sårbare. Jeg mener ikke denne karakteristikken er relevant ut fra funnene jeg har gjort og begrepet bevegelig mosaikk vil ikke bli behandlet mer i oppgaven.

De to første punktene er derimot mer interessante å se på. Individualismen står i motsetningspar med samarbeid. Noen lærere liker å jobbe alene og mener de er mest effektive da. Andre samarbeider frivillig fordi de vil oppnå noe. Hvis noen blir tvunget til å samarbeide, mener Hargreaves (1996) at dette ikke er hensiktsmessig og effektivt og kaller det påtvunget kollegialitet. Tromsdalen har et tydelig frivillig samarbeid innad i avdelingen og spesielt mellom lærerne som er knyttet til Ekstremsport, samt avdelingsleder og administrasjonen som har lagt til rette for faget. Samarbeidet med de andre faglærerne er mer utfordrende og det kommer vi tilbake til senere i drøftingen.

Hvis det bare hadde vært pedagoger tilknyttet Bredde som hadde tatt initiativ til Ekstremsport ville dette sannsynligvis ikke blitt en suksesshistorie siden de ville ha ført denne jobben alene som individualister. Et slikt løp ville ifølge Hargreaves (1996) hatt vanskelig for å lykkes med skoleutvikling. Hargreaves (1996) påstår i denne sammenhengen at endringer som trykkes nedover lærerstanden fra politikere, administrasjon eller andre ikke kan øynes store muligheter for å lykkes. Heller ikke endringer som forsøkes implementert fra enkeltindivider eller små grupper, der målet er å påvirke organisasjonen nedenfra og opp, ses på som gunstig.

Derimot er «... en blanding av «nedenfra og opp», og «ovenfra og ned» mer effektive enn når det ene eller bare det andre benyttes» (Hargreaves, 1996, s. 20). Dette betyr at indre kultur og

²⁵ «Balkanisering» er en metafor Hargreaves bruker for å sammenligne forholdene på Balkan, der blant annet etniske, religiøse og territorielle ulike kulturer står mot hverandre, med et lærerkollegium. Uttrykket peker på undergrupper i et kollegium med ulike interesser som står sterkt mot hverandre. Slike undergrupper kan være ulike fagseksjoner, eller utdanningsbakgrunn. Balkaniserte grupper er over tid stabile.

ytre strukturer må stå i forhold til hverandre, samt at flere ledd i organisasjonene må være enige om et prosjekt, slik som i Tromsdalen og Alta.

Vi ser i Tromsdalen et lokalt utviklingsarbeid der pedagoger, avdelingsleder på Idrettsfag og ledelsen for øvrig ved skolen har samarbeidet for å utvikle Ekstremsport. Her kom initiativet både ovenfra og ned, og nedenfra og opp. I Alta er tilbudet i Friluftsliv også forankret i ledelsen og hos pedagogene. Det er en felles forståelse i ledelsen og utvalgte pedagoger i Alta om at tilbudet er viktig. Pedagogene på Friluftsliv vet de har støtte i ledelsen og blant sine nære kollegaer. Tilbudene både i Alta og Tromsdalen er bygget på den ytre strukturen K06 gir dem i programfagene.

Hargreaves (1996) hevder gjennom sin forskning at samarbeid er helt sentralt for å få gjennomført eksempelvis sentralgitte læreplaner eller andre reformer. Samarbeidet må foregå mellom lærere, fag og organisasjonen som helhet.

Samarbeid og kollegialitet blir ikke bare ansett som positivt for læreres profesjonelle utvikling og internt initiert skoleutvikling, men blir også av mange betraktet som viktig for gjennomføringen av endringer der initiativet kommer utenfra (Hargreaves, 1996, s. 195)

Dette sammenfaller med de funnene jeg har gjort i Alta og Tromsdalen. Her ser vi at hvis utvikling skal lykkes innen skole, personal og ledelse er organisasjonen til dels avhengig av at det bygges opp positive samarbeidsrelasjoner i lærerkollegiet. Som vi har sett trekker Hargreaves (1996) opp et skille mellom samarbeidskulturer og påtvunget kollegialitet (Hargreaves, 1996, s. 201). Skillet mellom disse to finner vi ved å se på i hvor stor grad av administrativ kontroll som utøves (Ibid.). Kulturer preget av samarbeid mener Hargreaves (1996) kjennetegnes av:

- Spontanitet
- Frivillighet
- Utviklingsorientering
- Omfattende i tid og rom
- Uforutsigbarhet

(Hargreaves, 1996, s. 201/202)

Innad på Ekstremsport i Tromsdalen er det rom for spontant å dra på tur ut fra vær og føre. Slik må det delvis også være ut fra fagets egenart. Det betyr ikke dermed at alle lærere fra

andre faggrupper er enige i disse prioriteringen, men innad på Ekstremsport ligger en felles forståelse av at det må være rom for en slik spontanitet. Vi ser også at de pedagogene som begynte å planlegge Ekstremsport, gjorde dette på frivillig basis og fordi de selv så mulighetene i å utvikle et slikt fag. Utviklingen av faget fikk også gå over tid før de satte Ekstremsport ut som et reelt tilbud til elevene.

Slik vi har sett er fortsatt faget i utvikling og påvirkes av elever, lærere og trenere. Planleggingen og utviklingen foregår ikke nødvendigvis på faste tidspunkt og i formelle møter, men like gjerne på tur eller over kaffekoppen. Møtene og avtalene som gjøres kan være korte og impulsive og fører til endring der og da. Dette er samarbeidskultur som er omfattende i tid og rom fordi samarbeid og planlegging ikke foregår til faste tider, ifølge Hargreaves (1996).

Hargreaves (1996) påpeker imidlertid at hvis pedagogene selv skal styre all utvikling vil dette ikke nødvendigvis føre til noe konkret. Det er dette han mener med forutsigbarhet. I tilfelle Tromsdalen kan nok de andre faglærerne oppleve at noen turer og aktiviteter er uforutsigbare, men i hovedsak foregår utviklingene og planleggingen på Ekstremsport og på Friluftsliv i Alta sammen med andre ved skolen. Dette skaper over tid forutsigbarhet for de involverte.

Raushet er et solid norsk ord som for meg oppsummerer disse punktene. Raushet for hverandre og for idéer som oppstår, raushet for det uventede. På den annen side finner vi påtvunget kollegialitet. Hargreaves (1996) mener slike konstellasjoner mangler blant annet spontanitet og frivillighet, og at de er satt fast gjennom tid og sted (Hargreaves, 1996, s. 204). Typiske kjennetegn på påtvungen kollegialitet er:

- Administrativ regulering
- Obligatorisk deltakelse
- Implementeringsorientering
- Binding til fast tid og sted
- Forutsigbarhet

(Hargreaves, 1996, s. 204/205)

I det lærere blir satt i/tvunget inn i en gruppe de i utgangspunktet ikke har fellestrekk med, eller de ikke ønsker å samarbeide med, oppleves dette energitappende og lite produktivt (Ibid.). Årsaker til at denne settingen oppleves som en energitapp kan være fordi kjemien ikke har blitt opplevd som god tidligere, eller at kollegaene blir låst av i faste møtetidspunkt.

Hargreaves (1996) peker her på at der det forventes effektivitet, progresjon og utvikling er det ofte det motsatte som skjer. Som vi har sett passer ikke disse kjennetegnene inn i miljøene til Ekstremsport i Tromsdalen og Friluftsliv i Alta. Ut fra funnene jeg har gjort føler ingen nært Ekstremsport eller Friluftsliv at de er tvunget inn i prosjektene. De står dermed utenfor administrativ regulering eller obligatorisk deltakelse på møter de ikke ønsker å delta på. Slik vi er blitt kjent med Alta og Tromsdalen er fagene ikke påtvunget fra administrasjonen. Pedagogene opplever ikke det Hargreaves (1996) beskriver som implementeringsorientering. Det vil si at lærere blir pålagt å jobbe med ulike læringsprogrammer eller strategier for samarbeidslæring. Det er heller ikke låst av i faste møter med andre for å utvikle faget videre. I Tromsdalen ser vi at den etablerte skolekulturen som eksisterer mellom utvalgte pedagoger på Idrettsfag, avdelingsleder på Idrettsfag og øvrig ledelse uttrykkes positivt. De involverte hadde selv ønske om å delta og var motivert for være med og utvikle ekstremsportfaget. Sammen utgjorde de en enhetlig gruppe med felles mål og som så på skoleorganisasjonen under ett. Dette ser vi igjen hos Hargreaves (1996) som påpeker at: «*En levende lærerkultur bør være i stand til å unngå individualismens begrensninger og samtidig verdsette dens kreative muligheter*» (Hargreaves, 1996, s. 192). Frivillig samarbeid ses på som nødvendig for å lykkes med en omstilling og blir også trukket fram fra Tromsdalen som avgjørende for utviklingen av Ekstremsport.

Selv om pedagogen i Alta ikke kunne peke på en konkret utviklingsplan eller prosess i forkant av etableringen av tilbudet, opplever pedagogen i Alta felles forståelse for tilbudets eksistens og at faget er ønsket av skolens ledelsen. «*Vi har noen som alltid backer oss opp*» (Pedagog, Alta). Programfag Friluftsliv opplever også støtte sideveis i organisasjonen, fra andre pedagoger på Idrettsfag.

Denne helhetlige tankegangen er også helt sentral når Peter M. Senge i sin bok «*Den femte disiplin. Kunsten å utvikle den lærende organisasjon.*» (1991), hevder at enhver organisasjon som er i endring må få alle arbeidstakerne til å se helheten, ikke bare fokusere på sin egen isolerte jobb. «*De organisasjoner som skal lykkes i framtiden, må være organisasjoner som oppdager hvordan de skal vekke til live menneskers motivasjon og fremme deres evne til å lære på alle nivåer i organisasjonen*» (Senge, 1991, s. 10).

Senges *femte disiplin* tar som utgangspunkt at hver arbeidstaker må få oppleve personlig mestring, videre at arbeidstakere må være klar over at antagelser og generaliseringer kan påvirke hvordan de tenker og handler. Senge (1991) sier videre at det er viktig å inneha felles

visjoner med andre arbeidstakere og være oppmerksom på hva som fremmer samhandling i en gruppe. Viktigst av alt, hevder Senge (1991), og det han karakteriserer som den femte disiplinen, er arbeidstakernes evnen til å se *sammenhenger i hele organisasjonen*, ikke bare på den avdelingen hver og en jobber.

Selv om Senge (1991) i stor grad henvender seg til og bruker eksempler fra næringslivet, peker Senge (1991) mot momenter jeg mener også må være tilstede for å få gjennomført grunnleggende endringer i en gruppe som jobber med mål og visjoner tilknyttet en skoleorganisasjon. Det er likevel viktig å ha med seg følgende påpekning fra Andy Hargreaves: «*Når det snakkes om skole og opplæring, hentes analogiene ofte fra næringslivet. Men disse analogiene blir også utfordret. En skole er ikke en næringslivsbedrift. Elever er ikke produkter. Pedagoger er vanligvis ikke ute etter profit*» (Hargreaves, 1996 s. 33).

Jeg synes likevel Senges (1991) teori om en helhetlig systemtenkning kan brukes for å forstå kompleksiteten som kan ligge i utvikling av valgfrie programfag på Idrettsfag, samt underbygge teoretiske momenter vi finner i andre teorier. En videregående skole er en kompleks organisasjon med til dels sterke sub-kulturer (Hargreaves, 1996, Berg, 1999). Skal felles mål og visjoner bli implementert, er systemtenkning en avgjørende faktor, ifølge Senge (1991).

Han peker videre på at ulike grupper må jobbe og bruke energien sammen mot vedtatte mål, for å kunne nå dem. For å tydeliggjøre hvor viktig systemtenkningen er, drar Senge (1991) paralleller til idrettsbanen og skriver:

Det som særlig kjennetegner et lag med manglende fininnstilling eller tilpasning, er sløsing med energi. De enkelte spillerne kan jobbe usedvanlig hardt, men deres anstrengelser gir ikke utslag i effektiv laginnsats. Når et lag blir fininnstilt (...) utvikler (det) seg en resonans eller synergi, mer lik laserstrålens konsentrerte lys enn det spredte lyset fra en lyspære (Senge, 1991, s. 237).

Denne sammenligningen er spesielt overførbar og gjenkjennelig for ansatte på Idrettsfag. Skal en gruppe utvikle seg sammen må altså de individuelle visjonene og ferdighetene til hvert medlem settes i samme retning og fininnstilles med gruppens overordnede mål (Senge, 1991).

4.1.2 Tydelige mål

Selv om ikke alle ved Tromsdalen videregående skole, eller alle ansatte på Idrettsfagavdelingen tok del i prosessen med å etablere Ekstremспорт, hadde gruppen som

jobbet med dette en helhetlig tankegang. Arbeidsgruppen hadde et tydelig mål som pekte ut hvilke elever de ville nå med faget gjennom å definere innholdet (elever som drev med alternative friluftslivsaktiviteter). Tromsdalen hadde også et tydelig mål på hvorfor de ønsket å nå denne type elever (alternativ til toppidrett og konkurranseidrett).

Dette ser vi igjen i Alta. Friluftsliv1 har et tydelig mål om å fokusere på gode turopplevelser gjennom det typiske lokale friluftslivet. Det overordna målet med opplæringa er at elevene skal ønske å drive friluftsliv når de er ferdig på videregående. Denne helhetlige tankegangen styrt av eller mot tydelige mål kjenner vi igjen hos Senge (1991) og Berg (1999). Tydelige mål trekkes også fram som en viktig faktor for skoleutvikling i et internasjonalt skoleutviklingsprosjekt som ble gjennomført i perioden 1998-2001 i åtte europeiske land med cirka tretti skoler involvert.

Dette ESI²⁶-prosjektet hentet data og forskning fra Belgia, England, Finland, Hellas, Italia, Nederland, Portugal og Spania med det mål å utvikle en modell som kunne ligge til grunn for god skoleutvikling. Det var også et delmål for prosjektet å finne faktorer som var gjeldende på tvers av landegrensene (Creemers, Stoll og Reezigt et al. 2007, s. 826). Modellen kan sammenlignes med Bergs friomsmodell (1999), men er mer konkret på hvilke faktorer som utgjør rammene for suksessfull skoleutviklingen.

Prosjektet avdekket *tre indre* og *tre ytre* faktorer som var sentrale for å kunne få en god skoleforbedring. Det understrekes fra prosjektets side at faktorene ikke kan brukes som en oppskrift eller verktøy for skoleforbedring (Creemers, Stoll og Reezigt et al. 2007, s. 836), men faktorene kan brukes til å angi hvilken retning refleksjonen bør rettes når skoleforbedring står på agendaen. Disse faktorene vil bli brukt gjennom drøftingen og presenteres i sin helhet her:

De ytre faktorene var *ytre press*, *ressurser* og *utdanningsmål* (Creemers, Stoll og Reezigt et al. 2007, s. 830). De indre faktorene var *forbedringskultur*, *kontinuerlig prosess* og *tydelige mål* (Ibid., s. 833).

Det *ytre presset* en skole kan bli utsatt for angis som den viktigste faktoren i en skoleforbedringsprosess. Dette gjelder spesielt i starten av omstillingsprosessen. Det ytre presset kunne ifølge ESI-prosjektet bli utløst av fire punkter: 1) Konkurransen mellom skoler om elever. 2) Ekstern evaluering og ansvarliggjøring av elevenes læringsutbytte. 3)

²⁶Artikkel 44, (Townsend (red.), International Handbook of School Effectiveness and Improvement, 2007)

Påvirkning gjennom pedagogiske trender ført til torgs av politikere, forskere og andre. 4) Deltakelse i utdanningsløp der for eksempel nasjonale læreplaner, sammen med samfunnsmessig påvirkning/endringer kan sette krav om forbedring ved skolene (Creemers, Stoll og Reezigt et al. 2007, s. 831).

Videre viser prosjektet at om skolen ikke innehar *ressurser* (materielle og ikke-materielle) kan det sette arbeidet med forbedringstiltak ut av spill. Tre typer ressurser ble funnet sentrale:

1) Skolene tildeles autonomi/selvråderett innen pedagogiske mål, virkemidler, organisasjonsstruktur og økonomi. Forbedringstiltakene må være tilpasset den enkelte skole for å lykkes. Noe ekstern kontroll ses på som nødvendig for å påvirke skolene til å utnytte autonomien konstruktivt.

2) Økonomiske ressurser og arbeidsforhold må tilrettelegges. Skoler med tilstrekkelig økonomiske ressurser og tid har større potensial til å lykkes enn skoler med store klasser, mange undervisningstimer og uklare utdanningsmål.

3) Lokal støtte fra skoleadministrasjon, skoleeier, foreldre og lignende (Creemers, Stoll og Reezigt et al. 2007, s. 832).

Av de ytre faktorene ESI-prosjektet peker på, trekker de til slutt fram nødvendigheten av tydelige *nasjonale utdanningsmål* – læreplaner – som den siste ytre faktoren. (Ibid.). Med utgangspunkt i læreplaner kan skolene utvikle egne lokale skoleforbedringsmål. Viktigheten av å ha klare mål på alle nivåer i organisasjonen understrekes for å kunne lykkes med skoleforbedringstiltak (Ibid.).

Vi ser at både Tromsdalen og Alta hadde, og har, ressursene som avdekkes i ESI-prosjektet. Avdelingene har hatt autonomi i utvikling av tilbudene med tanke på pedagogiske mål, virkemidler, organisasjonsstruktur og økonomi. Forbedringstiltakene er tilpasset den enkelte avdeling og skole. Skolene våre kan også vise til støtte i administrasjonen og har fått tillatelse fra skoleeier (Troms Fylke og Finnmark Fylke) til å starte tilbudene.

Videre kom ESI-prosjektets forskningsgruppe fram til tre viktige indre faktorer; *forbedringskultur, kontinuerlig prosess og tydelige mål*. Her vektlegges særlig forbedringskulturen i skolene som en grunnleggende faktor for andre forbedringsprosesser. Derfor vil også skoler og avdelinger som har dette endringspotensialet i større grad kunne sette i gang og lykkes med sine skoleutviklingsprosjekter. Dette ser vi også hos Senge (1991), Hargreaves (1996, 2004) og Berg (1999).

ESI-prosjektet peker også på at dynamiske skoler betrakter forbedringer som en kontinuerlig prosess og en del av den daglige driften (Creemers, Stoll og Reezigt et al. 2007, s. 834). Til slutt i modellen kommer den kritiske faktoren tydelige mål. Det påpekes at vage og utydelige mål gjør det vanskelig å lykkes (Ibid., s. 835). På bakgrunn av dette knyttes det hele sammen og ESI-prosjektet definerer to typer målsettinger som har god mulighet til å lykkes:

- 1) Konkrete mål knyttet til elevenes resultater innen kunnskap, ferdigheter og holdninger.
- 2) Mål knyttet til forandringer i organisasjonen.

Går vi tilbake til Tromsdalen framheves en *helhetlig planlegging og organisering* av tilbudet som spesielt viktig (Pedagog, Tromsdalen). Det ble brukt tid på planlegging av innhold og organisering før tilbudet ble presentert for 10. klassingene i regionen. Ekstremспортlinja hadde blant annet en egen skolekode i søkekatalogen som gjorde at interesserte elevene søkte direkte på dette tilbudet (Pedagog og elev, Tromsdalen). Pedagogene med ansvaret for Ekstremспортlinja fikk med dette forutsigbarhet i planleggingen av det kommende skoleåret. Med en gang søkertallene fra Troms fylke var klare, visste pedagogene hvor mange elever de kunne vente seg, og med det begynne å legge til rette og detaljplanlegge tilbudet allerede på våren.

Helhetlig planlegging og organisering kan også forankres i forskning fra Louise Stoll og Dean Fink gjengitt i Gunn Imsens «*Lærerens Verden*» (Stoll og Fink i Imsen, 1997). Forskerne har sett på skoler som er i utvikling og legger fram ti normative trekk ved skoler som *utvikler seg positivt*. Jeg viser disse punktene før jeg går inn og ser relevansen opp mot mine funn:

1. Felles mål – skolene vet hvor de skal gå
2. Ansvarsfølelse for elevenes framgang
3. Kollegialitet – de står sammen
4. Kontinuerlig forbedring – skolene kan alltid bli bedre
5. Livslang læring – det er en erkjennelse av at en lærer også må lære
6. De tar sjanser – skolene vet de lærer av å prøve noe nytt
7. Støtte – det er alltid noen der som kan hjelpe
8. Gjensidig respekt – alle har noe å bidra med
9. Åpenhet – skolene kan diskutere interne forskjeller
10. Godt humør og festligheter – skolene er opptatt av det sosiale

(Imsen 1997, s. 391-392)

Av Stoll og Finks ti positive karaktertrekk på skoler i positiv utvikling kan vi her kjenne igjen Tromsdalen og Alta i sentrale punkt som 1) Ha felles mål, 3) Kollegialitet, de pedagogene i Alta og Tromsdalen som er knyttet til Ekstremsport og Friluftsliv står sammen, 4) Søke kontinuerlig forbedring, 6) Ta sjanser, og 7) Ha støtte av andre i organisasjonen (Stoll og Fink, i Imsen, 1997). De andre punktene trer ikke fram i funnene, og jeg har heller ikke spurt etter dem konkret.

Vi kjenner også igjen elementer i Tromsdalen og Alta hentet fra Bergs *friromsmodell* (1999) der skolene utnytter indre og ytre rammer. Vi ser også at ESI-prosjektet (2007) trekker fram forbedringskultur i en kontinuerlig prosess som faktorer for god skoleutvikling. Senge (1991) peker også på at den organisasjonen som tenker helhetlig, har felles visjoner og ser sammenhenger, har størst mulighet til å være i vedvarende utvikling og nå sine mål. Dette er også trekk vi ser i Alta og Tromsdalen.

4.1.3 Spennende friluftslivsaktiviteter

I Tromsdalen kretser tilbudet til elevene rundt aktiviteter skolen vet *fenger ungdom*. Modellen for skoleutvikling fra ESI (2007), angir forbedringskultur og tydelige mål som sentrale indre suksessfaktorer for å lykkes (Creemers, Stoll og Reezigt et al. 2007, s. 834-835). Senge (1991) peker på sin side mot systemtenkning og felles visjoner for framtida som viktige momenter. Dette ser vi i Tromsdalen ved at skolen ønsker spesielt å fange opp de elevene som dyrker ulike friluftslivsaktiviteter som «*ski, jibbing, jakt og fiske, og klatring*» (Pedagog, Tromsdalen). Ekstremsport ønsker står som en motpol til toppidrett og konkurranseidrett, samtidig som linja innbyr til en aktiv livsstil. Vi ser her at Tromsdalen utnytter *det tilgjengelige handlingsrommet* (Berg, 1999, s. 29).

Gjennom denne profileringen ønsker også linja å framstå som «*kul og annerledes*» (Pedagog, Tromsdalen). Sosiologene Olve Krange og Tormod Øia ser i boka «*Den nye moderniteten. Ungdom, individualisering, identitet og mening*» (2005) på hvordan vi kan forstå moderne ungdom og de valgene de gjør. I deres beskrivelse av ungdommer kan vi finne noe av forklaringen på Ekstremsportlinjas popularitet:

Ungdom kan oppfattes som seismografer. Ungdommer innstiller seg raskest etter nye trender, moteretninger og tegn i tiden. I ungdomsårene foregår det en intens meningsproduksjon som danner grunnlag både for utvikling av en personlig identitet

og for utvikling av ungdomskultur(er) – forstått som felles tankegods, livsstil og forståelser ungdom i mellom (Krange og Øia, 2005, s. 18).

På Ekstremsportlinja får ungdommer, opptatt av individuelle friluftslivsaktiviteter, mulighet til å være kule og annerledes. Her kan de finne sin identitet sammen med likesinnede. Det opplevde sosiale fellesskapet står som motpol til toppidrett, konkurranseidrett og lagidretter og det er aksept for dette fra skolen og fra hverandre.

Friluftslivselevne i Alta samles også rundt aktiviteter som utfordrer dem fysisk, psykisk og sosialt. Ved at Friluftslivslinja tar elevene på turer med et innhold de ikke har opplevd før og kanskje aldri skal oppleve igjen, blir turene spennende. Også i Alta tolkes de utfordrende turene som en suksessfaktor, men også som et viktig sosialpedagogisk læringsmoment.

Det er jo ikke de store tingene, vi hopper jo ikke fallskjerm, men for elevene er det stort nok. Det er ingen annen type undervisning som er i nærheten, foruten litt i kroppsøving, der du blir så avkledd. Du må ut og praktisere, ut og kjenne på sult, du får et helt annet møte med deg selv. Jeg tror at det å tørre å være sårbar og mestre de tingene der, tar du med deg inn i skolehverdagen. Du blir kjent med dine klassekamerater på en helt annen måte, det tror jeg er veldig positiv (Pedagog Alta).

Dette antyder at rammene læringen foregår i har stor betydning for elevenes utbytte av undervisningen. Disse faktorene finner vi igjen i forskningen til Lars Stian Åvangen. I sin masteroppgave «*Friluftsliv på idrettsfag i en videregående skole*» (2008) forsker han på hvilken erfaring, opplevelser og læringsutbytte elevene får av friluftslivsundervisningen over tre år på Idrettsfag. Åvangen finner at spenning, utfordring og mestring er positive stikkord som beskriver friluftslivsundervisningen. Åvangen finner videre at turene elevene husker best er turer som utfordrer dem fysisk, men samtidig gir dem mye sosialt. Dette leder oss til neste suksessfaktor, det sosiale miljøet.

4.1.4. Sosial læring

I Alta vektlegges altså det sosiale miljøet som en betydelig suksessfaktor og drivkraft til at elever velger Friluftsliv. På turene kjenner elevene på sult, kulde og «*får et helt annet møte med seg selv*» og «*det er ingen annen type undervisning (...) der du blir så avkledd*» (Pedagog, Alta).

Friluftsliv gjennom Aktivitetslære oppleves som suksess på Vest-Lofoten. Foruten opplæring innen ulike emner innen Friluftsliv brukes turene som et pedagogisk verktøy og for sin gode psykososiale effekt på klassemiljøene. Studielederen på VLV løfter friluftslivsturene som «*en fantastisk måte å oppdra unge menn og kvinner på*». Turene ses som lagbygging på høyt nivå, der elevene møter hverandre, og blir utfordret på grenser de ikke har vært nær før. «*De blir naken for hverandre*» (Studieleder, VLV). Disse utsagnene fører oss inn på friluftsliv som et pedagogisk grep, men også pedagogikk i friluftsliv.

Utdanningsfilosof John Dewey var sentral i utviklingen av aktivitetspedagogikken og hans pedagogiske tanker har vært flittig anvendt utover 1900-tallet. I Dewey's aktivitetspedagogikk - med røtter tilbake til antikken - (Imsen, 1997 s. 69) finner vi «*at barnet må være aktivt for å lære noe*» (Ibid.). Elevenes mulighet til å skaffe seg praktisk erfaring står sentralt i Dewey's pedagogikk. Hvis ikke elevene skaffet seg egen erfaring, ville de heller ikke få egen kunnskap (Ibid., s. 71). I en stadig mer digital og stillesittende verden bør dette aspektet ligge til grunn for å tilby elever også på et studieforberedende utdanningsløp som Idrettsfag, enda en valgmulighet til å aktivt tilegne seg framtidsrettet kunnskap gjennom praktisk læring.

Erfaringspedagogikken er et sentralt grunnlag for veiledning i friluftsliv. Selv om Dewey's pedagogikk først og fremst er utviklet for barn opp til 12 år (Imsen, 1997, s. 72) finner vi altså dens relevans igjen i friluftslivet også på videregående nivå gjennom at elevene gjør egne erfaringer (Ibid., s. 71). Nært knyttet til erfaringspedagogikken finner vi friluftslivsveiledning, en arbeidsmetode utviklet i Norge på 1970-80 tallet. Friluftslivsveiledningen lener seg til erfaringspedagogikken ved å lære i og av konkrete situasjoner, å lære i og gjennom en gruppe, og å lære gjennom å gjøre (Tordsson 2007²⁷).

Som en videreføring av dette brukes friluftsliv som pedagogikk. I dette ligger at friluftslivets krav og læring er ikke forbeholdt friluftslivet alene. Samarbeidslæring, stole-på-seg-selv-situasjoner og de totale sett med krav som stilles innenfor et aktivt friluftsliv utvikler hele mennesket, og kan direkte overføres til selve livet (G. Repp i Sigmundsson & Ingebrigtsen, 2006, Faarlund i Artikkelsamling HINT, 1995, s.8, Hiim & Hippe, 1993, s. 70). En utfordring Idrettsfag blir stående med, er hvordan vi bør gå til verks for å ta vare på de pedagogiske kvaliteter som friluftsliv kan romme. Det er likevel viktig å holde pedagogikken i friluftslivet adskilt fra friluftsliv som pedagogikk.

²⁷ Gjengitt i Kompendium 1, 1312 Natur, opplevelse og mening. B. Tordsson (red.) Bø: HIT (2013)

Når friluftsliv opptrer som fag bør pedagogene som er knyttet til undervisningen være varsomme slik at ikke friluftslivets egenverdi blir trampet ned av friluftsliv som pedagogisk verktøy. Hvis turene blir for standardiserte, for strukturerte og organiserte kan friluftslivet miste mye av sin særegenhet og egenverdi. I etterordet til boken «*Friluftsliv. Natur, samfund og pædagogik*» av P. Bentsen et.al. 2009²⁸, stiller forfatterne spørsmålet om ikke deler av det pedagogiske og organiserte friluftslivet er i ferd med å utvikle seg nettopp i en slik retning. De hevder videre at det blir viktig å skille et pedagogisk friluftsliv fra hverdagsfriluftslivet fordi det uansett ikke er de samme kvaliteter å finne i et pedagogisk friluftsliv som i hverdagsfriluftslivet (Ibid.).

Forfatterne peker her på et dilemma som ofte oppstår på turer i regi av Idrettsfag: det er en balansegang mellom strukturelle, didaktiske opplegg og en spontan og intuitiv veiledning med fokus på liv (Ibid.). «*Friluftsliv er en del av den uformell livssfære*», skriver Bjørn Tordsson i artikkelen «*Går veien samme veg?*»²⁹ Med dette mener Tordsson at friluftslivet i første rekke tilhører familien, venninnegrupper og venner. Det tilhører sammen med dem vi føler oss trygge på. Dette er en avgjørende faktor for å lykkes med Friluftsliv på Idrettsfag. Turene, gruppa og pedagogene må fremstå med trygghet.

Miljøet på Friluftsliv i Alta beskrives som «*trygt og inkluderende*» (Pedagog, Alta). Otto Laurits Fuglestad tar i boka «*Samspel og motspel. Kultur, kommunikasjon og relasjonar i skulen*» (1993) opp ulike sider ved undervisning som en aktiv samhandling mellom to parter, lærer – elev. Utsagnet: «*Det er meir mellom lærarar og elevar enn fag og kunnskapsformidling*» (Ibid., s. 11) peker blant annet på viktigheten av å bruke tid på å bygge en god menneskelig relasjon mellom elever og lærere. Dette finner vi igjen hos Krange og Øia (2005), som skriver:

Ungdom er ingen ensartet gruppe. Oppvekst skjer under ulike forhold, under ulike materielle vilkår og under innflytelse av ulike kulturelle impulser. Dette er forhold som forandrer seg gjennom historien, og som dessuten varierer mellom steder, sosiale klasser, kjønn og ut fra etnisitet. På tvers av slike skillelinjer er ungdom også uensartet når det gjelder de personlige eller individuelle ressursene de møter ungdomstida med (Krange og Øia, 2005, s. 19).

²⁸ Gjengitt i Kompendium 1, 1312 Natur, opplevelse og mening. B. Tordsson (red.) Bø: HIT (2013)

²⁹ Gjengitt i Kompendium 1, 1312 Natur, opplevelse og mening. B. Tordsson (red.) Bø: HIT (2013)

Tilnærmingen Alta gjør til sine friluftslivselever gjennom høsten hjelper pedagogene å fange opp og bli kjent med identiteten til sine elever. Dette bygger trygge rammer for både pedagogene og elevene. Tilbudet i Alta går over ett år, tilbudet i Tromsdalen over tre. Begge steder er det en bevisst strategi fra pedagogene å bli godt kjent med menneskene de jobber med. Dette underbygges av tankegangen på Vest-Lofoten. Skolen opplever friluftslivsturene i Aktivitetslære positivt for klassemiljøet (Studieleder, VLV). Det pekes på et godt sosialt samspill i trygge rammer. Tordsson (2007) kommer inn på dette momentet sin artikkel «Går veien samme veg?»³⁰»

Veiledning er å dele friluftslivets gleder og dyktiggjøre den enkelte gjennom et direkte møte med natur: å lære friluftsliv gjennom friluftsliv. Vi virker i små mangfoldige grupper, hvor alle kan være deltakende og medansvarlig³¹ (...) Vi lærer av hverandre (...) Vi lærer fremfor alt gjennom samhandling. I den gode gruppen evner vi mye mer enn på enkelthånd. Læringen skjer i grenselandet mellom hva vi får til hver for oss, og hva vi greier sammen med andre.³²

Dette samsvarer med funnene fra Åvangen (2008). Her trekker elevene i undersøkelsen inn det sosiale som en viktig del av friluftslivsopplevelsen. Hvattum (2012) finner også sosial tilhørighet som et viktig moment for hvorfor elever søkte, og trives, på en spesialisert Friluftslivslinje på videregående skole. Dette kan vi også lese hos Bentsen et al. (2009)³³, som skriver at profesjonaliseringen av friluftslivet ikke må skje på bekostning av det uorganiserte friluftsliv. I denne sammenhengen betyr dette at elevene også bør ha fritid på de organiserte turene på Idrettsfag slik at det sosiale miljøet får rom til å utvikle seg.

4.1.5 Medbestemmelse

En annen viktig suksessfaktor som trekkes fram i Alta er at pedagogene gir elevene mulighet til å påvirke hvilke turer som skal gjennomføres, og hvilke ruter som skal følges på turene. Denne imøtekommelsen av elevenes ønsker gjør at elevene får «følelse av at de har vært med og bestemme» (Pedagog, Alta). Erfaringen er felles med Tromsdalen og kan forankres hos ESI-prosjektet (2007), Senge (1991) og Hargreaves (1996) der forfatterne med ulike innfallsvinkler diskuterer viktigheten av å være endringsvillig og følelsen av tilhørighet som

³⁰ Gjengitt i Kompendium 1, 1312 Natur, opplevelse og mening. B. Tordsson (red.) Bø: HIT (2013)

³¹ Originale kursiveringer.

³² Gjengitt i Kompendium 1, 1312 Natur, opplevelse og mening. B. Tordsson (red.) Bø: HIT (2013)

³³ Gjengitt i Kompendium 1, 1312 Natur, opplevelse og mening. B. Tordsson (red.) Bø: HIT (2013)

sentrale suksessfaktorer. I bunnen for valgene i Tromsdalen og Alta ligger friluftslivsfaglige argumenter. En tilpasning av erfaringspedagogikken til friluftsliv har gitt oss noen gode retningslinjer på hva en god friluftslivsveileder er.

En god friluftslivsveileder er, ifølge Tordsson, flink til å samle gruppa når situasjoner oppstår, vurderer alternativer sammen med gruppa og tar felles beslutninger. Videre dyktiggjør veilederen gruppa og enkeltindividet på å løse oppgaver og bekrefter gode rutiner og bevisstgjør gruppa på opplevelser og erfaringer. Lederrollen er «*elastisk og situasjonell, og graden av aktiv involvering og styring er avhengig av gruppens forutsetninger og situasjonenes krav*» (Tordsson 2007³⁴). Også i Tromsdalen har elevene påvirkningskraft.

Innholdet på Ekstremsportlinja i Tromsdalen tar utgangspunkt i noen faste emnekurs som klatring, kajakk, dykking, kiting, seiling, men ut fra interessen til elevene endres dette fra år til år. Gjennom mulighetene til å påvirke innholdet i undervisningen opplever elevene eierskap til Ekstremsportlinja. Dette gjør seg positive utslag for elevene i deres indre opplevelse av undervisningen, men også når linja skal markedsføre seg selv utad. Elevene kan stå for innholdet og snakke varmt om det fordi de er delaktige i innholdet selv.

Eierforhold er en del av det ESI-prosjektets (2007) peker på som indre suksessfaktorer for skoleutvikling. Jeg inkluderer her elevene som en del av organisasjonen og mener det er riktig ut fra den rollen de spiller i fagets eksistens og innhold. Er ikke elevene interessert i det som tilbys, ønsker de heller ikke å være en del av det.

Som i Tromsdalen blir en kontinuerlig evaluering av tilbudet sammen med nærhet til elevenes forventning løftet fram som viktig i Alta. ESI-prosjektet 2007 vurderte også kontinuerlige prosesser som en av de indre suksessfaktorer. Det samme gjorde Stoll og Fink (i Imsen, 1997) Åvangen (2008) finner på sin side en tendens til at elevene på Idrettsfag savner muligheter til å påvirke friluftslivsundervisningen i Aktivitetslære. Denne tendensen forsterker de positive opplevelsene av medbestemmelse miljøene i Alta og Tromsdalen har opparbeidet seg.

4.1.6 Viktigheten av kvalifiserte pedagoger

I Alta vektlegges skolens lange erfaring med Friluftsliv og lærere med høy friluftslivskompetanse også sterkt. Skolen har god kontinuitet blant sine faglærere innen

³⁴ Gjengitt i Kompendium 1, 1312 Natur, opplevelse og mening. B. Tordsson (red.) Bø: HIT (2013)

Friluftsliv. Elevene får med dette god faglig opplæring gjennom spennende turer som utfordrer elevene. Ved at det alltid er to lærere på tur med relativt få elever ivaretas trygghet til elevene i situasjonene elevene vil oppleve å bli utfordret psykisk og fysisk. Her kan vi kjenne igjen Altas holdning i det Senge (1991) beskriver som en lærende organisasjon ved at pedagogene på Friluftsliv bruker erfaringene Idrettsfag har opparbeidet seg og lener seg på tidligere erfaringer ved skolen.

Med dette viser pedagogene på Friluftsliv i Alta at de har sett på hva organisasjonen (Idrettsfag) har suksess med innen friluftslivsundervisningen og har adoptert dette opplegget. Eller som Senge (1991) kunne sagt: Pedagogene på Friluftsliv evner å se sammenhenger i hele organisasjonen, ikke bare på den avdelingen de jobber. Videre følger de, ved å være to lærer på tur, også opp kontinuitetsprinsippet Alta har etablert. Stoll og Fink (i Imsen 1997) fant kontinuerlig utvikling som viktig. Ved å være to utvikler de hverandre og overfører kunnskap til flere. Det samme trekkes fram i Tromsdalen. Lærerne har vært dedikerte og er ivrige på å skape litt spennende ting (Elev, Tromsdalen). Denne kontinuiteten er viktig for fagets utvikling og forankring innad i skolen, men også rekruttering utad. Rekruttering som en viktig faktor vil bli diskutert lengre ned i oppgaven.

Godt kvalifiserte og engasjerte lærere ses også som en betydelig suksessfaktor av eleven i Tromsdalen. ESI-prosjektet (2007) peker på stabilitet i personalet, autonomi og lederskap som viktige momenter i en forbedringskultur. Det samme gjør oppgaven til Åvangen (2008). Åvangen finner at en friluftslivsveileder som er engasjert, faglig dyktig, positiv og opptrer som et medmenneske har betydning for elevenes trivsel og trygghet på tur (Ibid.).

4.1.7 God tid

Friluftslivet møter utfordringer når fagets egenart blir presset inn i en strengt organisert timeplan. Den videregående skoles stramme tidsskjema med undervisningstimer av 45 minutter + 45 minutter, og/eller i bestefall 90 minutter sammenhengende, fremmer ikke Friluftsliv som fag i videregående skole. Pedagog og elev i Tromsdalen understreker dette når de sier at god tid under aktivitetene, øker følelsen av å drive på med friluftsliv. Bjørn Tordsson underbygger oppfatningene i Tromsdalen når han sier at «*Rettleiling er å dele friluftslivets gleder og dyktiggjøre den enkelte gjennom et direkte møte³⁵ med natur: å lære*

³⁵ Originale kursiveringer

friluftsliv gjennom friluftsliv» (Tordsson 2007, *Går veien samme veg?* Festskrift til N. Faarlund).

I alle samtalene med mine samtalepartnerne blir bedre tid til å være ute på tur etterspurt. Fra alle skolene jeg undersøkte blir det satt fokus på fordelene med planlagte fagdager. Blant de fordeler som samtalepartnerne nevner er at fagdagene gir pedagoger og elever mulighet til å fordype seg i ulike emner uten å måtte se på klokka for å rekke tilbake til skolen for undervisning i andre fag. Ved at fagdagene er planlagt inn i timeplanene blir det en forutsigbarhet i planlegging og undervisning for pedagoger tilknyttet Friluftsliv, men også pedagoger i andre fag.

I en forlengelse av dette oppleves samarbeidsklimaet med andre fagseksjoner bedre blant annet fordi potensielle konflikter med andre fag unngås i stor grad. Elev fra Tromsdalen sier at jo lengre tid de er ute, jo mindre føles oppholdet i natur som skole. Han beskriver en jakttur på høsten der eleven ikke tenkte det var skole i det hele tatt. Derimot sier eleven, at jo kortere tid til disposisjon på tur, jo mer skolefølelse får han. Dette forsterkes av pedagogene i Tromsdalen og Alta som uavhengig av hverandre sier at det er *«ute de får gjort ting»*.

Konfliktene samtalepartnerne opplever knyttet til manglende fagdager kan beskrives som svak integrasjon mellom fagseksjonene, timeleggerne og også de forskjellige faglærerne tilknyttet elevene. Dette står i kontrast til de kjennetegn forskningen til Stoll og Fink. Ved skoler som utvikler seg positivt finner de at nettopp felles mål, ansvarfølelse for elevenes framgang, kollegialitet og gjensidig respekt for hverandre er blant de viktigste positive kjennetegnene på skoler i positiv utvikling (Stoll og Fink i Imsen 1997, s. 391-392).

4.1.8 Rekruttering

Måten nye elever rekrutteres inn på Ekstremsportlinja nevnes som en viktig suksessfaktor. Vet at Ekstremsportlinja og dens mål er gjort kjent oppretter linja kontakt med framtidige søkere. Foruten aktiv bruk av internett til å publisere saker og bilder, passer Ekstremsportlinja på å komme i lokal media gjennom året. Publiseringen bidrar til å holde linja og navnet kjent. Dette er likevel ikke denne markedsføringen som vektlegges mest av pedagogen i Tromsdalen. *«Den viktigste markedsføringen er egentlig den som går fra elev til elev»* (Pedagog, Tromsdalen). Utsagnet forsterkes av elev i Tromsdalen. Det fellesskapet elevene på Ekstremsportlinja opplever gjennom friluftslivsaktivitetene og kultur, høstes som gevinst hos potensielle elever på ungdomsskolen, mener denne eleven: *«De fleste 10-klassingene kjenner*

til Ekstremsportlinja og vet de gjør en del spennstige ting» (Ibid.). Alta har også opplevd at det er viktig med elever som framstår som gode ambassadører for Friluftsliv. Dette bygger på erfaringene Alta gjorde det første året Friluftsliv ble gjennomført.

I Alta bidro nemlig en svært inkluderende kjernegruppe med gutter til et år med gode opplevelser for alle elevene på Friluftsliv. Guttene viste at det var lov å være skoleflink i Alta og samtidig ta Friluftsliv (Pedagog Alta). Alta rekrutterer de fleste elevene innad i skolen, siden Friluftsliv først kan velges fra andre klasse. Når gruppen skal ut på tur går de litt rundt i gangene med sekk og triller kanoene rundt i gatene. Skolens nære beliggenhet til naturen gjør at de ofte kan starte turene på skolen og på den måten være synlige i skolemiljøet. Dette, sier pedagogen i Alta, bidrar også til å markedsføre faget.

I sammenheng med rekruttering og markedsføring er det interessant å se på funnene i masteroppgavene til Hvattum og Nygård (begge 2012). Begge finner det er viktig at barn og unge tidlig blir eksponert for friluftsliv. Begge oppgavene er entydige på at erfaringsbasert- og kulturell forankring til friluftsliv gitt gjennom familie, venner og bekjente gir økt sjans for at barna senere velger å fordype seg i Friluftsliv på videregående nivå. Vi finner dette også igjen i Odden (2005) der familien får en stadig mindre rolle som rekrutteringsarena til friluftsliv.

Naustdal (2012) erfarer på sin side at minoritetsungdom uten kulturell tilhørighet til friluftsliv, eller erfaring med friluftsliv gjennom oppveksten, hadde vanskelig med å finne egenverdien av Friluftsliv på Idrettsfag. Dette gjaldt spesielt hvis fokuset på karakterer ble fremtredende. For disse ungdommene er ikke friluftsliv noe de forbinder med naturopplevelse eller et godt sosialt liv. Ser vi Naustdal (2012), Hvattum (2012), Odden (2005) og Nygård (2012) i sammenheng med erfaringene fra Alta, Tromsdalen og Vest-Lofoten blir det synlig at det er viktig å begynne jobben med å rekruttere elever til friluftsliv allerede i barneskolen. Et systematisk samarbeid med omkringliggende skoler kan være en viktig faktor for et stabilt søkertall, noe studieleder ved VLV også poengterer.

Ved å samarbeide også med grunnskolen vil elevene se sammenhenger gjennom sitt skoleløp. I Lofoten har Lofoten Friluftsråd satt i gang et prosjekt rettet mot barnehagene i regionen. Prosjektet kalles «*Robuste Lofotonga – Barn i Friluft*³⁶» og har som mål å legge til rette for mer og bedre uteaktivitet i barnehagene. På sikt kan også SFO og skolene involveres i prosjektet. Ved å etablere slike brede regionale samarbeid innen friluftsliv kan dette være med

³⁶ <http://www.lofotposten.no/debatt/leserbidrag/slik-skal-det-skapes-robuste-lofotonga/o/5-29-200641>

å påvirke søker tallene på videregående nivå. Hvattum (2012) og Nygård (2012) fant sammenhenger med elevenes tidligere erfaringsbakgrunn og valgene de gjorde på videregående. Disse funnene underbygger viktigheten av et slikt samarbeid. Nygård (2012) fant også at Friluftsliv kan bidra til økt elevtilgang og regional utvikling hvis det legges nok ressurser inn i faget. Dette er sammenfallende med de tankene studieleder ved VLV og pedagog i Tromsdalen og Alta har. De hevder, dog uten å kunne vise til tall eller undersøkelser, at faget Friluftsliv kan bidra til elevrekruttering og regional utvikling.

4.1.9 Samarbeidspartnere

Samarbeid kan knyttes til andre skoler og institusjoner, men også til private. I Tromsdalen kompletterer nettopp private aktører pedagogenes kompetanse og gir sertifisering til elevene gjennom ulike kurs. Denne sertifiseringen oppleves eksklusivt av både elev og pedagog. Samarbeid med private aktører gir også en vinn-vinn situasjon for begge parter. Elevene på Ekstremsport får prøvd friluftslivsaktiviteter med et høyt og til dels avansert utstyrskrav, samtidig som de private aktørene får eksponert seg inn mot elevene. Her utnytter igjen Tromsdalen sin autonomi og handlingsrom til å bruke av sine frie økonomiske midler på eksterne samarbeidspartnere (ESI, 2007, Berg, 1999).

Alta på sin side har ikke samarbeid med andre fagmiljøer utenfor skolen og tar seg av all undervisning selv. Men, ved å ha etablert Friluftsliv kan vi si at skolen har tatt hensyn til ytre rammer og utnyttet sitt handlingsrom (Berg, 1999), som ble gitt gjennom K06. Alta kan også vise til et faglig argument for å ikke knytte til seg eksterne aktører. Gjennom målsettingen med faget har vi sett at elevene i Alta skal bli introdusert for friluftsliv og selv søke videre utfordringer og andre former for friluftsliv selv. Dette er også vurderingene Alta har gjort rundt sine muligheter, og hvordan de velger å forholde seg til dem.

For VLV kan det synes naturlig å tenke på et formelt samarbeid med private aktører både ut fra økonomiske, organisatoriske og regionale tanker. Studieleder nevner fordelene ved samarbeid på blant annet kompetanse og utstyr. Et slikt samarbeid kan videre stabilisere søker tallet gjennom aktiviteter vi ser utøves aktivt i Lofoten som kajakk, kite, surfing og klatring. Ved et samarbeid er det lettere for potensielle søkere å se sammenhengen mellom aktivitetene og mulighet til å fordype seg i Friluftsliv også på videregående slik vi har sett i forskingen til Nygård (2012), Hvattum (2012) og Naustdal (2012).

Dette rokker samtidig ved en verdidebatt knyttet til hvilket friluftsliv vi ønsker elevene skal eksponeres for. Samtalepartnerne knytter friluftsliv opp mot ulike verdier. Dette er ikke uventet. Som jeg viste i kapitel 1.8 *bakgrunn for problemområde* har vi i Norge en lang tradisjon for å tilegne friluftsliv forskjellige roller og verdier i ulike sammenhenger.

Hovedsakelig betrakter vi friluftsliv ut fra dets egenverdi eller nytteverdi. Annette Bischoff (1995) skiller mellom det spontane-, det pedagogiske- og det kommersielle friluftslivet.

Bischoff beskriver det spontane friluftslivet med røtter tilbake til århundreskiftet der vi finner det som uorganisert, preget av et fritt liv med (høstnings)turer i fjellet, i skogen og på havet (Ibid.).

Det pedagogiske friluftslivet har til formål å formidle og forvalte natur og naturopplevelser og er blitt formalisert gjennom ulike institusjoner slik vi blant annet ser det i denne oppgaven.

Det kommersielle friluftslivet selger naturopplevelser, kurs og aktiviteter og retter seg mot turister og lokalbefolkning (Bischoff 1995, i *Friluftslivspedagogikk og veilederlære*, HIT 2000, s. 111). Disse ulike retningene får stå som en illustrasjon, og ikke en total oversikt, over flere tradisjoner og retninger av friluftsliv, som alle har forskjellige mål, verdisyn og holdninger til naturen og samfunnet (Ibid.).

For Idrettsfag er det viktig å være bevisst pedagogiseringen av friluftslivet. Ved å flytte friluftsliv inn i videregående skole skyver vi friluftslivets egenverdi over mot dets nytteverdi. En pedagogisering av friluftslivet mener Bischoff (Ibid.) kjennetegnes av en gradvis strukturering, organisering og institusjonalisering. Heri at friluftslivet mister sitt spontane særpreg, det instrumentaliseres og blir et middel for å nå et mål, det bevisstgjøres med verdier, mål og virkning og det formaliseres som en følge av intellektualiseringen (Bischoff 1997, i *Friluftslivspedagogikk*, HIT 2000, s. 30).

Som vi har sett trekker samtalepartnerne fram ulike mål med hvorfor skolene satser på Friluftsliv. Bjørn Tordsson skriver i boken *Friluftsliv, kultur og samfunn* at «*Friluftsliv er ladet med ideologi*» (Tordsson, 2010, s. 14). Det vil dermed være vanskelig å finne en ensartet holdning til friluftsliv, samtidig som dette illustrerer hvorfor det er hensiktsmessig å definere hvilket friluftsliv skolene skal jobbe ut i fra. Tordsson (2010) oppfordrer da også leserne av sin bok til å drøfte hvordan friluftslivet er, hvordan det bør være og hvordan en skal få det til å bli slik en ønsker (Ibid.).

For meg synes det helt sentralt at hver skole bør ha en slik inngående diskusjon rundt sin virksomhet og sine mål med friluftslivet. Denne diskusjonen bør likevel ikke ende opp i en

lukket konklusjon. For som Bischoff skriver: «(...) at definere et begrep som friluftsliv er en vedvarende proces, begreps og adferdsindhold vil forandre sig i takt med tiden» (Bischoff 1995, i Friluftslivspedagogikk og veilederlære, HIT 2000, s. 109).

Grensene mellom det spontane-, det pedagogiske- og det kommersielle friluftslivet er flytende hevder Bischoff (Ibid.). VLV og Tromsdalen signaliserer tydelig at de ønsker å knytte seg til kommersielle, private aktører (Pedagog Alta, Studieleder VLV). Alta gjennomfører en modell som i stor grad baserer seg på tradisjonelt og lokalt friluftsliv. Alta ønsker å gjennomføre sin undervisning selv og videreføre satsningen på det tradisjonelle friluftslivet også framover (Pedagog Alta).

Disse valgene er sentrale på hver avdeling og vil prege hvilken vei skolene fører sitt friluftsliv. Friluftsliv stiller krav til eleven og gir umiddelbare svar hvis eleven ikke er forberedt godt nok til det situasjonen krever. Ved å bli eksponert for ulike fysiske, motoriske, tekniske, sosiale, filosofiske, mentale, emosjonelle, kulturelle, praktiske og ikke-digitale krav vil eleven kunne utvikle nye sider ved seg selv og vokse som menneske. Dette er noe det Tordsson kaller å svare på «naturens åpne tiltale» (Tordsson, 2010, s. 309).

Kravene til elevene vil bli stående sammen med et sett verdivalg skolene må diskutere seg gjennom. Hvem er vi? – Hvor skal vi? – Hvordan kommer vi dit? Vi finner her igjen tankene til Senge (1991) og Hargreaves (1996), samt fra Gunnar Bergs (1999) forskning. Utvikling er en kontinuerlig prosess. I Bergs bok «Skolekultur - Nøkkelen til skolens utvikling» (1999) kan vi lese at en konstant utvikling av skolen er påkrevet, men likevel ikke som en «(...) uendelig og grenseløs prosess, det må dreie seg om en forandring innenfor visse grenser (...)» (Berg 1999, s. 25). I forordet til Bergs bok skriver Jorunn Møller blant annet: «Når samfunnet endrer seg, får skolen nye oppgaver. (...) Skoleutvikling er nødvendig. Hensikten med skoleutvikling er å gjøre skolen bedre for elevene. Det handler om å bidra til bedre vilkår for læring» (Møller i Berg, 1999, s. 5).

Møller viser videre at endringer i en skole kan være ønskelig fra lærere, elever, skoleledere, andre ansatte, foreldre, politikere, utdanningsbyråkrater og forskere. Disse, hevder Møller, tilhører ulike miljøer som flagger ønsket om endringer med ulik agenda og motivasjon. Møller kommer også inn på viktigheten av systemtenkning i det hun skriver at «Ulike aktører kan ha ulike interesser og drar ikke nødvendigvis utviklingen av skolen i samme retning» (Møller i Berg, s. 6). Bischoff (1997) og Tordsson (2010) har vist at vi kan se dette i sammenheng med de ulike verdiene som knyttes til friluftsliv.

Endringene og valgene skolene gjør for sitt Friluftsliv må også ses i sammenheng med hvilke ungdommer og interesser som til enhver tid er fremherskende hos elevene. Skolene bør, slik jeg ser det, gjerne være noe mer konservative til nye trender enn det ungdommene er. Ja visst skal skolene endre seg, men ikke uten å ha tenkt seg om først. Endringer i ungdommens aktivitetsmønster kan tolkes med ulike briller. Jeg synes Krange og Øia (1998) setter elevenes identitetsbygging og valg i en god kontekst når de skriver:

En drøfting av individualisering og identitetens vilkår i vårt samfunn har både noe allment og noe særegent ved seg. Det allmenne dreier seg om generelle samfunnsbetingelser som alle, også ungdom, er en del av. Det særegne er knyttet til at ungdom forstått som en fase i livet står overfor spesielle utfordringer. De har et behov for å tilegne seg nye koder og forståelser, og de skal plassere seg i en sosial kontekst og i et meningsunivers.

I den prosessen kan vi tenke oss at ungdom i mindre grad enn voksne er bundet av gammel kunnskap og nedarvete forestillinger. Som del av den sosiale frigjøringsprosessen fra foreldregenerasjonen kan det være viktig å gjøre ting på andre og nye måter, se nye perspektiver og ikke bare tråkke i gamle spor. Hver generasjon av unge har behov for å tilkjempe seg en sosial nisje og identitet som gjør dem unike, enestående og spesielle. Likevel, vi vet at det aller meste ungdom foretar seg bidrar til reproduksjon og ikke fornyelse. (Krange og Øia, 1998, s. 20).

Følger vi disse tankene ser vi at programfag Friluftsliv kan opptre som en identitetsbygger for ungdom. Friluftsliv kan være en trygg forankring. Samtidig blir det viktig å holde fokus på elevene, tolke hva som vil være framtidens behov og sette dette sammen med elevenes ønsker.

4.2 Muligheter

Ved å sammenligne skolene ser vi at funnene i kategorien muligheter ikke er like ensartet som i kategorien suksessfaktorer. Jeg velger derfor å gi et sammendrag av mulighetene for hver skole.

4.2.1 Muligheter Tromsdalen

Oppsummerer vi mulighetene i Tromsdalen, ser vi at et helhetlig blikk på fagene Aktivitetslære og Ekstremспорт gir mulighet til fordypning og utnyttelse av handlingsrommet

i timeplanen og fagenes ressurs slik Berg beskriver det i sin friromsmodell (1999). De har sett seg ut i perioder av året som er spesielt godt egnet til å utøve aktivitetene i faget og legger inn ekstra timer i Ekstremsport disse ukene, gjerne når det tradisjonelt er pent vær. Fagmålene i Aktivitetslære nås da i perioder der det ikke er like naturlig med lange perioder utendørs, eksempelvis sent på høsten. De lokale mulighetene i handlingsrommet utnyttes slik Berg (1999) har vist oss.

Dessuten har Tromsdalen vært taktiske ved sin ukentlige organisering av studietimene³⁷. Studietimene til elevene er lagt i etterkant av praktisk undervisning. Da frigjør administrasjonen ved skolen potensielt ekstra tid til faget, uten at andre fag og lærere må involveres. Tromsdalen utnytter bevisst mulighetene som ligger mellom de indre og ytre grensene Berg (1999) beskriver som skolens handlingsrom.

Vi ser også at Tromsdalen gjennom et to-lærer system, tidvis legger til rette for å ta deler av elevene ut av klasserommet for å få mer tid til praktisk undervisning (Ibid.). Disse tilretteleggingene foregår internt på linja og involverer kun pedagogene på Ekstremsport og elevene. Tromsdalen er i så måte avhengig av individuelle vurderinger fra pedagogene for å gjennomføre disse løsningene, og vi kjenner igjen lærerkulturen Hargreaves (1996) beskriver som individualisme. I dette tilfellet gir sterke individuelle initiativer positive utslag for innholdet på Ekstremsport.

Alle mulighetene Tromsdalen har kan vi se i lys av Bergs friromsmodell (1999). Videre ligger mulighetene i Tromsdalen innenfor det ESI-prosjektet (2007) beskriver som de indre faktorene kontinuerlig prosess og forbedringskultur.

4.2.2 Muligheter Alta

En oppsummering av mulighetene i Alta peker på at faget kan være en døråpner for regional utvikling. Elvene kan øves i å se sammenhenger mellom det tradisjonelle, regionale friluftslivet og den påvirkning det har for blant annet turistnæringen. Det tenkes også fra skolen at Friluftsliv 1 skal fungerer som en rekrutteringsarena inn mot et aktivt liv med friluftsliv og at elevenes nysgjerrighet til andre muligheter i regionen og innen høyere utdanningsnivå skal åpnes.

³⁷ Studietime – time elevene disponerer selv, og et punkt på timeplanen der det ikke er annen undervisning.

På individnivå har elevene i faget mulighet til å øve seg på å ta ansvar for seg selv og andre. Dette gjøres gjennom å planlegge og/eller lede deler av turer for klassen og/eller undervise resten av klassen innenfor ulike emner på turene. Denne øvingsarenaen brukes også for å klargjøre elevene inn mot Friluftsliv 2. Til slutt ser vi at fagets egenart og organisering gir elever mulighet til gode karakterer. Ved å bolkelegge undervisningen har Alta frigjort tid gjennom skoleåret elevene kan bruke til andre fag. Mulighetene i Alta bærer preg av en utviklingsorientert tankegang, både på individ-, skole- og regionalt nivå. Dette ser vi igjen hos Berg (1999) og ESI (2007).

4.2.3 Muligheter Vest-Lofoten

I Vest-Lofoten trekker studieleder fram mulighetene ved å utnytte Lofoten som merkevare, sammen med begrepet friluftsliv. Med dette berører han Bergs friromsmodell (1999). Som i Alta ser Vest-Lofoten en mulighet å spille en rolle i regional utvikling ved for eksempel et systematisk samarbeid med lokale aktører innen friluftsliv. Regionalt utviklingsarbeid kan også være en mulig faktor til økt rekruttering til Friluftsliv på VLV. Dette sammen med å se på muligheter faget har ved å kunne utnytte mangfoldet i Lofotnaturen til å fordypning i ulike friluftslivsaktiviteter er innenfor det Berg (1999) skisserer som å utnytte skolens handlingsrom. I dette ligger det også muligheter til å koble Friluftsliv sammen med lokale aktører innen aktivt reiseliv for å få stordriftsfordeler innen kompetanse og utstyr (Ibid.). Rekruttering ved VLV er et sentralt punkt som også vil bli belyst i avsnittet som omhandler utfordringene Vest-Lofoten har.

4.3 Utfordringer

Når vi retter blikket mot utfordringer ved å drive undervisning i Friluftsliv kommer en rekke ensartete momenter opp fra samtalepartnerne. Det sterkeste og viktigste punktet vi ser fra både Alta, Tromsdalen og Vest-Lofoten er frigjøring av tid til å kunne drive fullverdig undervisning uten å måtte haste tilbake til neste time i klasserommet. De neste utfordringene, slik som behov for timeplanfestede fagdager og pedagogenes opplevde motstand fra andre fag, henger sammen med dette første sentrale punktet.

4.3.1 Frigjøring av tid

Den videregående skoles tradisjonelle organisering av timene i sekvenser av 45 minutter, eller dobbelttimer på 90 minutter begrenser og styrer i stor grad hva som er mulig å gjennomføre

av friluftslivsaktiviteter. Med 90 minutter til disposisjon begrenses emnevalg og valg av sted til gjennomføring av undervisning i Friluftsliv. Reelt er cirka 70 minutter av hver dobbelttime undervisningstid, på grunn av forflytninger (per fot eller minibuss) mellom klasserom og sted for friluftslivsundervisning. Videre må det settes av tid til omklledning, klargjøring, avslutning og eventuelt dusj i etterkant. Friluftslivets egenart passer ikke helt inn i en stram timeplan på videregående skole. Dette understrekes av samtalepartnerne i Alta og Tromsdalen.

Mangel av sammenhengende tid, og at den samme tiden i stor grad er klemt inn mellom ulike fag i forkant og etterkant av programfagstimene, opplever samtalepartnerne som en begrensende faktor for relevant friluftslivsundervisning (Pedagog Alta og Tromsdalen). For å kompensere for dette er det gjort forsøk ved skolene ved å organisere fagdager der elever og pedagoger ikke skal jobbe med annet enn Friluftsliv (Ibid.). Rundt disse, i utgangspunktet positive dagene, ligger det likevel mye frustrasjon og merarbeid for både elever og pedagoger fordi det organisatoriske og timeplantekniske ikke er avklart og planlagt godt nok (Pedagog Alta og Tromsdalen, Studieleder VLV). Undervisningstimer elever og pedagoger går ut av, må også tas inn (Pedagog Alta og Tromsdalen, elev Tromsdalen, Studieleder VLV).

Elevene først: I Tromsdalen tilhører ekstremsportelevne en sammensatt klasse der den andre halvdel er Fitness-elever. Når ekstremsportelevne blir tatt ut av enkelte fag for å ha hele fagdager, går undervisningen i fellesfagene videre. Det er da elevenes ansvar å holde seg á jour og få tatt igjen tapt undervisning (Elev og pedagog, Tromsdalen). Den samme utfordringen ser vi i Alta. Selv om Friluftsliv i Alta bare har én fast undervisningstime i uka og elevene dermed er frigjort i fire timer, er det elevenes ansvar å påse at de får tatt igjen tapt undervisning når de er på tur (Pedagog, Alta). Ikke uventet synliggjøres samme problemstillingen på VLV. Elevene blir stående i time-gjeld og må jobbe dobbelt i forkant eller etterkant for å ta igjen undervisning i andre fag (Studieleder, VLV).

For pedagogene gjelder de samme timeplantekniske utfordringene. I andre fag de underviser i, slik som kroppsøving, treningslære og biologi, må pedagogene organisere alternative opplegg, eller få inn andre lærere som vikarer. I tillegg er det gjerne pedagogene som må be elevene fri fra andre fag (Pedagog, Tromsdalen). Ved VLV fører dagens organiseringen til at elever som har valgt Friluftsliv vil få det tøffere enn andre elever (Studieleder, VLV).

Ved alle skolene opplever samtalepartnerne at fagets egenart står i et krysspress mellom lovpålagte undervisningstimer (140 per år) og inn-timer i andre fag. Friluftslivsfagets egenart

gjør i tillegg at det er et mye større forbruk av timer på tur, enn det som er realistisk å kunne klare å tilbakebetale til andre fag via programfagets fem undervisningstimer per uke (Studieleder VLV, pedagog Alta, pedagog Tromsdalen). For å kompensere for dette legger skolene noe av undervisningen på kvelds- og ettermiddagstid. Mye av denne tiden blir stående som ubetalt ekstrajobbing.

Men samtidig er det jo når vi er ute og når vi har tid, vi får gjort ting. Det er jo det elevene etterspør og er ivrige på også, og vi som lærerne er jo for så vidt også ivrige på det. Vi bruker sikker mer timer enn akkurat den ramma hvis en skulle regne på det. Det er jo litt idealistisk både fra lærere og elever i perioder. Det er en egen kamp med andre faglærere og det å frigjøre tid blir jo da en utfordring i dette

(Pedagog, Tromsdalen).

Pedagogen i Alta føler også at overproduksjon av undervisningstimer er tveegget. Elevene får en god kvalitativ sikret undervisning, men pedagogene bruker mer timer på undervisning enn formålet til faget legger opp til. Alta anslår at de bruker opp mot 180 timer på tur i løpet av et skoleår. I tillegg er to lærere på tur og tallet må da dobles til 360 timer på tur. Regnestykket vokser når vi legger til 38 teoretiske undervisningstimer i klasserommet gjennom skoleåret. Alta kan da vise til en samlet timeregnskap på cirka 400 undervisningstimer i et fag som i utgangspunktet skal ha 140 timer på ett år. Noe av denne overproduksjonen av undervisningstimer forklares med «vi er jo idealister alle vi som holder på med friluftsliv» (Pedagog Alta).

For å komme rundt denne skjevfordelingen av undervisningstimer og konfliktene mellom andre fag, løfter alle tre skolene timeplanfestede fagdager som et forslag til løsning. Som vi ser berører faktorene i dette avsnittet både ved Bergs friromsmodell (1999) og faktorene i Stoll og Finks forskning (i Imsen, 1997). Det er blant annet tydelig at skolene ikke får utnyttet sitt handlingsrom (Berg 1999). Videre finner vi på dette punktet at det ikke er en felles kollegialitet mellom de ulike fagmiljøene og administrasjonen som bygger opp om en felles ansvarsfølelse for elevenes framgang (Stoll og Fink i Imsen, 1997). Vender vi blikket mot Senge (1991) ser vi at skolene ikke har innarbeidet en helhetlig systemtenkning. Med dette mener jeg at skolenes pedagoger ikke jobber ut fra en felles visjon på vegne av alle fagområdene. I dette tilfelle trår Hargreaves (1996) beskrivelse av en skolekultur preget av Balkanisering fram. Samtalepartnerne i Alta og Tromsdalen har på sin side etterspurt en større

og mer helhetlig tankegang rundt organiseringen av undervisningen. Dette fører oss direkte over til neste punkt: Behovet for timeplanfestede fagdager.

4.3.2 Behov for timeplanfestede fagdager

Som vi har sett opplever samtalepartnerne at det kan være vanskelig å planlegge undervisningen slik at det ikke blir et tidspress når de er ute på tur. Det kommer også fram at det er utfordrende å planlegge aktiviteter langt fram i tid, og å følge disse planene i praksis (Pedagog og elev, Tromsdalen). Noen av disse utfordringene ligger i fagets egenart og variasjonene i det nordnorske været. Som en forlengelse av endringer i oppsatte turer kan det derfor oppstå gnisninger med andre faglærere.

For å få ro og tid i faget har vi sett at alle tre skoler av og til bruker ettermiddager og helger til undervisning. I disse tilfellene avspaserer lærere og elever i programfagets timer. Det er verdt å merke seg at dette ikke er avspasering time for time. Løsningene bærer preg av sterke individer som utnytter sitt personlige handlingsrom uten å forankre dette i skolens helhetlige organisasjon. Hargreaves (1996) peker nettopp på at kreative løsninger på allmenne utfordringer kan komme fra sterke individer.

Alta opplever det også utfordrende med den betydelige organiseringen av elever og lærere som må iverksettes i forkant av turene. Det ses også som en utfordring at faget møter intern motstand fra andre faglærere, noe som er motsatt av de positive trekkene i en positiv organisasjon vi ser hos Stoll og Fink (i Imsen 1997), Hargreaves (1996) og ESI (2007). I Alta savner pedagogen de tidligere timeplanfestede fagdage i Friluftsliv som nå er tatt bort. «... det har vært veldig fint, da er elevene frigjort to eller tre ganger per termin men, fagdage har blitt borte, så de savner vi litt» (Pedagog Alta)

4.3.3 Motstand fra andre fag

Tromsdalen ser også at fagdager kan løse mange av utfordringene Ekstremsport har med å få god nok tid på tur. Pedagogen i Tromsdalen mener to fagdager per termin ville løst mye og sier: «Hvis vi hadde klart å få satt av en fast fagdag i Ekstremsport, et par ganger i semesteret da hadde det jo løst mye av de her gnissingene».

I Alta opplever pedagogen også at kollegaene ikke oppfatter det å dra på tur, som undervisning. Dette fører også til at kollegaer problematiserer ting og skyver ansvaret ned på dem som underviser i Friluftsliv. «De fleste (kollegaer) synes at vi er en pest, som tar elever

ut av ordinær undervisning» (Pedagog Alta). Dette underbygger savnet etter fagdager i Friluftsliv i Alta.

Med funnene på Vest-Lofoten blir erfaringene fra Tromsdalen og Alta forsterket. Alle samtalepartnerne fra VLV ser utfordringer ved hvordan undervisningen på Friluftsliv skal organiseres. De ønsker seg også god tid på tur, uten å måtte stresse hjem til skolen for å nå andre fag. En oppsamling av timer etterspørres (Studieleder, jente og gutt VLV).

Dette peker på utfordringen ved at timeplanen ved VLV er en klassisk timeplan som i utgangspunktet kopieres uke til uke for elever og pedagoger. I dette ligger det en forutsigbarhet for alle (Studieleder, VLV). Samtidig endres timeplanen ved heldagsprøver, konserter og teaterforestillinger og ulike ekskursjoner. Selv om den i disse tilfellene til en viss grad er fleksibel oppfattes timeplanen stiv, umedgjørlig og lite dynamisk. Timeplanen tar ikke hensyn til årets skiftninger, flytende helligdager og lignende.

Studieleder trekker fram en timeplan med større bruk av fagdager i flere fag, samt bolcklegging av et større antall timer kan gi mulighet til å unngå gnisninger. Ved å timeplanfeste fagdager, eller halve fagdager, vil det største trykket ved i ta inn timer og betale tilbake til andre fag minskes. Vi ser at funnene til Stoll og Fink (i Imsen, 1997) på skoler som er i positiv utvikling ikke harmonerer med hva samtalepartnerne trekker fram her. Videre kjenner vi igjen manglende samarbeid og kollegialitet noe Hargreaves (1996) hevder er viktige for å gjennomføre endringer. Hargreaves (1996) karakteriserer miljøene samtalepartnerne beskriver som Balkanisering. Dette er lærergrupper som i liten grad utveksler informasjon og i tillegg samarbeider dårlig. Alle skolene beskriver her spenninger som ligger mellom ulike fagmiljøer.

De spenninger som naturlig finnes i et kollegium, oppstår mellom fagene, individene og løsningene. Individualisme, isolasjon og privatisme hevder Hargreaves utgjør en form for undervisningskulturer (Hargreaves 1996, s. 172). Det vil si at vi kan oppleve at lærerkulturer lager en kontekst der bestemte undervisningsstrategier utvikles, opprettholdes og prefereres over lang tid. Dette blir gjerne omtalt som koder (Imsen 1997, s. 342).

Kodene, påstår Hargreaves, har oppstått på bakgrunn av for eksempel felles verdisett, vaner og antakelser over tid i et kollegium. De kulturelle kodene overføres til nye medlemmer og utgjør *«et rammeverk for den læringen som skjer i yrket»* (Hargreaves 1996, s. 171).

Hargreaves mener videre at denne intimitet og felles verdiplattform som utvikles er betydelig når det kommer til hvilke pedagogiske valg lærerne gjør. *«Slik sett er lærerkulturen, forholdet*

mellom læreren og kollegaene, et av de aspektene ved lærerens liv og arbeid som har størst pedagogisk betydning» (Ibid., s. 173).

I det vi omtaler lærerkulturene som verdiplattformer og pedagogikk, ser vi at innholdet i lærerkulturen er det sett med holdninger, verdier, overbevisninger, vaner, antakelser og måter og gjøre ting på som en bestemt gruppe lærere, større eller mindre, er felles om (Hargreaves, 1996). Formen denne lærerkulturen har avhenger av hvordan gruppen opptrer i lag og hvordan relasjonene dyrkes. *«Å forstå lærerkulturenes forside betyr derfor å forstå mange av begrensingene og mulighetene når det gjelder endringer i skolen og utviklingen av lærerarbeidet» (Hargreaves 1996, s.174).* Samværet og samhandlingene mellom kollegaer realiseres, reproduseres og redefineres konstant gjennom felles verdier og holdninger. Eventuelle endringer i verdiplattformen kan være betinget av endringer i relasjonene mellom kollegaene. Friluftsliv som fag må seile en del dager i motvind før målet om aksept og integrering er på plass i organisasjonen. Pedagogene i Alta og Tromsdalen, samt studieleder ved VLV presenterer en virkelighet som vi ser kjennetegnes gjennom Hargreaves (1996) beskrivelser. Utfordringene som er skissert ovenfor har også betydning for rekrutteringen til faget.

4.3.4 Rekruttering

Ved Alta og VLV nevner samtalepartnerne rekruttering som en utfordring. Tromsdalen ser, når undersøkelsen blir gjort, ikke på rekrutteringen som en utfordring, men retter i sitt frampek fokuset mot dette sentrale punktet. Jeg kommer tilbake til Tromsdalen under frampek og tar for meg VLV og Alta her.

Alta har mange elever som ønsker å ta faget. Faget er populært. Likevel er det de færreste av elevene som ønsker faget, som faktisk får ta det. Dette har sammenheng med at Friluftsliv ligger på samme blokk i timeplanen som språkfagene og dermed er språkfag og Friluftsliv i konkurranse med hverandre. Varierende elevtall gir pedagogene utfordringer i planleggingen. Søkertallene viser enkelte år opp mot 40 og 50 søkere. *«Vi tar det vi får og i år har vi 25 og i fjor elleve. (...) vi har drevet og bytta litt på blokkene så får vi se hvordan det går (Pedagog Alta).*

I Vest-Lofoten er det en utfordring å få synliggjort faget internt, men også mot kommende elever (Jente elev, VLV). Slik det er i dag er det ingen elever på Idrettsfag som går, eller har gått Friluftsliv. Faget vises dermed ikke like godt som Topp Håndball, Topp Fotball og

Bredde. Uten å ha et fag med tilhørende elever å vise til, er det vanskelig å rekruttere nye friluftslivselever. Dette bekrefter samtalepartnerne på VLV: «*Jeg tror ikke det var så mange som visste det var Friluftsliv når jeg begynte her*» (Jente, VLV). Det er viktig, men også utfordrende å kunne informere, reklamere og synliggjøre tilbudet for kommende elever.

Utfordringene med å rekruttere nye elever forsterkes av at årskullenes interessefelt er konjunkturavhengig. De årene det har blitt undervist i Friluftsliv har gruppen bestått av fem til åtte personer, og disse gruppene har vist seg sårbare (Studieleder, VLV). Slik jeg opplever det har Friluftslivselevne også vist et sterkt ønske og behov for å være sammen med de andre elevene på Idrettsfag. Det vil si at organisering som har tatt dem vekk fra klassen/gruppen på dagtid for at de skal kunne gjennomføre helhetlig friluftslivsundervisning på kvelds- og helgetid erfaringsmessig ikke er attraktiv.

Mine erfaringer peker også på at elevene heller ikke opplever det som gunstig å få avspasere på dagtid for på den måten frigjøre tid til kvelds- og helge undervisning. Elevene ønsker å delta så mye som mulig sammen med de andre elevene på Idrettsfag av sosiale årsaker. Det står for meg som en sentral utfordring å få tak de rette, dedikerte Friluftslivselevne.

For at programfag Friluftsliv ved VLV skal virke attraktivt tyder erfaringene mine videre på at de rette *mennesketypene* må velge faget. Ser vi til Alta opplevde de nettopp dette som en suksessfaktor (Pedagog, Alta). Heri ligger at de som velger Friluftsliv for å avspasere og ha fri i skoletiden ikke rekrutterer nye elever og heller ikke er attraktive elever å ha i et friluftslivsmiljø. Seriøse elever med interesse for Friluftsliv kan av den grunn styre unna og velger andre fag. Dette kan føre til en selvforsterkende negativ spiral.

Disse utfordringene ved Friluftsliv peker mot det studieleder ved VLV omtaler som «*et sovende fag*», et fag som er preget av:

Påfølgende ad hoc-løsninger som blir kvalt i disse timeplantekniske tingene som kommer til å oppstå fordi vi ikke har klare nok tanker – fordi vi ikke har rigget det godt nok. Vi begynner ikke å ta tak i faget før vi plutselig ser at oi, her er det fem stykker som vil ha Friluftsliv! Hvordan skal vi greie det? Og så blir det bare halvgode løsninger (Studieleder, VLV).

Det synes her som VLV ikke har redet grunnen godt nok for å utvikle sitt handlingsrom (Berg), ei heller er skolen tatt hensyn til sine historiske erfaringer for å unngå denne situasjonen oppstår (ESI, 2007).

Videre trekkes det fram at Friluftsliv ved VLV ikke har, som Bredde, Topp fotball og Topp håndball, elever som kan framsnakke faget for aktuelle søkere. Friluftsliv kan heller ikke vise bilder og video av årets elever, noe som i utgangspunktet øker gjenkjenneligheten og aktualiteten. Faget får dermed en distanse til målgruppen og dette i seg selv er med på å hindre rekruttering. Siden faget heller ikke har en reel læreplan å selge inn, blir innsalget og rekrutteringen lite konkret og uten nok tyngde og substans sett både fra potensielle elever og Friluftslivs side. Idrettsfag på VLV opplever det er vanskelig å selge en illusjon når de ikke vet hva de skal illustrere. Senge (1991) beskriver en av sine fem disipliner som evnen til å skape felles visjoner. Vi ser her at det ville vært nyttig for Idrettsfag å ha felles visjoner på hvordan rekrutteringen av nye elever skal foregå.

Denne utfordringen henger sammen med skolenes frampek og vil bli drøftet under det neste punktet.

4.4 Frampek

Frampekene til skolene trekker linjer både til suksessfaktorene, mulighetene og utfordringene skolene opplever. I hovedsak skiller to frampek seg ut. Det ene ser sammenheng mellom programfag Friluftsliv og regional utvikling, det andre ser på ulike sider ved rekruttering.

4.4.1 Regional utvikling

Ved alle tre skolene løftes sammenhengen mellom regional utvikling og skolens satsing på Friluftsliv. Dette er spesielt framtreddende ved Tromsdalen og VLV, men også Alta nevner en potensiell link mellom den undervisningen elevene får i dag og regional utvikling. Av Nygård (2012) lærte vi at etablering av Friluftsliv kunne ha positiv innvirkning på elevtallene og bidra til regional utvikling. Eksempelvis har elevene fra Alta har vært involvert og knyttet bånd til turistnæringen og Finnmaksløpet som sledevakter. Her har elevene fått se hvordan friluftsliv og et stort arrangement står sammen (Pedagog Alta). Det mest offensive tankene finner vi imidlertid i Tromsdalen og Vest-Lofoten.

I Tromsdalen ser pedagogen en direkte sammenheng mellom Ekstremsport, et aktivitets- eller naturbasert reiseliv og antall søkere på Ekstremsport. Pedagogen ser for seg at Ekstremsport kan være det første leddet elevene møter med denne type reiseliv.

Hvert fall her i Nord-Norge har (det) kommet de siste årene og er mer og mer i skuddet. Og så er det det med den ekstra foten – kanskje vi må se enda mer mot reiseliv og guiding? Der har vi jo tenkt en del tanker rundt det å kanskje ha ei retning som går mot det å være turistguide i det aktivitetsbaserte friluftslivet. At det kan være ei framtid litt den veien og samfunnet rundt oss og at vi forankrer det litt den veien at det ikke bare blir lek og moro (Pedagog Tromsdalen).

Pedagogen påpeker at selv om linja har gode søkertall per dags dato er ikke dette noen garanti for gode søkertall inn i framtiden. «Hvis de (skoleeier, næringsliv, andre)³⁸ kan se at vi bidrar til regional utvikling, og våre elever bidrar direkte til lokalsamfunnet ... Dess flere slike linker en kan vise til, jo lettere er det nok å være offensiv på pengebruken også» (Pedagog Tromsdalen).

ESI-prosjektet (2007) peker på kontinuerlig prosess som en faktor for å lykkes med skoleutvikling. I dette ligger at skolen vurderer behovet for forbedringer, definerer detaljerte mål, planlegger hva de skal forbedre, implementerer forbedringstiltakene og evaluerer og reflekterer over disse tiltakene (Creemers, Stoll og Reezigt et al. 2007, s. 834). Pedagogen i Tromsdalen er allerede inne i denne prosessen.

I forlengelsen av dette pekes det også på at linjas egenart bør dyrkes rundt fartsfylte og spennende aktiviteter. I Tromsdalen satser de på det de kaller det ekstreme friluftslivet. Spenstige aktiviteter i friluft er hovedfokuset, selv om de finner plass til det tradisjonelle høstingsfriluftslivet som jakt og fiske også. Profilen linja har utviklet slår an blant søkerne og gjør at linja allerede er interessant for private aktører i området. Denne profilen kan forsterkes gjennom bevisste valg inn mot en rolle der linja utdanner guider som gjennom skolen får erfaring med å planlegge og guide andre på tur. Skolen har her satt seg tydelig mål. Creemers, Stoll og Reezigt et al. (2007) fant tydelige mål som den siste av tre indre faktorer for god skoleutvikling. Målsettingene til Creemers, Stoll og Reezigt et al. (2007) kan deles i to kategorier. Konkrete mål knyttet til elevenes resultater innen kunnskap, ferdigheter og holdninger, eller mål knyttet til forandringer i organisasjonen. Frampeket i Tromsdalen knytter seg til begge (Ibid.).

³⁸ Mine tilføyelser

En like tydelig profil i sitt nærområde har ikke Friluftsliv ved VLV, men i frampeket til studieleder dreier mye seg om å utvikle innholdet og bygge en tydelig profil for Friluftsliv. Ved Vest-Lofoten ser studieleder for seg to muligheter til å plassere Friluftsliv som en viktig brikke i utviklingen av friluftsliv i regionen. Begge alternativene bygger på en tanke om å tilpasse seg markedet. Det ene alternativet som skisseres er en videreutvikling av Friluftsliv programfag med fem undervisningstimer i uka slik vi kjenner det i dag. Det andre alternativet løfter programfag Friluftsliv fra å være et femtimers fag som organiseres utfra dagens Idrettsfag, til å bli et selvstendig, rendyrket Friluftslivsfag med tre skoleklasser.

For begge retningene gjelder det ifølge flere av samtalepartnerne på Vest-Lofoten å få definerte en god plan med noen forutsetninger som sier hvordan Friluftsliv skal framstå. Fra Tromsdalen kjenner vi til hva tydelige mål hadde å si for ekstremспортlinjas suksess. Mål og plan løftes i stor grad fram som sentrale faktorer for å lykkes med utviklingsarbeid av Senge (1991), Stoll og Fink (i Imsen, 1997) og Creemers, Stoll og Reezigt et al. (2007). Samtalepartnerne fra VLV har videre gitt uttrykk for en plan aktivt bør involvere elevene i faget slik at elevene både opplever forutsigbarhet, men også muligheter til å påvirke innholdet.

Muligheter til å påvirke egen hverdag kan forankres som positive faktorer både i ESI-prosjektet (2007), hos Senge (1991) og Hargreaves (1996). For som den ene samtalepartneren så enkelt uttrykte det: «*Det kan være lurt å ha en plan og heller være åpen for forandring*» (Gutt, VLV). Studieleder forsterker dette når han sier at: «*Vi er markedsutsatt og klarer vi ikke å tilpasse oss markedet tror jeg vi sliter*» (Studieleder, VLV). Legger vi teorien fra ESI-prosjektet (2007) til grunn er dette helt sentrale utsagn fra samtalepartnerne på VLV.

Som vi også har sett har det vært en utfordring at Friluftsliv ved VLV er preget av ad hoc-løsninger. Denne erfaringen understreker nødvendigheten for VLV av å utarbeide en prosjektskisse som definerer inn hvilken type friluftsliv Lofoten kjennetegnes av, og hva faget ønsker å omfavne videre (Studieleder). Studieleder tar her tak i utfordringer som er knyttet til skolens handlingsrom (Berg 1999) og ESI-prosjektets (2007) indre faktorer for skoleutvikling, i tillegg berører han en av ESI-prosjektets (2007) ytre faktorer, nemlig ressurser.

Hvis programfag Friluftsliv utvikles innenfor dagens struktur ved skolen vil elevene bygge gode relasjoner til naturen i Vest-Lofoten (Gutt og studieleder VLV). Terskelen til selv å dra

på tur kan bli lavere når elevene er blitt eksponert for mulighetene i sitt eget nærområde og region slik vi har sett i Folkehelsemeldingen (2013), Nasjonal strategiplan for friluftsliv 2014-2020 og www.norskfriluftsliv.no.

Disse dokumentene bygger opp under tanken om at Friluftsliv som programfag kan forsterke elevenes røtter i Lofoten fordi de blir kjent med og lærer mulighetene i hjemtraktene å kjenne slik vi også finner det i Nygård (2012), Hvattum (2012), Naustdal (2012). Dette kan bidra til at elevene i andre hånd kommer tilbake til sitt hjemsted etter endt utdanning: «*Jeg har tenkt å flytte dit jeg kan drive med aktivitetene jeg liker, som skateboard og surfing*» (Gutt, VLV). Relasjonsbygging elev-natur kan altså på sikt bidra til befolkningsutvikling og utvikling i Lofoten.

Samtalepartnerne fra VLV peker også på mulighetene som finnes i at framtidige elever som flytter til Vest-Lofoten får å gå på en friluftslivslinje vil kunne bygge sterke relasjoner til øyriket. Denne relasjonen kan påvirke deres valg om framtidig bosted (Nasjonal strategiplan for friluftsliv 2014-2020). Følgende underbygger dette resonnetet:

Jeg tror at impulser fra skolen til forskjellige aktiviteter, og å drive på med dem, kan påvirke hvor en skal bosette seg. Så lenge jeg har mulighet til å drive aktivitetene jeg liker, vil interessene mine påvirker meg på hvor jeg skal bosette meg senere (Gutt, VLV).

Vi flytter oss dermed fra tanken om et femtimers programfag til et større prosjekt, nemlig en Friluftslivslinje med tre fulle klasser. Dette frampeket er det studieleder som løfter.

Hvis idrettsfag knytter til seg private aktører i markedet kan dette være med å bygge opp og forsterke fagmiljøene i friluftsliv, samt heve kompetansen på Idrettsfag (Studieleder, VLV). Da er rimelig å anta at vi vil se ringvirkninger av et slikt tilbud også i grunnskolene i regionen. I dag er det et uformelt samarbeid på utlån av basisutstyr som telt, lavvo, primus og stormkjøkken ut fra Idrettsfag, samt utveksling av erfaring og kunnskap. Skal et treårig friluftslivfag etableres er det naturlig å aktivt samarbeide med grunnskolene for å påvirke rekrutteringen. Nygård (2012) og Hvattum (2012) har funnet tegn på sammenhenger her.

Etablerer derimot Idrettsfag på VLV tre nye klasser på kan det bidra til at skolen som helhet får flere bein å stå på, og at omdømmet til Nordland Fylkeskommune øker (Studieleder, VLV). Dette begrunnes med at et friluftslivstilbud kan bidra positivt til den regionale utviklingen. Foruten flere pedagogiske stillinger knyttet til organisasjonen vil et slikt tilbud

kunne gi et godt omdømme for skolen og Idrettsfag (Nygård 2012). I argumentet for å etablere et tilbud som trekker elever til regionen, må det tas inn at Vest-Lofoten vgs. de nærmeste årene kan vente en betydelig nedgang i elevgrunnlaget. Dette har sammenheng med en generell befolkningsnedgang i regionen (Tabell 1 og 2).

For å få nok elever til disse klassene er det også naturlig å se ut over de regionale, og tradisjonelle grensene VLV har hentet sine elever fra. Studieleder hevder videre at tjue elever er et akseptabelt tall med tanke på Fylkeskommunen og klasseressurs. Dette påvirker imidlertid ikke det faktum at det vil kreve en helhetlig strategi, vilje, økonomi og innsats fra skolens ledelse for å lykkes med dette frampeket.

Jeg har ikke hørt noen som ikke synes Lofoten er vakkert. Hvis vi fanger sunne ungdommer, eller får ungdommer til å bedrive friluftsliv så tenker jeg det er, ja for meg ville det vært nirvana. Rett og slett. Jeg tror det kunne gitt mye til skolens omdømme: Det er sunt, det er bra, skolen og Friluftsliv samler ungdommer med sunne interesser (Studieleder, VLV).

Til grunn for dette frampeket ligger en forutsetning om et spleiselag for tilbudet. Studieleder tror en tydelig markedsføringsplan sammen med et spleiselag kan gjøre en slik satsning lettere å selge inn for skolens ledelse, og i neste instans også for å få godkjenning fra utdanningsavdelingen i Nordland Fylke. Studieleder argumenter peker også på bedre muligheter for en slik etablering når et nytt skolebygg er på plass i 2018. Studieleder ser i sitt frampek også en utfordring der Idrettsfag kan vente å måtte argumentere godt for hvorfor avdelingen, som har hatt gode søkertall de siste årene, skal bli tilgodesett med midler for å satse på en nyetablering når andre avdelinger ved skolen sliter betydelig.

Vi i Lofoten er skrudd sammen og tenker: «nei, det får vi nå aldri til!» Hadde vi bodd et annet sted og vært klar over hvor vi bor og våre muligheter, så hadde vi tenkt «nei, dæven ta, det tilbudet skal vi ha! (...) Vi er en mellomstor skole og vi må ha en sytten-atten elever i hver klasse for å kunne drive økonomisk. Vi kan bli god på fotball, vi kan bli god på håndball, men vi kan bli best på Friluftsliv. Og det står jeg inne for (Studieleder, VLV).

Uansett alternativ bør VLV tilpasse seg et marked uten at avdelingen mister et innhold som identifisere både Lofoten og friluftsliv. «Vi må ikke skape noe som ikke er særegent for Lofoten. Faktor X må være tilstede (Studieleder, VLV).

Følger vi teorien til ESI-prosjektet (2007) samt Berg (1999), Senge (1991) og Hargreaves (1996) ser vi at store deler av organisasjonen ved VLV må gjennom større forandringer for at skolen skal lykkes med tankene til studieleder. I frampektet om regional utvikling ligger det vurderinger knyttet til rekruttering i framtiden. Disse vurderingene blir tatt opp i neste punkt.

4.4.2 Rekruttering

Hvordan en vedvarende og stabil rekruttering til faget skal sikres er en faktor skolene ser på fra ulike vinkler. Uten elever opphører naturlig nok undervisningen, slik vi har sett ved VLV. Samtalepartnerne ser på rekruttering gjennom flere underpunkter, som hver for seg og sammen kan være med å påvirke hvordan Friluftsliv utvikler seg og rekrutterer nye elever.

Alta er opptatt av å gi elevene gode friluftslivsopplevelser, men bekymrer seg for om det i framtiden vil finnes dedikerte og kompetente lærere som er villige til å jobbe med faget i et slikt omfang lærerne på linja nå gjør. Pedagogen tror heller ikke det har så mye å si hva linja kalles, eller hvordan faget presenteres, det viktigste er et tydelig og godt innhold. Gode opplevelser og fornøyde elever som forteller om dette er det viktigste, slik pedagogen i Alta ser det:

Jeg tror det viktigste er at vi får elever ut herfra som er kjempefornøyde og kan spre det videre. Vi må være synlige og fordre en positiv opplevelse for alle. Det må til. Friluftsliv er tidløst. Jeg tror så absolutt av innpakningen kan vi gjøre hva vi vil med, for til slutt er det innholdet som kommer fram (Pedagog Alta).

Eleven i Tromsdalen mener også det er viktig å ha et innhold på linja som elevene kjenner seg igjen i, og vil oppleve, for å kunne holde rekrutteringen ved like.

Jeg tror jo at ungdom nå til dags, når det gjelder friluftsliv, har fokus rettet mer og mer mot fart og spenning. At en beveger seg mer bort fra det tradisjonelle friluftslivet og at folk er generelt mer gira på å kjøre ski og klatre ... Jeg tror en må ha en slik vinkling og rette fokus mot det som ungdom synes er kult og holde på med for at en skal ha nok søkere til å opprettholde et tilbud (Elev Tromsdalen).

Som vi ser har samtalepartnerne ulike tanker om hva innholdet på linja skal være for å kunne ivareta en god rekruttering, men dette finner jeg naturlig. I Tromsdalen har nettopp Ekstremспортlinja fokus på fart og spenning og det er dette elevene denne linja appellerer til, ønsker. I Alta blir det tradisjonelle friluftslivet vektlagt og det er denne type friluftsliv elevene

i Alta forventer. Jeg mener dette understreker at det er det lokale friluftslivet, og de lokale tradisjonene ved skolene, og hvordan dette blir definert og utviklet som betyr mest, ikke selve innholdet på linjene. Det viser at elevene er fornøyd med å få det tilbudet de blir forespeilet.

Fra innledningskapitlet husker vi forsker Alf Odden og hans foredrag om *Endringer og stabilitet i norsk ungdoms friluftslivsutøvelse 1970 – 2004* (Kompendium 2, Natur, opplevelse og mening, Bø 2013), der han så på hvordan friluftslivstendensene har endret seg blant norsk ungdom. Odden fant i tallgrunnlaget fra SSB flere endringer i friluftslivet i tidsrommet 1970 – 2004. Friluftslivsaktivitetene er blitt mer mangfoldige samtidig som de er mer spesialiserte med tanke på ferdigheter og utstyr.

Videre har gamle aktiviteter blitt fornyet, for eksempel sykling. Endringsmønstrer bærer også preg av en dreining mot et mindre strabasiøst friluftsliv med aktiviteter som setter fokus på bevegelsene som utføres i naturen, framfor turen som helhet. Disse aktivitetene reduserer videre naturen til en kulisser der bevegelsene skjer og skyver aktivitetene fra friluftsliv og over mot idrett. Odden ser også en økt selvcentrering der egne prestasjoner, ferdigheter og utbytte av aktivitetene blir sentrale faktorer. Kontakt og samspill med naturen blir mindre sentralt i de fremherskende aktivitetene (Odden 2005).

Utvikling fra lavkostnads friluftsliv til aktiviteter som relativt sett krever mye i forhold til fysiske ferdigheter, teknikk, spesialisert og dyrt utstyr er fremtredende (Odden 2005). Fra samtalepartnerne ser vi at denne tendensen er størst i Vest-Lofoten og i Tromsdalen, mens Alta ikke har latt seg påvirke av dette i like stor grad. Det kan tyde på at skolene utnytter sitt handlingsrom til det beste for seg. Videre kan det tyde på elevene har eierskap til tilbudet og framsnakker innholdet uten å sammenligne med andre skoler. På den måten rekrutteres det nye elever så lenge det er samsvar mellom innsalget og det faktiske tilbudet elevene får. Dette tyder på at skolenes ivaretagelse av tendensene ikke har betydning for tilbudets eksistens. Derimot er det viktig å imøtekomme forventningene fra elevene, og samtidig være bevisst og jobbe godt for fagets eksistens.

I dette bildet er det også viktig å se på befolkningsgrunnlaget til de ulike skolene. Dette er med på å påvirke styringen og utviklingen ved Idrettsfagene. Befolkningen i områdene skolene henter elever fra påvirker fagmangfoldet skolene kan utvikle, og antall retninger innenfor hvert fag. Dette kan ses som en del av de ytre rammene skolene må forholde seg til, om vi trekker inn Bergs friromsmodell (1999). Jeg mener det er åpenbart at Tromsdalen vgs. har større muligheter til å utvikle egne fagretninger med dette utgangspunktet, enn både Alta

og Vest-Lofoten. Tromsø kommune, som Tromsdalen vgs. tilhører, har med sine 73.300 innbyggere, nesten 60.000 flere innbyggere enn kommunene i Vest-Lofoten (Moskenes, Flakstad og Vestvågøy) med sine 13.500 innbyggere. Tromsø kommune har 53.000 innbyggere flere enn Alta kommune (20.097)³⁹.

Tromsdalen har som Pedagogen nevner, i hovedsak god økonomi. Skolen har likevel konkurranse og et ytre press fra andre videregående skoler i regionen om elevene. Disse punktene, sammen med egne utviklingsmål, er ESI-prosjektets (2007) tre ytre faktorer som kan påvirke skoleforbedringer. Tromsdalen har ut fra disse punktene vært dyktige på å utnytte spennet mellom de indre og ytre grensene Gunnar Berg skisserer i sin friromsmodell (1999).

Samtalepartneren i Alta reflekterer rundt hvilke elever som har anledning til å søke på tilbudene i dag og i framtida. I Alta er det åpent for elever fra Studiespesialiserende og Idrettsfag, men likevel er det nesten bare ST-elever som velger faget. Pedagogen i Alta mener dette har sammenheng med Friluftslivsfagets likhet med Aktivitetslære på Idrettsfag. I Tromsdalen er det gjort en selektering av søkerne siden elevene direkte søker på ekstremsportlinja, altså er det kun idrettsfagelever som får tilbudet (Pedagog, Tromsdalen).

VLV på sin side har tidligere gitt både elever fra ST og ID mulighet til å søke Friluftsliv, men opplevd at tilbudet har vært mest ønsket av Idrettsfagelever. Hvis dette fører til at skolen over tid kan få en stabil Friluftslivsgruppe er det positivt, må dette sees opp mot programfagenes eksklusivitet for Idrettsfag. En åpning for ST-elever på Friluftsliv kan svekke Idrettsfags særegenhet, status og søkertall og på den måten undergrav fagets eksistens (Studieleder, VLV). Det synes som spenningene i handlingsrommet knyttet til hvilke elever som skal gis tilgang på tilbudet ved VLV ikke er avklart. Å oppfatte hvor de indre og ytre grensene går, er ifølge Berg (1999) helt essensielt.

Avslutningsvis løftes en bekymring om hvor attraktivt det vil bli å undervise i Friluftsliv slik omfanget og organiseringen av faget er nå (Pedagog Alta). Idealistiske lærere anses som sentrale for å få til en god drift av Friluftsliv og ses sammen med den motiverte eleven. (Pedagog og elev Tromsdalen, Pedagog Alta).

³⁹<https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/kvartal/2016-05-12?fane=tabell&sort=nummer&tabell=265361> (SSB, 1. kvartal 2016)

4.5 Barrierer ved VLV

Jeg synes det til slutt i drøftingen er viktig å løfte fram noen av de barrierer jeg mener avdeling Idrettsfag ved VLV står overfor i sitt arbeid med å implementere programfag Friluftsliv ved avdelingen og som ikke er belyst av samtalepartnerne. Disse barrierene er jobbet fram ut fra egne observasjoner, samtaler med kollegaer ved VLV og gjennom diskusjoner med kollegaer ved andre Idrettsfagavdelinger i landet.

For det første mangler vi et godt øvingsbilde innen Friluftsliv. Skolen har ikke et øvingsbilde eller et ideal blant andre Idrettsfag som er sammenlignbart og som har Friluftsliv som valgfritt programfag. Med dette mener jeg at de omkringliggende skoler med tilsvarende antall elever har et sterkt fokus på konkurranseidrett, og der breddefaget konsentreres rundt idrettene. De skoler som har et variert breddetilbud har større tilfang av elever og dermed bedre utviklingsmuligheter, og er ikke for oss direkte sammenlignbare. I vårt regionale, og dermed primære kontaktnett, finnes det ikke skoler som i dag driver ut fra en modell vi kan ta utgangspunkt i.

Videre bidrar dagens organisering av de valgfrie programfagene til å fremme Bredde og Topp, men hemme Friluftsliv ved skolen. Undervisningstimene i Bredde/Topp/Friluftsliv ligger som 2 + 2 + 1 time. For andre og tredje klasse samles her singeltimen opp og samles til det vi kaller «programfagsuka». Da blir elever og lærere frigjort fra ordinær undervisning og bruker en skoleuke dedikert til sitt programfag. (I første klasse er denne ene timen i Topp/Bredde/Friluftsliv en teoretisk time). En omrokking gjør at vi de siste årene bruker den ene dobbelttimene i Aktivitetslære til valgfritt programfag. Dette kan virke forvirrende på elever og tidvis våre pedagoger. «Hvilket fag underviser jeg i nå, egentlig?» Innholdsmessig har også Aktivitetslære og Bredde kommet nærmere hverandre uten at det ligger en langsiktig strategi bak.

Jeg oppfatter det også som en barriere at programfagsuka har vært lagt i mars måned og programfagukas reisemål har hatt større fokus enn det faglige innholdet. Programfagukas destinasjoner har vært Lloret de Mar (Barcelona), La Santa (Lanzarote), Antalya og Side (begge Tyrkia) og Aalborg (Danmark). Ut fra et friluftlivsperspektiv byr disse destinasjonene på et mildt klima, men noe begrenset kvalitet på natur. Siden programfagene bor sammen på felles hotell blir dagene organisert etter malen frokost – hvile – trening – lunsj – hvile – trening – hvile – middag – hvile. Dette gir begrenset mulighet for å ivareta Friluftslivets

egenart med fokus på friluftslivsopplevelser. Friluftslivet må i disse rammene rettes inn mot tekniske ferdigheter. Om programfagsuka hadde blitt organisert eksempelvis som 2 + 2 + 1 dag, og samtidig gjennomført på lokale og regionale lokaliteter, ville vi gjennom et skoleår hatt flere mulighet til kvalitativ fordypning i prioriterte emner lokalt og i kjente omgivelser. Dagens organisering gjør programfag Friluftsliv mindre attraktivt å gjennomføre for pedagogene og mindre attraktivt for elevene å velge.

Det er videre en fare for at vi tolker våre elever dit hen at de får nok Friluftsliv gjennom Aktivitetslære, og dermed ikke har behov for en programfordypning i Friluftsliv i tillegg. Legger vi denne tolkningen til grunn blir det vanskelig å se mulighetene for rekruttering fra Aktivitetslære og Bredde til Friluftsliv. Aktivitetslære og Bredde kan være et middel til å nå et mål om å få etablert programfag Friluftsliv.

Gjennom Aktivitetslære 1, 2 og 3 eksponeres nemlig elevene for et bredt lokalt friluftsliv. Turene i Aktivitetslære er noe av det elevene våre oftest trekker fram som høydepunkt i løpet av årene på Idrettsfag. I første klasse har elevene en dagstur på fjellet, en tredagers vandretur med overnatting i lavvo og en tredagers kombinert kajakk/gapahuktur der de lager gapahukene selv. I andre klasse har de en tredagers vintertur med overnatting i snøhule og en todagers sykkelstur, mens de i tredje klasse er på en firedagers vandretur fra hytte til hytte. Alle disse turene foregår på ulike steder i Vest-Lofoten og i ulike naturtyper. Jeg tror turene i Aktivitetslære kan fungere som en rekrutteringsarena for programfag Friluftsliv hvis vi er dette bevisst og at turene dermed ikke ligger til hinder for, eller metter, potensielle elever på Friluftsliv.

Videre kan det tenkes at ikke alle pedagogene ved avdelingen har interesse av å drive innovativt arbeid innenfor Friluftsliv og dermed heller ikke har forståelse av hvorfor vi burde gjøre det. Dette må ses i lys av at det ikke nødvendigvis er slik at alle pedagogene må, eller skal jobbe med utviklingsarbeid på dette området, men alle bør ha en forståelse for at det gjøres, samt akseptere at det skjer en utvikling slik jeg ser det.

Denne barrieren kan ses i sammenheng med at de pedagogene som har friluftslivsbakgrunn, friluftslivserfaring og/eller friluftslivsinteresse ikke samarbeider godt nok i det daglige. Dette mangelfulle samarbeidet kan forstås ut fra presserende oppgaver som må løses ad hoc og andre prioriteringer knyttet til ivaretagelse av daglig drift. Pedagogenes fokus rettes først og fremst mot eleven og klassen og timen som ligger nærmest i tid. Andre årsaker til manglende

initiativ til å drive pedagogisk utviklingsarbeid kan bygge på en forståelse av at hverdagen og fagene tilsynelatende fungerer godt nok slik det er i dag.

Til disse to siste avsnittene må det legges til at avdelingen de siste åtte årene har vært nedleggingsstruet to ganger. Som en konsekvens av dette har pedagogene lagt ned et stort arbeid med å jobbe opp statusen til Idrettsfag utad og innad. Avdelingen har også satt av tid til å utvikle vurderingsfaktorer i alle programfagene. Disse punktene har krevd mye ekstra energi og arbeidstid. Den mentale belastningen har i så måte vært større enn en kan forvente over flere år for en stor kjerne av pedagogene. Denne jobbslitasjen, sammen med dugnadsjobbing for å skaffe penger til utenlandsturene kan forklare manglende initiativ for pedagogisk utviklingsarbeid.

En annen barriere kan være pedagogenes formelle og reelle fagbakgrunn. Ser vi på fagbakgrunnene blant pedagogene finner vi flere pedagoger med sterke referanser innen konkurranseidrett og treningskultur, enn innen et aktivt og bevisst friluftsliv. Ut av dette kan det hende at Friluftsliv bevisst eller ubevisst står svakere som fag og emne enn ulike konkurranseidretter og generelle treningsaktiviteter blant pedagogene på Idrettsfag. Det kan også hende flere har en brist i oppfattelsen av egne ferdigheter, og at dette også kan ligge som en begrenset faktor hos den enkelte.

I forlengelsen av dette bør det diskuteres om det er en sammenheng med den enkelte pedagogs personlige utøvelse og mestring av friluftsliv. De fleste ansatte på Idrettsfag oppsøker naturen for å holde seg i form (gjør gjerne i pent vær og under gode forhold), mens noen er i god form fordi de oppsøker naturen. Jeg tror vi her må undersøke om dette berører en statusbarriere som setter Friluftsliv i underdanig posisjon stilt ovenfor idretter og basistrening og om dette kan være til hinder for innovative Friluftslivstanker.

Videre kan det tenkes at friluftslivets egenart byr på utfordringer for vurderingsarbeidet. Når alt kommer til alt er mange elever opptatt av gode karakterer. Hvordan skal elevens «naturopplevelse» kunne vurderes og hvilke vurderingskriterier skal en legge til grunn her? Vurderingsarbeid og forutsigbarhet innenfor dette, utgjør en stor og viktig del av vår daglige virksomhet. Disse utfordringene kan bygge en terskel som gjør at vi vegrer oss til å se og vurdere mulighetene som ligger i å ta inn friluftslivsaktiviteter i for eksempel Bredde. Det kan være at vi hver og en, men også samlet som avdeling velger bort friluftslivsaktiviteter og heller tar inn idrettslige aktiviteter vi kjenner fra før og som vi opplever er lettere å vurdere.

Kan det også tenkes at en mulig begrensning av utviklingen, og dermed fraværet av Friluftsliv, ligger i at pedagogene på Idrettsfag er for lite innovative i det daglige, samsnakker for lite, eller ikke er bevisste og aktive i sin tolkning av formålene i de valgfrie programfagene Bredde og Friluftsliv? Hvis så er tilfelle kan det være med å begrense mulighetene som finnes i Bredde og Friluftsliv, fordi undervisningen dreier rundt de samme kjente aktivitetene som året før. Det kan også hende at de samme aktivitetene blir valgt og begrunnet ut fra organisatoriske, personlige- og bekvemmelige hensyn. Dette gjør i så fall at vi stagnerer og begrenser eget – og elevers – utviklingspotensial og bør tas opp til diskusjon.

Hvis vi legger til grunn at avdelingen har stagnert i sin utvikling kan dette kanskje forstås ut fra manglende tid og grundighet tilegnet refleksjon over egen virksomhet, pedagogiske valg og avdelingens (manglende) langsiktige mål. Setter vi dette sammen med klassisk mål-middel-tenkning (Imsen, 1997, s. 209), der undervisningen ønsker å styre eleven den korteste veien fram til ønsket måloppnåelse, er det en fare for at vi mister mer enn vi finner. Jeg tror at tapt langs denne veien ligger dypere pedagogiske refleksjoner, smuldrede verdier, fravær av innovativ og kreativ tankegang og glemte langsiktige mål. Det kan være en ide å avklare hvor mye tid som skal brukes på slike diskusjoner, samt bestemme når de skal holdes.

Dette kan muligens ses i sammenheng med at Idrettsfag i dag ikke har gode rutiner på systematisk refleksjon. Det er dermed en barriere at vi i for lite grad reflekterer over hvorfor vi gjør som vi gjør, over resultatene av våre prioriteringer og handlinger i et helhetlig- og langsiktig skoleløpsperspektiv. Vi mister derfor muligheten til å finjustere, og/eller endre kurs for våre framtidige handlinger. Ved å ikke være bevisst vårt handlingsrom tror jeg ikke vi utnytter våre muligheter til å ta mange kontinuerlige, små, innovative steg langs friluftslivets sti.

Dette kan videre ses i sammenheng med at vi etter min vurdering bruker for liten tid på systematisk pedagogisk utviklingsarbeid. Møtepunktene vi har, fylles i for stor grad av den daglige driften av Idrettsfag. De gangene vi har tid og ro til å gå i dybden, rettes fokus og energi på pengeinnsamling til større og dyre prosjekter som utenlandsturer, eller vi bruker tid på å debattere enkeltelever i feil forum. Dette skjer på bekostning av idémyldring, dypere diskusjoner om veivalg, og analyse av trender og muligheter for utvikling og tilpasning ved avdelingen. Jeg tror det bør diskuteres om Idrettsfag har etablert gode nok organisasjonsmessige forutsetninger for innovasjonsarbeid.

Ser vi til elevene har det vært en tradisjon for at elevene følger sitt programvalg gjennom alle tre årene på Idrettsfag. En kombinasjon av Bredde og Friluftsliv kan være en spennende mulighet som ikke er prøvd ut konkret. Dette kan imidlertid være en utfordring ved en eventuell eksamen. Hvis storparten av et trekk-parti kommer opp i Bredde 3, har vi samtidig elever som skal opp i Bredde 2, eller 1 hvis de har hatt et eller to år med Friluftsliv i løpet av utdanningsløpet.

Denne løsningen kan imidlertid appellere til de elevene som blir lei eksempelvis fotball før 3. året, og som ikke lengre har ambisjoner på banen, men ønsker å finne mestring på andre områder. Gjennom å velge Friluftsliv kan de få et løft fordi det i Friluftsliv er gode vekstmuligheter på ferdigheter og forståelse over kort tid. Disse elevene vil uansett ha en del basisferdigheter innen Friluftsliv med seg fra Aktivitetslære.

Jeg mener vi også må ta med oss at størrelsen på avdelingen og tilgangen på elever i seg selv kan opptre som en barriere. Volumet, altså antall tilgjengelige elever som potensielt kan velge programfag Friluftsliv, er begrenset. Ser vi ut fra potensialet 28 elever x 3 klasser har vi maksimalt 84 elever som går på Idrettsfag hvert år, men våre erfaringer sier at det er noen elever som faller fra, drar på utveksling i utlandet eller velger andre utdanningsløp. Timeplanteknisk ligger 1. klasse for seg selv, mens 2. og 3. klasse har valgfrie programfag samtidig på timeplanen.

Friluftsliv er fra utdanningsdirektoratets side bygget opp som et toårig løp, mens programfagene Bredde og Topp har treårig løp. Fotball og håndball står sterkt som ungdomsidretter i vår region og det er mange elever som er generelt treningsinteresserte. Denne siste gruppen velger tradisjonelt Bredde. De valgfrie programfagene står i fare for å spise opp hverandre og det er kanskje ikke plass til alle programfagene vi ønsker å tilby hvert år. Elever som er potensielle friluftslivselever finnes i alle disse kategoriene og kunne samlet vært i størrelsesorden 10 – 16 elever, uten at det hadde gått ut over de andre gruppene. Jeg tror det bør diskuteres hvordan vi kan sette opp et godt tilbud som ivaretar de friluftslivsinteresserte elevene, enten via Bredde eller Friluftsliv.

Likevel bør det diskuteres om det er VLV som samlet organisasjon som utgjør den største barrieren for å utvikle et godt nok tilbud innen Friluftsliv. Slik det er i dag oppfatter jeg at personene som bestemmer (rektor og studieleder) ikke tørr satse timeplanteknisk, organisatorisk eller økonomisk, og dermed heller ikke faglig og pedagogisk, på Friluftsliv som programfag. Dette tror jeg beror på en kortsiktig, men forståelig tankegang. Plasseres det

ressurser på Friluftsliv, framstår faget i nuet som veldig kostnadskrevende ut fra timetall, elevtall og tilknyttet lærerressurs. De ser ikke den dypere verdi av Friluftsliv kan gi som fordypning menneskelig, lokalt og regionalt. Per dags dato prioriteres realfagene selv med få elever, men jeg tror det må diskuteres hva skolen kan tjene på å starte opp Friluftslivstilbud.

Til slutt tror jeg VLV, avdeling Idrettsfag på tross av disse barrierene og uavklarte spørsmålene innehar, eller i løpet av kort tid er i stand til å innhente, de forutsetninger som trengs for å skape et attraktivt tilbud innen Friluftsliv gjennom Idrettsfags iboende endringsvillighet. Med forutsetninger mener jeg blant annet faglig kompetanse, menneskelig relasjoner og timeplanteknisk tilpasning.

5.0 Oppsummering og konklusjon

Jeg har i denne oppgaven svart på følgende problemstilling:

- *Hvilke indre og ytre suksessfaktorer er mest framtrødende ved videregående skoler med Friluftsliv, og er disse relevante for Idrettsfag ved Vest-Lofoten videregående skole?*

Med utgangspunkt i referanseskolene Tromsdalen, Alta og Vest-Lofoten vgs. har jeg gjennom seks kvalitative intervju forsøkt å avdekke hva skolene oppfatter som sine suksessfaktorer, sine muligheter og sine utfordringer. Til slutt har jeg i intervjuene bedt samtalepartnerne gi et frampek på Friluftsliv ved Idrettsfag ved sin skole. Funnene er i hovedsak belyst i teorier fra Andy Hargreaves (1996), Gunnar Berg (1999), Peter M. Senge (1991) og funn fra internasjonal forskning ledet av ESI⁴⁰. Teoriene ser på hvordan samhandling, skoleutvikling og lærerarbeid kan bidra til å utvikle en skole, eller begrense skolens utvikling.

5.1 Indre suksessfaktorer

Mine funn indikerer at de fleste ensartete suksessfaktorene samtalepartnerne peker på kan karakteriseres som indre suksessfaktorer. Med indre suksessfaktorer menes i denne oppgaven forhold som skolene selv kan påvirke. For å etablere og få nok søkere til et programfag med Friluftsliv over tid framstår følgende punkter som suksessfaktorer:

- Enhetlig planlegging av faget og vilje til gjennomføring i avdelingen og ledelsen
- Det er etablert tydelige mål med faget før det starter opp
- Innhold med spennende friluftslivsaktiviteter
- Bevisst fokus på et sosialt miljø
- Bevisst fokus på elevenes medbestemmelse
- Godt kvalifiserte pedagoger
- God tid til å utøve friluftsliv

Samtalepartnerne peker også på ulike metoder for å rekruttere nye elever som en suksessfaktor. Jeg mener rekruttering kan plasseres både som en indre og ytre faktor.

⁴⁰ ESI-prosjektet (Townsend (red.), International Handbook of School Effectiveness and Improvement, 2007)

5.2 Ytre suksessfaktorer

Funnene i oppgaven er ikke like entydige på hvilke, eller om, ytre faktorer er like relevante for skoler med suksess med Friluftsliv. De nasjonale læreplanmålene gir skolene mulighet til å utvikle lokale læreplaner og må anses som en relevant faktor. Det samme gjelder skolenes geografiske beliggenhet. Ved to av skolene nevnes også samarbeid med eksterne og private aktører som en viktig ytre faktor, men ikke avgjørende for skolenes suksess.

5.3 Muligheter i faget

Jeg har også ønsket å avdekke hvilke faktorer samtalepartnerne vurderer som uforløste muligheter. Funnene var her ikke ensartete, men to av tre skoler tror det er mulig å forbedre undervisningen ved å se mer helhetlig på programfagene. I forlengelsen av dette ser samtalepartnerne at det er mulig å utnytte et to-lærersystem bedre for å effektivisere undervisningen. To av skolene tror også det ligger muligheter for å utvikle faget ved å samarbeide med eksterne aktører og gjennom et slikt samarbeid etablere skolen som en bidragsyter i regional utvikling.

5.3 Utfordringer i faget

Samtalepartnernes utfordringer preges, slik jeg ser det, av indre faktorer som begrenser fagets handlingsrom. Funnene er ensartete og kretser rundt behovet for å få nok tid til å drive kvalitativ friluftslivundervisning. Oppsummert synes samtalepartnerne det er:

- Utfordrende å frigjøre pedagoger og elever til sammenhengende undervisning ute
- Utfordrende at faget ikke har planfestede fagdager gjennom skoleåret
- Utfordrende at kollegaer i andre fag yter motstand mot undervisningsformen i Friluftsliv

5.4 Frampek

Frampekene samtalepartnerne gir er ensartete og trekker to momenter sammen til ett: Regional utvikling og rekruttering. Samtalepartnerne ser et potensial i å sette Friluftsliv på videregående inn som en viktig del i regional utvikling. Dette trekker alle tre skolene inn som en potensiell vinn-vinn løsning.

5.5 Konklusjon

Vi har sett at myndighetene i Norge gjennom nasjonale strategiplaner, stortingsmeldinger og læreplaner legger til rette for, og ønsker, at befolkningen og spesielt barn og unge skal utøve et aktivt friluftsliv. Opplevelser i natur kan gi god helse og øket livskvalitet. Gjennom læreplanene på Idrettsfag ser vi at programfag Bredder og programfag Friluftsliv legger til rette for en allsidig undervisning innen friluftsliv på videregående skole. Det er opp til idrettsfagavdelingene å være bevisst på å utnytte mulighetene fagenes formål og læreplanmål gir.

Undersøkelsen gjør funn som peker på at de idrettsfagavdelinger som ønsker å etablere et programfag med friluftslivsprofil bør gjøre en vurdering om faget skal etableres som en del av programfag Bredder eller programfag Friluftsliv. Videre bør avdelingen initiere en enhetlig planlegging av faget slik at viljen til gjennomføring er forankret i avdelingen og ledelsen. Før tilbudet presenteres for elevene bør målene med faget drøftes og være tydelige. Innholdet i faget bør videre legges rundt spennende friluftslivsaktiviteter.

Funnene i oppgaven tyder videre på at hva elevene opplever som spennende blir definert ut fra hvilke forventninger de har til faget. Funnene tyder også på at det er viktig å skape tilhørighet og et mestringssklima i friluftslivsgruppen. Videre bør sosial læring gjennom og i faget få en sentral rolle. Funnene peker også på viktigheten av å gi elevene medbestemmelse i fagets innhold. Medbestemmelsen gir elevene tilhørighet og eierskap i faget.

Til slutt tyder funnene på at det er viktig med godt kvalifiserte pedagoger som ser mulighetene i faget, elevene og i det lokale friluftslivet. For å lykkes med de ovennevnte punktene bør det gjennom timeplanlegging ryddes rom i elever- og lærers timeplan slik at undervisningen får den tid og ro som fagets egenart behøver.

Disse faktorene er mest fremtredende ved skoler som har suksess med Friluftsliv og synes også relevante for en skole som ikke har lyktes med programfag Friluftsliv.

6.0 Frampek/videre forskning

Med utgangspunkt i Vest-Lofoten videregående kunne det vært spennende å kartlegge interessen for et tilbud med Friluftsliv som en parallell til dagens Idrettsfag. Hvor mange elever er interessert lokalt og regionalt? Hvilke positive ringvirkninger kunne dette tilbudet skapt for skolen, og i lokalmiljøet? Hvilke utfordringer ville et samarbeid med private aktører og næringsliv skapt, og ville det da vært mulig å bevare fagets egenart? Ikke minst ville det vært spennende å forsket på hvilken verdi skolen og samfunnet rundt ville tillagt en Friluftslivslinje ved skolen. Ville det vært nytteverdien for skolen, med flere elever, trygge arbeidsplasser og regional utvikling som hadde fått fokus? Eller ville friluftslivets egenverdi fått lov til å slå rot først, før Vest-Lofoten videregående ser seg nødt til å se en økonomisk innhøsting av friluftslivet?

For å svare på disse spørsmålene anbefales det å lage en prosjektskisse som ser på flere alternativer for å etablere Friluftsliv ved VLV. De tre mest framtreddende alternativene å se videre på er i dag:

- 1) Mulighetene for å etablere Friluftsliv som en del av programfag Bredde.
- 2) Mulighetene for å etablere Friluftsliv som eget programfag.
- 3) Mulighetene for etablere en egen Friluftslivslinje som parallell til dagens Idrettsfag.

De to første alternativene følger dagens organisering med et valgfritt programfag. Det tredje alternativet reder grunnen for å virkelig satse på Friluftsliv gjennom en etablering av en Friluftslivslinje som en selvstendig parallell til dagens Idrettsfag.

Prosjektskissen bør i tillegg til de nevnte spørsmål også avklare hvem som kan inngå i et spleiselag. Et spleiselag av ulike interessenter som samarbeider med skolen kan gjøre det lettere å få gjennomslag hos ledelsen til å gå i gang med satsningen.

Det har blitt hevdet at for å få penger tilført, må det også bli brukt penger. Summen av denne satsingen kan bidra til at skolen får flere bein å stå på. Hvordan det skal satses og hvilke verdier som skal ligge til grunn, bør stå sentralt ved utarbeidelsen av prosjektskissen.

7.0 Litteraturliste

7.1 Skriftlige kilder

- Aakre, S. M. (2012). *Friluftsliv i vidaregåande skule*. Masteroppgave i kroppsøving og pedagogikk. Oslo: NIH
- Berg, G. (1999). *Skolekultur - nøkkelen til skolens utvikling*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Dalin, P. (1994). *Utdanning for et nytt århundre*. Oslo: Universitetsforlaget
- Drivenes, E-A., Jølle H. D. (red.) (2004). *Norsk polarhistorie. Bind I, Ekspedisjonene*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Eco, U. (2007). *Kunsten å skrive en akademisk oppgave, Hovedoppgave og masteroppgave*. Forord ved Thomas Hylland Eriksen. 2. utgave, Oslo: IDEM forlag
- Creemers, B.P.M., Stoll, L., Reezigt, G., et al. i Townsend, T. (red) (2007). *International Handbook of School Effectiveness and Improvement*. Artikkel 44: *Effective school improvement – ingredients for success: The results of an international comparative study of best practice case studies*. Doordrech (Nederland): Springer
- Fuglestad, O. L. (1993). *Samspel og motspel. Kultur, kommunikasjon og relasjonar i skulen*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Hargreaves, A. (1996). *Lærerarbeid og skolekultur. Læreryrkets forandring i en postmoderne tidsalder*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Hiim, H. & Hippe, E. (1993). *Læring gjennom opplevelse, forståelse og handling. En studiebok i didaktikk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1996). *Metodevalg og metodebruk*. 3. utgave, Kristiansand: TANO A/S
- Huntford, R. (1980, 2010). *Scott og Amundsen*. 2.opplag 2012, Oslo: Aschehoug
- Hvattum, T. T. (2010). *Friluftsliv som valgfag i videregående skole – I spennet mellom selvrealisering og formålsrasjonelle handlinger*. Masteroppgave i kroppsøving, idrett og friluftsliv. Bø: Høgskolen i Telemark
- Høgskolen i Telemark (2000). *Friluftslivspedagogikk*. Kompendium. Studium i Friluftsliv, kultur- og naturveiledning. 1. år. Bø: Høgskolen i Telemark
- Imsen, G. (1997). *Lærerens verden. Innføring i generell didaktikk*. 2. utgave Oslo: Tano Aschehoug
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4. utgave, Oslo: Abstrakt forlag A/S

- Krange, O. & Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten: Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen akademisk
- Nordland Fylkeskommune (2012). *Elevenes fremtidige utdanning og yrkesvalg - utvikling av tilbudsstruktur i videregående opplæring i Nordland i tabell*. Fylkestingssak 27.03.12
- Naustdal, E.K. (2012). *Hvorfor skal jeg reise så langt bare for å få tre?* Masteroppgave. Oslo: NIH
- Nygård, B.-A. (2012). *To fluer i en smekk*. Masteroppgave. Oslo: NIH
- Odden, A. (2005). *Endringer og stabilitet i norsk ungdoms friluftslivsutøvelse 1970-2004. Innlegg på konferansen Forskning i friluft på Røros 1.-2. desember 2005*. I Kompendium 2, 1312 Natur, opplevelser og mening, red. Bjørn Tordsson (2013). Bø: Høgskolen i Telemark
- Patel, R. & Davidson, B. (2001). *Forskningsmetodikkens grunnlag*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Senge, P. M. (1991). *Den femte disiplin. Kunsten å skape en lærende organisasjon*. Oslo: Egmonts Hjemmets Bokforlag
- Sigmundsson, H.& Ingebriksen, J. E. (red.) (2006). *Idrettspedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Tordsson, B. (2010). *Friluftsliv, kultur og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Tordsson, B. (red.) (2013). *1312 Natur, opplevelser og mening*. Kompendium I Bø: Høgskolen i Telemark
- Tordsson, B. (red.) (2013). *1312 Natur, opplevelser og mening*. Kompendium II Bø: Høgskolen i Telemark
- Høgskolen i Nord-Trøndelag (1995) *Friluftslivspedagogikk*. Artikkelsamling. Levanger: Høgskolen i Nord-Trøndelag
- Vest-Lofoten videregående skole/Lofoten fagskole (2010). *Mål og strategidokument for Vest-Lofoten videregående skole/Lofoten Fagskole*. Leknes: Vest-Lofoten videregående skole/Lofoten fagskole
- Webster, E. (1994). *Climbing in the magic islands*. Henningsvær: Nord-Norsk Klatreskole
- Åvangen, L. S. (2008). *Friluftsliv på idrettsfag i en videregående skole*. Masteroppgave. Oslo: NIH

7.2 Nettsider

- Avisa Valdres (2013). *FRI-NAT prosjektet: Unge får mestringsfølelse ute*. <http://www.avisavaldres.no/bygdepuls/gir-de-unge-mestringsfoelse/s/1-4682498-7014107> (Lest 06.02.2016)
- Bischoff, A. & Odden, A. (2002). *Tendenser i norsk friluftsliv. Utvanning eller forsterking av gamle mønstre og idealer*. <http://www.norskfriluftsliv.no/wp-content/uploads/2015/01/1412-NYE-TRENDER-I-NORSK-FRILUFTSLIV-A.-Bischoff-og-A.-Odden.pdf> (Lest 06.02.2016)
- Climb and more (2015) *Klatring i Lofoten*. <http://www.climbandmore.com/climbing%2C143%2C0%2C1%2Cregions.html> (Lest 06.02.2016)
- Dervo, B. K. (red.) (2014). *Friluftsliv i Norge anno 2014 – status og utfordringer*. NINA rapport 1073 Trondheim: Norsk Institutt for Vannforskning <http://www.norskfriluftsliv.no/wp-content/uploads/2014/12/NINA-rapport-1073-om-friluftslivets-status.pdf> (Lest 06.02.2016)
- Fri Flyt (2015). *Lofoten på sitt flotteste*. www.friflyt.no/Ski/Lofoten-paa-sitt-flotteste (Lest 06.02.2016)
- Jessen, S. A. (Ukjent) *Prosjektledelse som fag* Forelesningsnotat, Oslo BI https://www.bi.no/LederutdanningFiles/_nedlastingsfiler/Presentasjon%20Svein%20Arne%20Jessen.pdf (Lest 26.04.2016)
- Konjunkturbarometer for Nord-Norge (2015) *Opplevelser i særklasse*. <http://www.kbnn.no/article/arena/opplevelser-i-verdensklasse> (Lest 25.03.2016)
- Lofoten Ekstremsport (2016). *Interessen for actionpreget friluftsliv vokser*. <https://www.facebook.com/lofotenekstremsportklubb> (Lest 06.02.2016)
- Lofoten Turlag (2016). *Om Lofoten Turlag*. <https://lofoten.dnt.no/om-oss/> (Lest 06.02.2016)
- Lofoten Ultra (2016). *Ultraløp i Lofoten*. <http://www.thearctictriple.no/lofoten-ultratrail/> (Lest 06.02.2016)
- Lofotposten (2016). *Robuste Lofotonga* <http://www.lofotposten.no/debatt/leserbidrag/slik-skal-det-skapes-robuste-lofotonga/o/5-29-200641> (Lest 04.06.2016)
- Lofotposten (2015). *Økning i vinterturismen*. <http://www.lofotposten.no/reiseliv/destination-lofoten/lofoten/vinter-lofoten-tiltrekker-seg-flere-turister/s/5-29-96352> (Lest 25.03.2016)
- Padlesiden (2015). *Eventyret Lofoten*. <http://www.padlesiden.no/eventyret-lofoten/> (Lest 06.02.2016)
- Odden, A. (2010). *Utviklingstrekk i barn- og ungdoms friluftsliv*. Innlegg på Nordisk Park og friluftslivskonferanse. Oslo: 2.-4. juni 2010 <http://badparkogidrett.no/wp->

content/uploads/2011/03/Alf-Odden_Utviklingstrekk-i-barn-og-ungdoms-friluftsliv.pdf (Lest 06.02.2016)

Miljødirektoratet (2013). *Gjennomføringsplan Friluftslivets år 2015*.

<http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M154/M154.pdf> (Lest 06.02.2016)

Norsk Friluftsliv (2015). *Aktivitet i friluft*. Spørreundersøkelse av Ipsos MMI.

http://www.norskfriluftsliv.no/wp-content/uploads/2015/11/1500044701_Friluftsliv.pdf (Lest 06.02.2016)

Norsk Friluftsliv (2015). *Har du sovet ute?* Spørreundersøkelse av Ipsos MMI. 17.-19. august 2015 http://www.norskfriluftsliv.no/wp-content/uploads/2015/11/Friluftsliv_uke34.pdf (Lest 06.02.2016)

Norsk Friluftsliv (2015). *Nær 1 million ute i 2015*. Presentasjon av tall fra spørreundersøkelse, Ipsos MMI <http://www.norskfriluftsliv.no/naer-en-million-mer-ute-i-2015/> (Lest 06.02.2016)

Statistisk Sentral Byrå (2016). *Folkemengde i norske kommuner, 1. kvartal 2016*

<https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/kvartal/2016-05-12?fane=tabell&sort=nummer&tabell=265361> (Lest 29.05.2016)

Udir (2016). *Formål med Bredde I, II & III* <http://www.udir.no/kl06/IDR6-01/Hele/Formaal/> (Lest 06.02.2016)

Udir (2016). *Formål med Friluftsliv I & II* <http://www.udir.no/kl06/IDR7-01/Hele/Formaal/> (Lest 06.02.2016)

Udir (2016). *Læreplan Friluftsliv I & II* <http://www.udir.no/kl06/IDR7-01> (Lest 06.02.2016)

Unstad Arctic Surf (2016). *Surfing i Lofoten*. <http://www.unstadarcticsurf.com/> (Lest 06.02.2016)

Regjeringen (2014). *Stortingsmelding om friluftsliv 2016*

<https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/friluftsliv/innsiktsartikler-friluftsliv/Ny-stortingsmelding-om-friluftsliv/id2009403/> (Lest 27.02.2016)

Regjeringen (2016) *Friluftsliv – Naturen som kilde til helse og livskvalitet*.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/?ch=1&q=> (Lest 09.06.2016)

Verdens Gang (2015). *Rekordinteresse for friluftsliv*.

<http://www.vg.no/forbruker/reise/reiselivsnyheter/rekordinteresse-for-friluftsliv/a/23537299/> (Lest 06.02.2016)

8.0 Vedlegg

8.1 Intervjuguider

Problemstilling:

Hvilke indre og ytre suksessfaktorer er mest framtreddende ved videregående skoler med Friluftsliv, og er disse relevante for Idrettsfag ved Vest-Lofoten videregående skole?

Intervjuguide for lærer ved suksesskole

Forskerspørsmål	Intervjuspørsmål
Faktisk tilbud • Elevers motivasjon for å velge friluftsliv• Hvorfor bør elevene velge friluftsliv?	• Løst prat (1-2 min)• Uformell prat Fase 1: Rammesetting • Informasjon (5 min)• Si litt om temaet for samtalen (bakgrunn for prosjektet/ formål)• Forklar hva intervjuet skal brukes til og forklar taushetsplikt og anonymitet• Spør om noe er uklart og om samtalepartneren har noen spørsmål• Informer om opptak, sørg for samtykke til ev. opptak <i>Start opptak</i> Fase 2: Erfaringer • Overgangsspørsmål: (5 min)• Litt om deg selv:• Hva jobber du som?• Hva liker du å gjøre på fritiden?• Hva er friluftsliv for deg? Fase 3: Fokusering

Filosofi	Nøkkelspørsmål: (45 min) Suksessfaktorer- inkludert mål og pedagogiske visjoner
Ressurser	• Kan du fortelle om friluftstilbudet dere gir? • Hva dere gjør? • Progresjon mellom Friluftsliv 1 og 2? • Læreformer? • Mål med opplæringen?
Organisering	• Hva er målet / visjonen /filosofi med å satse på friluftsliv? • Hvordan kom dere frem til mål / visjon? • Bringer friluftsliv med seg noen kvaliteter, som en del av organisasjonen? • Var disse tydelige fra starten?
Goodwill	• Hvordan gikk dere til verks i oppstarten for å etablere tilbudet? • Hva mener du var viktig for å få tilbudet på plass/lykkes?
Suksessfaktorer	• Hvordan har dere organisert undervisningen av friluftsliv ved skolen? • Hvordan har dere kommer frem til denne organiseringen? • Hvor mange underviser/hva er timerressursen for tilbudet? • Hvordan har dere løst det timeplanteknisk? (Bytte av timer/inntimer/ta igjen timer?)
Hva er sentralt for at tilbudet skal fungere? • nøkkelpersoner • ledelse • organisering • motivering • økonomi • infrastruktur • annet	• Hvor finner du støtte i organisasjonen (hvem gir tilbudet støtte?) • Kan du bruke 2-3 minutter på å skrive ned, i stikkordsform, det du mener er suksessfaktorer for at friluftsliv har lyktes som programfag hos dere? • (Hjelpestikkord: engasjerte lærere, samarbeid om et felles mål/visjon, at elevene får utsikt til spennende erfaringer (inspirasjon) eller lignende) • Noen kommentarer til stikkordene? Muligheter • Hva var intensjonen med tilbudet ved oppstarten? • Er det samme intensjon med tilbudet nå, som ved oppstarten? • I hvilken grad har dere endret på innholdet i tilbudet – tar dere hensyn til nye trender? • Hva er forskjell nå, kontra da? • På hvilken bakgrunn endrer dere tilbudet? • Samarbeider dere med private aktører, eller kjører dere all undervisning selv?

Problemer Hva bør unngås og hvordan unngås dette?	• Har dere hatt et slikt samarbeid, eller vurdert et slikt samarbeid? • Erfaringer? • Når du tenker på totalsituasjonen dere har hatt og har; hva har vært mulighetene og begrensningene? • Hvordan har dere tatt vare på mulighetene? • Hvordan har dere overvunnet begrensningene? • Hvilke forventninger har elevene til tilbudet? • Samarbeider dere med elevene om innholdet og utviklingen av dette? (Hvorfor/ikke?) • Har dere noen gang forsøkt å kartlegge elevenes interesse i forkant og så justere tilbudet ut fra interesse, eller tilbys elevene alltid et fast opplegg? • Hvorfor velger dere å gjøre det slik? • Hva gjør dere for å markedsføre tilbudet? • Prøver dere bevisst å rekruttere en viss type elever? • Hvordan gjør dere eventuelt det?
Motstand Hva er sentralt for at tilbudet skal fungere? • nøkkelpersoner • ledelse • organisering • motivering • økonomi • infrastruktur • annet	Utfordringer • Finnes det motstand i organisasjonen mot dette tilbudet? • Hvor finner du motstand i organisasjonen/ hvem gir deg motstand? • Hvordan gis denne motstanden? • Har det vært timetalldiskusjoner rundt tilbudet? • Hvilke? Hvorfor ikke? • Har det vært økonomiske diskusjoner rundt tilbudet? • Hvilke? Hvorfor ikke? • Har det vært tider da tilbudet stod i fare for å bli lagt ned? • Hvilke faktorer spilte da inn og hvordan ble dette løst? • Hva tenker du er de største utfordringene med å drive friluftsliv som programfag? Frampek • Hvilke faktorer tror du spiller inn for at et tilbud innen friluftsliv skal lykkes og bestå her ved skolen også i framtida? • Hvordan ser du for deg at tilbudet vil se ut om 5-10 år? • Er det noe vi ikke har vært innom og belyst, men som du mener er sentralt?

- Hvilket råd ville du gitt til noen som skal starte opp med friluftsliv som programfag?

Fase 4: Tilbakeblikk

- **Oppsummering (ca. 5 min)**
- Oppsummere funn
- Har jeg forstått deg riktig?
- Er det noe du vil legge til?

Stopp opptak

Problemstilling:

Hvilke indre og ytre suksessfaktorer er mest framtreddende ved videregående skoler med Friluftsliv, og er disse relevante for Idrettsfag ved Vest-Lofoten videregående skole?

Intervjuguide for nøkkelperson egen skole

Forskerspørsmål	Intervjuspørsmål
Faktisk tilbud • Elevers motivasjon for å velge friluftsliv• Hvorfor bør elevene velge friluftsliv? Filosofi Ressurser	• Løst prat (1-2 min)• Uformell prat Fase 1: Rammesetting • Informasjon (5 min)• Si litt om temaet for samtalen (bakgrunn for prosjektet/ formål)• Forklar hva intervjuet skal brukes til og forklar taushetsplikt og anonymitet• Spør om noe er uklart og om samtalepartneren har noen spørsmål• Informer om opptak, sørg for samtykke til ev. opptak <i>Start opptak</i> Fase 2: Erfaringer • Overgangsspørsmål: (5 min)• Litt om deg selv:• Hva jobber du som?• Hva liker du å gjøre på fritiden?• Hva er friluftsliv for deg? Fase 3: Fokusering

Organisering Goodwill Suksessfaktorer Hva er sentralt for at tilbudet skal fungere? • nøkkelpersoner • ledelse • organisering • motivering • økonomi • infrastruktur • annet Problemer Hva bør unngås og hvordan unngås dette?	Nøkkelspørsmål: (45 min) Suksessfaktorer- inkludert mål og pedagogiske visjoner • Kan du fortelle om friluftstilbudet dere gir? • Hva dere gjør? • Progresjon mellom Friluftsliv 1 og 2? • Læreformer? • Mål med opplæringen? • Hva er målet / visjonen /filosofi med å satse på friluftsliv? • Hvordan kom dere frem til mål / visjon? • Bringer friluftsliv med seg noen kvaliteter, som en del av organisasjonen? • Var disse tydelige fra starten? • Hvordan gikk dere til verks i oppstarten for å etablere tilbudet? • Hva mener du var viktig for å få tilbudet på plass/lykkes? • Hvordan har dere organisert undervisningen av friluftsliv ved skolen? • Hvordan har dere kommet frem til denne organiseringen? • Hvor mange underviser/hva er timerressursen for tilbudet? • Hvordan har dere løst det timeplanteknisk? (Bytte av timer/inntimer/ta igjen timer?) • Hvor finner du støtte i organisasjonen (hvem gir tilbudet støtte?) • Kan du bruke 2-3 minutter på å skrive ned, i stikkordsform, det du mener er suksessfaktorene for at friluftsliv kan lykkes som programfag hos dere? • (Hjelpestikkord: engasjerte lærere, samarbeid om et felles mål/visjon, at elevene får utsikt til spennende erfaringer (inspirasjon) eller lignende) • Noen kommentarer til stikkordene? Muligheter • Hva er intensjonen med tilbudet? • I hvilken grad endres innholdet i tilbudet – tar dere hensyn til nye trender? • På hvilken bakgrunn endrer dere tilbudet? • Samarbeider dere med private aktører, eller kjører dere all undervisning selv?

Motstand Hva er sentralt for at tilbudet skal fungere? • nøkkelpersoner • ledelse • organisering • motivering • økonomi • infrastruktur • annet	• Har dere hatt et slikt samarbeid, eller vurdert et slikt samarbeid? • Erfaringer? • Når du tenker på totalsituasjonen dere har hatt og har; hva er mulighetene og begrensningene? • Hvordan tar dere vare på mulighetene? • Hvordan har dere overvunnet begrensningene? • Hvilke forventninger har elevene til tilbudet? • Samarbeider dere med elevene om innholdet og utviklingen av dette? (Hvorfor/ikke?) • Har dere noen gang forsøkt å kartlegge elevenes interesse i forkant og så justere tilbudet ut fra interesse, eller tilbys elevene alltid et fast opplegg? • Hvorfor velger dere å gjøre det slik? • Hva gjør dere for å markedsføre tilbudet? • Prøver dere bevisst å rekruttere en viss type elever? • Hvordan gjør dere eventuelt det? Utfordringer • Finnes det motstand i organisasjonen mot dette tilbudet? • Hvor finner du motstand i organisasjonen/ hvem gir deg motstand? • Hvordan gis denne motstanden? • Har det vært timetalldiskusjoner rundt tilbudet? • Hvilke? Hvorfor ikke? • Har det vært økonomiske diskusjoner rundt tilbudet? • Hvilke? Hvorfor ikke? • Har det vært tider da tilbudet stod i fare for å bli lagt ned? • Hvilke faktorer spilte da inn og hvordan ble dette løst? • Hva tenker du er de største utfordringene med å drive friluftsliv som programfag? Frampek • Hvilke faktorer tror du spiller inn for at et tilbud innen friluftsliv skal lykkes og bestå her ved skolen også i framtida? • Hvordan ser du for deg at tilbudet vil se ut om 5-10 år? • Er det noe vi ikke har vært innom og belyst, men som du mener er sentralt? • Hva tror du er det beste rådet du når friluftsliv som programfag skal starte opp?

Fase 4: Tilbakeblikk

- **Oppsummering (ca. 5 min)**
- Oppsummere funn
- Har jeg forstått deg riktig?
- Er det noe du vil legge til?

Stopp opptak

Problemstilling:

Hvilke indre og ytre suksessfaktorer er mest framtrede ved videregående skoler med Friluftsliv, og er disse relevante for Idrettsfag ved Vest-Lofoten videregående skole?

Intervjuguide for elev suksesskole

Forskningsspørsmål	Intervjuspørsmål
Tilbud Elevers motivasjon for å velge friluftsliv Hvorfor bør elevene velge friluftsliv? Filosofi Suksessfaktorer	• Løst prat (1-2min) • Uformell prat Fase 1: Rammesetting • Informasjon (5min) • Si litt om temaet for samtalen (bakgrunn for prosjektet/ formål) • Forklar hva intervjuet skal brukes til og forklar taushetsplikt og anonymitet • Spør om noe er uklart og om samtalepartneren har noen spørsmål • Informer om ev. opptak, sørg for samtykke til ev. opptak <i>Start opptak</i> Fase 2: Erfaringer • Overgangsspørsmål: (5 min) • Litt om deg selv: • Hvor gammel er du? • Hvor bor du? • Hva liker du å gjøre på fritiden? • Hva er friluftsliv for deg? Fase 3: Fokusering

Organisering Ressurser Goodwill Hva er sentralt for at tilbudet skal fungere? • nøkkelpersoner• ledelse• organisering• motivering• økonomi• infrastruktur• annet Motstand Problemer Hva bør unngås og hvordan unngås dette?	• Nøkkelspørsmål: (20 min) Suksessfaktorer- inkludert mål og pedagogiske visjoner • Hvor lenge har du hatt friluftsliv som programfag?• Hvorfor har du valgt friluftsliv som fordypning på Idrettsfag? ○ Har du mål om å lære deg noen spesielle ferdigheter?○ Tekniske ferdigheter, basis friluftslivskunnskap, bål, fjell, hav, vinter, sosialt m.m.)• Hva slags mål tror du lærerne dine har med undervisningen? ○ Hvordan får de fram dette målet/målsetningen• Er du fornøyd med fordypningen? ○ Er det noe med innholdet du ville endret?• Hva vil du si er det beste med å ha friluftsliv fordypning er? Muligheter • Hvordan synes du organiseringen av uka/timene/undervisningen gjennom året er? ○ Hvordan vil du beskrive progresjonen?• Tror du det vil virke mer eksklusivt hvis det er private aktører som har en del av undervisningen? Utfordringer • Hva tror du skal til for at flere skal velge friluftsliv fordypning? ○ Bruk 2-3 minutter på å skrive ned punktene (stikkord: engasjerte lærer, spennende aktiviteter, tidsbruk, skoletid, fritid, faglig kompetanse, ulike naturmiljøer, følge trender)• De turene du har vært på med sammen med klassen – opplever du disse som friluftsliv, eller som skole med friluftsliv? ○ Hva skulle skolen eventuelt endret for at du skulle opplevd disse turene som friluftsliv?○ Hva gjør at du (ikke) opplever disse som friluftsliv?• Bør tilbudet varieres ut fra hva elevene ønsker, eller synes du det bør være et mer eller mindre fast, forutsigbart opplegg som går over flere år. Frampek • Tror du friluftslivsundervisningen kan bli bedre hvis elevene får en reel medvirkning og medansvar på utforming av undervisningen?• Hvilke faktorer tror du spiller inn for at et tilbud innen friluftsliv skal lykkes og bestå ved skolen også i framtida?• Hvordan ser du for deg at tilbudet vil se ut om 5-10 år?

- Er du fornøyd med informasjonen dere får om mulighetene for å velge friluftsliv, eller burde vært gjort noe med markedsføringen? Evt. Hva?
- Er det noe vi ikke har vært innom og belyst, men som du mener er sentralt?
- Hvilket råd ville du gitt til noen som skal starte opp med friluftsliv som programfag?

Fase 4: Tilbakeblikk

- **Oppsummering (ca. 5 min)**
- Oppsummere funn
- Har jeg forstått deg riktig?
- Er det noe du vil legge til?

Stopp oppta

Problemstilling:

Hvilke indre og ytre suksessfaktorer er mest framtrede ved videregående skoler med Friluftsliv, og er disse relevante for Idrettsfag ved Vest-Lofoten videregående skole?

Intervjuguide elev egen skole

Forskningsspørsmål	Intervjuspørsmål
Tilbud Elevers motivasjon for å velge friluftsliv Hvorfor bør elevene velge friluftsliv? Filosofi Suksessfaktorer	• Løst prat (1-2min) • Uformell prat Fase 1: Rammesetting • Informasjon (5min) • Si litt om temaet for samtalen (bakgrunn for prosjektet/ formål) • Forklar hva intervjuet skal brukes til og forklar taushetsplikt og anonymitet • Spør om noe er uklart og om samtalepartneren har noen spørsmål • Informer om ev. opptak, sørg for samtykke til ev. opptak <i>Start opptak</i> Fase 2: Erfaringer • Overgangsspørsmål: (5 min) • Litt om deg selv: • Hvor gammel er du? • Hvor bor du? • Hva liker du å gjøre på fritiden? • Hva er friluftsliv for deg? Fase 3: Fokusering

Organisering Ressurser Goodwill Hva er sentralt for at tilbudet skal fungere? • nøkkelpersoner • ledelse • organisering • motivering • økonomi • infrastruktur • annet Motstand Problemer Hva bør unngås og hvordan unngås dette?	• Nøkkelspørsmål: (20 min) Suksessfaktorer- inkludert mål og pedagogiske visjoner • Hva tenker du om å kunne ha friluftsliv som fordypning på Idrettsfag? • Hva skulle innholdet på friluftsliv fordypning på Idrettsfag vært for at du skulle valgt dette? ○ Hvilken type friluftsliv fordypningen hatt fokus på? • Hva skulle målet med undervisningen vært? ○ Tekniske ferdigheter, basis friluftslivskunnskap, bål, fjell, hav, vinter m.m.) Muligheter • Hvordan ville du organisert uka/timene/undervisningen gjennom året? ○ Hvordan skulle progresjonen vært? • Tror du det vil virke mer eksklusivt hvis det er private aktører som har en del av undervisningen? Utfordringer • Hva tror du skal til for at flere skal velge friluftsliv fordypning? ○ Bruk 2-3 minutter på å skrive ned punktene (stikkord: engasjerte lærer, spennende aktiviteter, tidsbruk, skoletid, fritid, faglig kompetanse, ulike naturmiljøer, følge trender) • De turene du har vært på med sammen med klassen – opplever du disse som friluftsliv, eller som skole med friluftsliv? ○ Hva skulle skolen eventuelt endret for at du skulle opplevd disse turene som friluftsliv? ○ Hva gjør at du (ikke) opplever disse friluftsliv? • Er du fornøyd med informasjonen dere får om mulighetene for å velge friluftsliv, eller burde vært gjort noe med markedsføringen? Evt. Hva? • Bør tilbudet varieres ut fra hva elevene ønsker, eller synes du det bør være et mer eller mindre fast, forutsigbart opplegg som går over to år. Frampek • Tror du friluftslivundervisningen kan bli bedre hvis elevene får en reel medvirkning og medansvar på utformingen av undervisningen? •

- Hvilke faktorer tror du spiller inn for at et tilbud innen friluftsliv skal lykkes og bestå her ved skolen også i framtida?
- Hvordan ser du for deg at tilbudet vil se ut om 5-10 år?
- Er det noe vi ikke har vært innom og belyst, men som du mener er sentralt?
- Hvilket råd ville du gitt til noen som skal starte opp med friluftsliv som programfag?

Fase 4: Tilbakeblikk

- **Oppsummering (ca. 5 min)**
- Oppsummere funn
- Har jeg forstått deg riktig?
- Er det noe du vil legge til?

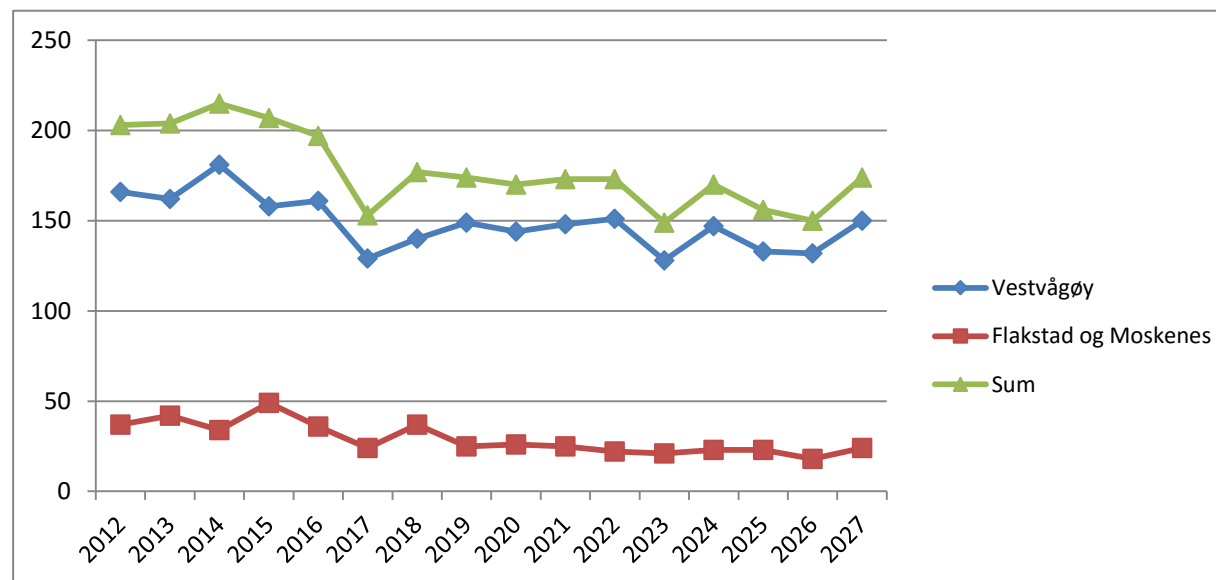
Stopp opptak

8.2 Tabeller

Tabell 1: Elevtallsutvikling ved Vest-Lofoten vgs. 2012-2027

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Vestvågøy	166	162	181	158	161	129	140	149	144	148	151	128	147	133	132	150
Flakstad og Moskenes	37	42	34	49	36	24	37	25	26	25	22	21	23	23	18	24
Sum	203	204	215	207	197	153	177	174	170	173	173	149	170	156	150	174
Primærskolere m/ rett	209	218														
Prosent av 16-åringar	103	107														

Tabell 2: Utvikling i elevenes fremtidige utdanning og yrkesvalg 2012-2017

Kilde: Nordland Fylkeskommune (2012). «*Elevenes fremtidige utdanning og yrkesvalg - utvikling av tilbudsstruktur i videregående opplæring i Nordland i tabell.*» Fylkestingssak 27.03.12